

Ar kaip visuomenė, kuri mokykloje skaitė apie rekrūtus, galime užjausti pabėgėlius?	p. 2
O publika ir toliau springs juokais nuo Vandalo nešvankių juokelių	p. 4
L. Jonušys recenzuoja G. Radvilavičiūtės „Tekstų persekiojimą“	p. 10

Kalba diplomų įteikimo proga

JOSIF BRODSKIJ

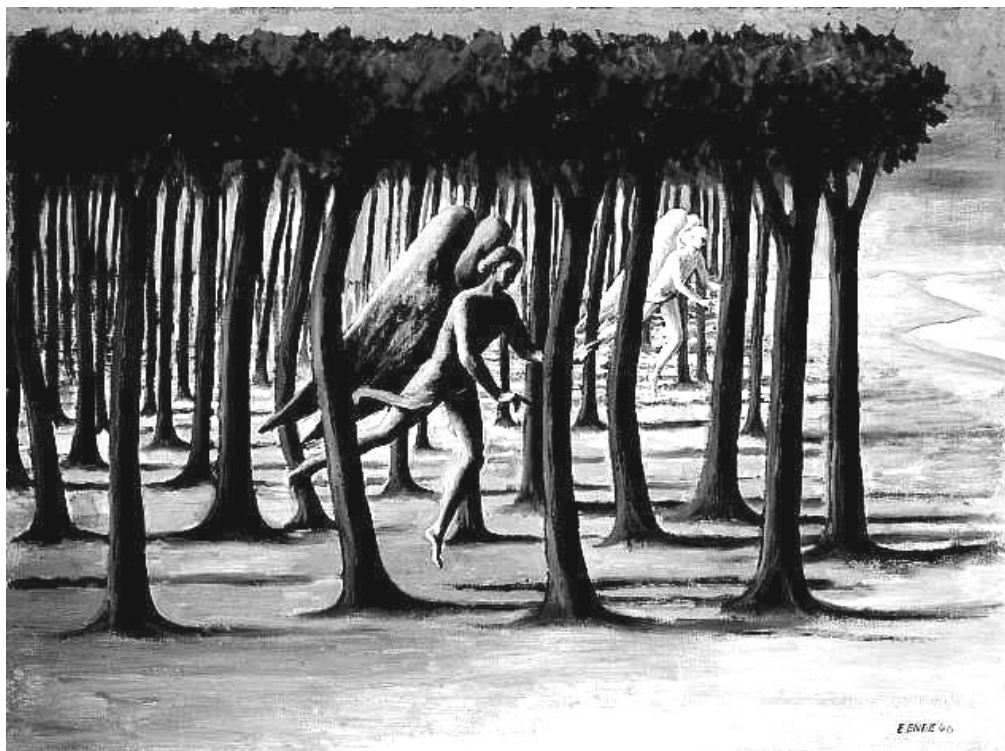
1984-ųjų laidos ponios ir ponai, kad ir kokie drąsūs ar atsargūs būsite, gyvenime neišvengiamai tiesiogiai susidursite su tuo, kas vadinama Blogiu. Čia omeny turiu ne gotikinio romano rekvizitą, bet – įvardinkim taip – akivaizdžią socialinę tikrovę, kuri jums visiškai nepavaldi. Nei geraširdiškumas, nei gudrus skaičiavimai neapsaugos jūsų nuo šio susitikimo. Tiesą sakant, kuo daugiau skaičiuosite, kuo atsargesni būsite, tuo didesnė šio susidūrimo tikimybė, tuo skaudesnės jo pasekmės. Tokia jau gyvenimo sankloda: tai, ką laikome Blogiu, gali reikštis beveik visa kur – jau vien dėl to, kad yra linkęs rodytis gėrio apdarais. Jo niekada nepamatysite žengiančio per slenksčių ir apsiskelbiančio: „Sveiki, aš – Blogis!“ Tai, žinoma, byloja apie išvestinę jo prigimtį, tačiau iš šio suvokimo galinčią kilti paguodą sumenkina jo dažnumas.

Todėl išmintinga būtų kuo kruopščiausiai išnagrinėti sau būdingą gėrio įsivaizdavimą, perkratyti, taip sakant, visą savo spintą, tikrinant, kurie iš apdarų tiktų ir svetimam žmogui. Toks užsiėmimas, žinoma, gali tapti nuolatinis, ir tai būtų gerai. Nustebsite, kiek daug dalykų, kuriuos laikėte savais ir gerais, be didesnių pataisymų derėtų ir jūsų priešui. Galite net suabejoti, ar jis nėra veidrodinis jūsų atspindys, mat Blogis, – ir tai įdomiausia, – yra absoliučiai žmojiškas. Švelniai tariant, nėra lengviau prisimatuojamų ir išverčiamų dalykų kaip socialinio teisingumo, pilietinės sąžinės, geresnės ateities ir kt. pažiūros. Vienas iš akivaizdžiausių pavojaus ženklų – tai jūsų pažiūroms pritarančiųjų skaičius: ne tiek dėl to, kad vienbalsiškumui būdinga nusmukti iki vienodumo, kiek dėl tikimybės, – implikuojamos didelio skaičiaus, – jog kilnus polėkis yra apsimestinis.

Štai kodėl patikimiausia gynyba nuo Blogio yra kraštutinis individualizmas, mąstymo originalumas, savotiškumas, netgi, – jei norite, – ekscentriškumas. Tai yra tai, kas nesumuliuojama, nesuklastojama, nepamėgdžijama; tai, kas sukeltų sunkumų net užkietėjusiam apsimestėliui. Kitaip tariant, tai, kuo neįmanu – kaip savo paties oda – pasidalinti, netgi su mažuma. Blogis neatsparus monolitiškumui. Jis visada vaikosi didelių skaičių, granitinės tvirtybės, ideologinio grynumo, muštruotų armijų ir tikslų suvestinių. Polinkis į šiuos dalykus greičiausiai susijęs su įgimtu jo nepasitikėjimu, bet iš šito paaiškinimo, kaip sakytą, menka paguoda, kai Blogis triumfuoja.

O jis triumfuoja – daugybėje pasaulio kraštų ir mu-myse. Turint omeny jo masę ir intensyvumą, ir ypač jam besipriešinančių jėgų nuovargį, Blogį šiandien galima laikyti ne etine kategorija, bet fiziniu reiškiniu, tik jau ne skaidomu dalelytėmis, o braižomu žemėlapiuose. Apie visa tai kalbu ne dėl to, kad esate jauni, neprityrę ir kad prieš jus švarus popieriaus lapas. Ne, tas lapas pajuodęs nuo purvo, ir sunku patikėti tiek jūsų gebėjimu, tiek noru jį iššvarinti. Kalbu tik norėdamas pasiūlyti jums pasipriešinimo būdą, kuriuo vieną dieną galbūt pasinaudosit; kuris grumtynėse su Blogiu padės jei ne pasiekti didesnę pergalę, tai bent mažiau susitepti negu jūsų pirmtakams.

Šią sveikinimo kalbą žymusis rusų ir amerikiečių rašytojas Josifas Brodskis (1940–1996), – laisvo žmogaus ir kūrėjo laikysena neįtikėjęs sovietų valdžiai ir dėl to pusantrų metų (1964–1965) kalintas katorgoje Rusijos šiaurėje, o 1972 m. priverstas emigruoti, – pasakė Williamso koledžo Viljams-taune (Masačusetso valstijoje) absolventams 1984 m. *A Commencement Address* vėliau buvo įtraukta į Brodskio esė rinktinę „Mažiau už vieną“ (*Less Than One*, 1986).

Edgaras Ende. Tamsos ir šviesos angelai. 1946

Žinoma, omenyje turiu garsųjį kito skruosto atsukimo reikalą.

Manychiau, vienaip ar kitaip esat girdėję, kaip šias Kalno pamokslo eilutes aiškino Levas Tolstojus, Mohandasas Gandhis, Martinas Lutheris Kingas Jaunesnysis ir daugelis kitų. Kitaip tariant, manau, kad jums žinoma neprieštarinio, arba pasyviojo, pasipriešinimo idėja, kurios esmė – už bloga atsilyginti geru, t. y. neatsakyti tuo pačiu. Sprendžiant iš mūsų pasaulio, ši idėja, švelniai tariant, priimtina toli gražu ne visiems. Jos nepopuliarumo priežastys dvejopos. Pirmą, šiai idėjai praktiškai įgyvendinti būtini demokratijos išteklių. Būtent jų stokoja 86 nuošimčiai pasaulio. Antra, sveikas protas aukai sako, kad atsukdama kitą skruostą ir neatsakydama tuo pačiu geriausiai atveju ji pelno moralinę pergalę, t. y. ne kažin ką apčiuopiama. Natūralus nenoras atstatyti smūgiui kitą kūno dalį teisinamas nuojauta, kad šitoks elgesys tik skatina ir sustiprina Blogį; kad jūsų moralinę pergalę priešas gali neteisingai suprasti kaip savo nebaudžiamumą.

Yra ir kitų, svaresnių, priežasčių būti įtariams. Jei po pirmo smūgio auka neprarado sąmonės, ji gali suvokti, kad atsukdama kitą skruostą ima manipuliuoti skriaudėjo kaltės jausmu, ką jau kalbėt apie karmą. Pati moralinė pergalė gali būti ne visai morali ne tik dėl to, kad kančia neretai pasižymi narcisizmu, bet ir todėl, kad suteikia aukai pranašumo, t. y. paverčia geresne už priešą. Tačiau

kad ir koks blogas būtų jūsų priešas, jis yra žmogus, ir tai esminis dalykas; net nesugebėdami mylėti kitų kaip savęs pačių, mes vis dėlto žinome, kad blogis žmoguje įsišaknija tada, kai šis pradeda save laikyti geresniu už kitą. (Kaip tik dėl šio to buvo suduota per dešinį skruostą.) Todėl daugių daugiausia, ką gali gauti kitą skruostą atskantysis, tai pasitenkinimas, kurį teikia priešo veiksmo bergždumo išryškėjimas. „Pažvelk, – byloja kitas skruostas, – tu muši tik kūną. Ne mane. Mano sielos nepalauši.“ Žinoma, tokios laikysenos bėda ta, kad priešas gali priimti iššūkį.

Prieš dvidešimt metų viename iš gausybės kalėjimo kiemų Rusijos šiaurėje įvyko tokia scena. Septintą ryto kameros durys atsilapojo ir ant slenksčio išdygęs kalėjimo prižiūrėtojas taip kreipėsi į nuteistuosius: „Piliečiai! Kalėjimo apsaugos kolektyvas kviečia jus, nuteistuosius, į socialistines malkų kapojimo varžybas.“ Malkų, prisikaupusių kalėjimo kieme. Tuose kraštuose nėra tokio dalyko kaip centrinis šildymas, tad vietinė milicija, taip sakant, ima dešimtinę iš aplinkinių lentpjūvių. Apsakomuojamu metu kalėjimo kiemas priminė tikrą tikriausią medienos sandėlį: dviaukštės triaukštės medžių krūsnys keturkampiam kieme stebė patį vieno aukšto kalėjimą. Malkų kapojimo būtinybė buvo akivaizdi, nors tokio pobūdžio socialistinių varžybų būta ir anksčiau. „O jeigu aš atsisakysiu?“ – paklausė vienas kalinys. „Tada negausi valgyt“, – atsakė prižiūrėtojas.

Kaliniam buvo išdalinti kirviai, ir malkų kapojimas prasidėjo. Tiek prižiūrėtojai, tiek nuteistieji plūso iš peties, tad iki vidudienio visi iki vieno, o ypač amžinai peralkę kaliniai, kaip reikiant nusivarė. Buvo paskelbta pietų pertrauka, ir visi susėdo valgyti – išskyrus vyruką, kuris uždavė tą klausimą. Jis ir toliau mosavo kirviu. Tiek kaliniai, tiek prižiūrėtojai laidė apie jį juokelius, girdi, žydai paprastai laikomi gudriais žmonėmis, o štai šitas... ir t. t. Po pertraukos jie vėl kibo į darbą, nors ir su mažesniu įkarščiu. Ketvirtą valandą prižiūrėtojai pasišalino, nes baigėsi jų pamaina; netrukus liovėsi ir nuteistieji. O to vyro kirvis tebešvytravo. Kelis syk tiek viena, tiek kita pusė jį buvo paraginusi liautis, bet jis nekrepė dėmesio. Atrodė, lyg būtų pagavęs kažin kokį ritmą, kurio nenorėjo pertraukti; o gal ritmas buvo jį patį užvaldęs?

Kitiems tas vyrukas panėšėjo į automatą. Penktą, šeštą valandą jis vis dar mosavo kirviu. Dabar jį įdėmiai stebėjo ir prižiūrėtojai, ir kaliniai, tik pašaipas jų veiduose pamažu keitė sąmyšis, o paskui ir siaubas. Pusę aštuonių vyras liovėsi, nusvirduliuavo į kamerą ir griuvęs užmigo. Per likusį jo kalėjimo laiką daugiau socialistinių varžytuvių tarp prižiūrėtojų ir kalinių nebuvo surengta, nors medžių krūsnys kieme ir toliau augo.

Spėju, jog kapti malkas dvylika valandų iš eilės tas vyrukas pajėgė dėl to, kad buvo gana jaunas. Iš tiesų tada jam buvo dvidešimt ketveri. Tik šiek tiek vyresnis už jus.

Baubas migracijos pavidalu

Vieni istorikai mano, kad į Romos imperiją besiveržiančios barbarų gentys paspartino jos žlugimą. Kiti teigia, kad priežastis ir pasekmės čia atsekti sunku ir kad imperijos nuosmukis pats sukėlė germanų genčių, hunų ir kitų judėjimą. Kitas nekontroliuojamos migracijos atvejis, sunaikinęs ištisas kultūras, prasidėjo XVI a. Šiaurės Amerikoje. O atmetus invazijas, ar būtų galima įvardyti pakankamai atvejų, kai migracijos srautai sukėlė nepataisomas žalas?

Čia galima pateikti daug „argumentų“ apie krikščioniškąjį pavidalą prarandančią Europą, kuri jau tuoj tuoj visa susisuks į hidžabą, taip pat prisiminti amerikiečių politologo Samuelio Huntingtono pranašautą musulmoniškąsias ir krikščioniškąsias civilizacijų susidūrimą. Štai pabėgėliams visuomet draugiškoje buvusioje Vokietijoje radikalios dešinės partijos „Alternatyva Vokietijai“, kurios platforma remiasi antiimigracinėmis nuostatomis, reitingai kaip niekad aukšti. Bet, pasirodo, bandydami aprėpti tikruosius šalies „islamizacijos“ mastus, vokiečiai gerokai perdeda. Paklausus, kokią dalį Vokietijos gyventojų sudaro musulmonai, vidutiniškai atsakyta, kad 21 proc., kai reali musulmonų dalis šalyje yra maždaug 5 proc., teigiama 2016 m. britų tyrimų bendrovės „Ipsos MORI“ studijoje. Panaši tendencija 2010 m. užfiksuota ir Prancūzijoje: vidutiniškai prancūzai manė, kad islamo išpažinėjai sudaro beveik trečdalį šalies gyventojų, nors realus rodiklis tais metais buvo apie 7,5 proc.

Vokiečiai šiandien jaučiasi kaip niekad nesaugūs savo namuose, žiniasklaida tradiciškai pirmenybę teikia „blogoms“, kontroversiją keliančioms naujienoms. Bet štai prieš porą mėnesių vidaus reikalų ministras Horstas Seehoferis pristatė naujausią kriminalinės veiklos statistiką, jos pagrindinės išvados yra tokios: pabėgėliai nusikalstamumo lygio nepakėlė, o Vokietija šiuo metu yra viena saugiausių pasaulio šalių. 2017 m. nusikalstamumas sumažėjo net 10 proc., lyginant su 2016 m. Tiesa, verta paminėti, kad tarp įtariamųjų kišenva-

gyste imigrantai sudaro apie 31 proc., o tarp įtariamųjų apilėšimu, fiziniu užpuolimu ar išprievartavimu – apie 15–16 proc. Kita vertus, tyrimą atlikę kriminologai pažymi, kad kaltinimų pateikimo tikimybė yra dvigubai didesnė imigrantui negu vokiečiui.

Bet štai kaip imigrantų ir nusikalstamumo situaciją Vokietijoje vertina prezidentas Trumpas: „Nusikalstamumas Vokietijoje pakilo daugiau negu 10 proc. (pareigūnai nenori pateikti šių skaičių) nuo tada, kai buvo priimti imigrantai. Kitose šalyse yra dar blogiau. Būk protinga, Amerika!“ („Twitter“, birželio 19 d.) Be savitos skaičių interpretacijos, JAV respublikonai ar Višegrado grupės politikai paklaustų: „Ar įsileistum į savo butą benamį? Ar pasidalintum su juo maistu ir gyvenamuoju plotu?“ Panašiais klausimais, iš anksto turinčiais krūvį, galima užsiimti ir kitai pusei. Pavyzdžiui: „Ei, JAV, ar daugumoje jūsų valstijų, ypač vidurio, trūksta vietos? Štai Vajomingo teritorija yra kone penkis kartus didesnė negu Lietuvos, bet gyventojų ten – penkis kartus mažiau negu Lietuvoje! Gal kaip nors išsitemtumėte?“ O JAV verda emocijos, internete paplitus nuotraukoms iš JAV ir Meksikos pasienio punktų – jose vaizduojami į narvus uždaryti, nuo šeimų atskirti vaikai. Birželio 30 d. 700 šalies miestų vyko protestai, nukreipti prieš Trumpo administracijos migracijos politiką.

Kadangi šiandien visas pasaulis atsidaugęs seka įvykius futbolo aikštėje, politinei arenai dėmesio lieka mažiau. Tuo tarpu ES lyderiai svarsto, kaip spręsti pabėgėlių krizę ir sienų apsaugos problemas: planuojama steigti vadinamąsias išsilaipinimo platformas už ES teritorijos ribų (greičiausiai Šiaurės Afrikoje). Šiuose punktuose taip pat būtų nustatoma, ar atvykęs žmogus yra ekonominis migrantas (tokiu atveju – prašome ruošti namo), ar prieglobsčio prašytojas (tokiu atveju – sveiki atvykę). Imtis griežtesnių krizės valdymo priemonių paskatino liūdnos Europą laivais mėginančių pasiekti

žmonių patirtys. Italija ir Malta neseniai atsisakė įsileisti 60 asmenų gabenančią guminę valtį iš Libijos. Nelaimėlius išgelbėjo ispanų humanitarinės organizacijos „Proactiva Open Arms“ laivas (šio teksto rašymo metu jis jau buvo pakeliui į Barseloną). Liūdniau pasibaigė kitam, apie šimtą žmonių gabenusiam, laivui – jis nuskendo net neatitolęs nuo Tripolio krantų, jo keleiviai laikomi dingusiais arba mirusiais.

Sirų, afganų ir kitų pabėgėlių srautas į Vokietiją nemažėja ir dėl pakartotinės (antrinės) migracijos, kurios anekdotinių pavyzdžių turime ir Lietuvoje (prisimenate Skandinavijos link judantį pabėgėlių autobusą?). Šių metų pradžioje buvo pateikti tokie skaičiai: nuo 2015 m. pabaigos, kai Lietuvą pasiekė pirmoji pabėgėlių šeima, į šalį atvyko 468 asmenys, o išvykti spėjo 341 (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys). Nedėkingi, dosnių socialinių išmokų besivaikantys veltėdžiai? Yra ir tokių, bet nemažai antrinių migrantų nori pasiekti Vokietijoje, Švedijoje ar kitose Šiaurės Europos šalyse jau įsikūrusius šeimos narius, draugus ar pažįstamus. Be to, po traumuojančios kelionės norėtųsi įsikurti kur nors, kur matytum ilgalaikės perspektyvas, galų gale – kur visuomenė būtų pratusi prie spalvotėsių veidų. Ar kada bandėte padėti išsinuomoti būstą pabėgėliui Lietuvoje? Tokia geradarystė palaužia tikėjimą žmonija ir retai baigiasi sėkmingai.

Į duris beldžiantis svetimiams, ypač prieglobsčio prašytojams, ne ekonominiams migrantams, apsvarstyti verta kelis dalykus. Kiek realios grėsmės saugumui ir gerovei kelia „kiti“? Kaip stipriai verta tikėti tautiškumu, religija ir kitais abstrakčiais dalykais, jų vienalytiškumu? Galų gale, ar tas „kitas“ tikrai jau toks kitoks?

– MARIJA SAJEKAITĖ –

Nesutariame dėl migracijos? Pakalbėkime apie Eritrėją

Po Viduržemio jūrą kelias dienas birželį plaukiojės dviejų nevyriausybinė organizacijų laivas „Aquarius“ ikūnijo ir iliustravo akligatvį, kuriame yra Europos šalių prieglobsčio politika. Kai laivas gavo pavojaus signalą ir Libijos teritoriniuose vandenyse priėmė 629 asmenis, keliems iš jų reikėjo medicinos pagalbos. Tačiau Italijos ir Maltos vyriausybės susiginčijo, kuriai iš jų priklausytų priimti laivą į savo uostas, nes išgelbėti žmonės – afrikiečiai, o išsilaipinę jie turi teisę ir greičiausiai planų pasiprašyti prieglobsčio. Po „Aquarius“ panašioje padėtyje atsidūrė dar keli laivai. Kai kalbame apie Viduržemio jūrą kertančius žmones, tampa akivaizdu, kad nesuskalbame, neturime nei bendro žodyno, nei bendro vertybinio pagrindo kaip visuomenė nutarti, kaip elgtis. Ar įmanoma bent įsivaizduoti, kaip veiktų teisinga migracijos sistema?

„Leiskite šiems žmonėms išsilaipinti, o teisinius klausimus galėsime spręsti vėliau“, – prašė nevyriausybinių ir tarptautinės organizacijos. Tuo tarpu migracijos priešinkai piktnosio: dar vienas būrys „nelegalų“, dar vienas „vandens taksis“, kuris migrantus perima iš žmonių gabentojų ir pristato į Europą, dar vienas kalnas pinigų visokioms paslaugoms jų labui. Nevyriausybinių organizacijos prašo pasigailėti individų. Įvairovę pripažįstantis verslas ragina naudotis jų gebėjimais. Vyriausybės bijo nebebūti perrinktos. Nauja Italijos vyriausybė užsibrėžė nutraukti tą praktiką, kai dauguma jūrą iš Afrikos kertančių migrantų prieglobsčio bylų pirmiausia svarstomos būtent čia. Galiausiai laivą „Aquarius“ pasikvietė Ispanija, kurioje neseniai paskirta nauja kairioji vyriausybė.

Žodynas, kuriuo kalbame apie migrantus, taip smarkiai skiriasi tarp ideologinių srovių, kad nebeįgalime šia tema pasikalbėti su kitaip manančiais giminaičiais, bendraklasiais ar viešosios erdvės dalyviais. Bet ar galėtume išsirinkti vieną konkretybę ir pabandyti susitarti bent dėl jos? Kaip pavyzdį siūlyčiau Eritrėją – Rytų Afrikos valstybę, iš kurios vyrai ir moterys sprunka nuo sistemos, primenančios carinius rekrūtus Rusijos imperijoje. Tiems, kas mokykloje skaitė su rekrūtais susijusią lietuvių literatūrą, neturėtų būti sunku įsivaizduoti į Eritrėjų baimę ir viltį. Jei nelengva, galiu pacituoti liaudies dainą, kurią radau tinklalapyje *aruodai.lt*:

*Broleli dobilėli,
O kaip augino tave
Radna motulė
[...]
Tai ji mislino,
O kad užaugsia
Jos mielas sūnelis,*

*O tai jis pavaduosia
Sa tikrą tėvulį.
O tai negalvojo
Ma radna motulė,
O kad eisla
Jos mielas sūnelis
Ant vožtos duonelės,
Ant mieruotos druskelės!*

Kadangi pabėgusiems iš rekrūtų gresia kankinimai, daugumoje Europos šalių eritrėjiečiai pripažįstami vertais prieglobsčio. Be to, prasidėjus 2015 m. krizei, net dešinieji komentatoriai teigė, kad krikščionis, įskaitant eritrėjiečius, priimti reikėtų.

Taigi pakalbėkime apie Eritrėją. Jei sugebėsime sutarti, kaip elgtis su jos išeiviais, galbūt atrasime siūlo galą, kurio vedami kaip visuomenė išvyniosime migracijos debatų kamuolį. Šią šalį 25 metus valdo nerinktas prezidentas Isajas Afeverkis, kurio režimą Jungtinės Tautos pripažino totalitariniu. Rekrūtų tarnybos ir gyvenimo sąlygos prilyginamos vergovėi ir apima ne tik karines pratybas, bet ir civilinius statybos projektus vyriausybės, taip pat karininkų naudai. Kaip rašo organizacija „Human Rights Watch“, 2015 m. Eritrėjos vyriausybė mainais už paramą pažadėjo Europos Sąjungai apriboti tarnybos laiką naujiems šauktiniams, bet vėliau apsigalvojo.

Paprastai nenoras tarnauti armijoje nėra pakankama priežastis suteikti prieglobstį, bet eritrėjiečiams jis suteikiamas, nes yra įrodymų, kad dezertyrai kankinami ir kalinami be teismo. Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) išgirdo ir liudijimų, kad ne visi baudžiami taip griežtai, kai kurie neina į tarnybą ir dirba kitus darbus arba, pabėgę iš tarnybos, kalinami tik jei įvykdo papildomą nusižengimą. Tačiau nėra jokios teisinės struktūros, kuri numatytų teises ir šašmes, viskas priklauso nuo karininkų ir biurokratų valios. Šalyje lišk dezertyrai negali legaliai įsidarbinti, nes neturi pažymos, kad atliko privalomąją tarnybą. Moterys, kurios irgi šaukiamos tarnauti, atleidžiamos nuo tarnybos, jei šaukimo metu laukiasi ar jau turi vaikų.

Valstybėje leidžiamos keturios religijos: musulmonų sunitų, Eritrėjos stačiatikių, Romos katalikų ir evangelikų liuteronų. Kitų religijų išpažinėjai persekiojami. Iš šios šalies, kurios gyventojų skaičius kiek didesnis už Lietuvos, paspruko apie pusę milijono gyventojų. Nors šaliai galioja ginklų embargas, Jungtiniai Arabų Emyratai ir Saudo Arabija bendradarbiauja su Eritrėja, nes ji patogiai arti Jemeno, kuriame Saudo Arabija turi strateginių interesų. Kinijos ir kitų šalių investicijos į metalų kasyklas papildė režimo biudžetą. Gali

būti, kad kai kuriose kasyklose priverstinai dirba ir rekrūtai. ES teikia finansinę paramą „migracijai valdyti“.

Pagal Eritrėjos įstatymus, legaliai išvykti iš šalies gali tik armijoje atitarnavę asmenys, be to, jie turi pagrįsti, kodėl važiuoja į užsienį. Taigi išsigelbėti nuo totalitarinės sistemos dauguma bando nelegaliais būdais. Nuteisti už nelegalų bandymą išvykti, eritrėjiečiai praranda teisę dirbti ir turėti žemės. Taigi emigrantai siekia niekada nebegrįžti (skirtingai nei nemažai Vakarų afrikiečių), išvykdami iš šalies per Sudaną į Egiptą, Libiją, Izraelį ir kitas regiono šalis. „Eurostat“ duomenimis, Lietuva per praėjusius metus gavo 30 eritrėjiečių paraiškų suteikti prieglobstį.

Ten, kur gyvena, dviejose bažnyčiose vyksta eritrėjiečių krikščionių mišios. Plaukus dengiančios moterys su mažais vaikais laukia ant laiptų, tarp surikiuotų maldininkų batų. Iš patalpų sklinda neįprastos giesmės. Jei tai vyktų ne kryžių apsuptyje, paviršutiniška stebėtoja neatskirtų šių krikščionių nuo regiono musulmonų. Statistiškai aštuonios iš dešimties visų religijų moterų vaikystėje apipjaustomos. Kai bandau pasmalsauti apie kaimynų kultūrą, nesuskalbu su maldininkais jokia savo mokama kalba, skirtingai nei su migrantais iš Vakarų Afrikos, kurie puikiai kalba angliškai ar prancūziškai. Nespaudžiu jų ir nesistebiu, kad, po visų sunkumų patekus į nepažįstamą aplinką, norisi būti su savais, atspalaiduoti, kuriant erdvę, kurioje bent kas nors pažįstama. Taigi jei kas nors tikisi lengvos eritrėjiečių, ypač krikščionių, kultūrinės integracijos, tegu vėčiau ruošiasi – tai gali užtrukti.

Eritrėjiečiai, atvažiuojantys į Europą, greičiausiai patyrė daug prievartos (tiek „dedovščinos“, tiek išnaudojimo pakeliui), savo akimis matė mirtį ir žiaurumą, kurį reikėjo detalčiai atpasakoti per prieglobsčio bylos nagrinėjimą. Jiems reikės kompleksinės psichologinės ir tarpkultūrinės pagalbos bei profesinio orientavimo. Ar kaip visuomenė, kurios ne viena karta mokykloje skaitė liaudies dainas ir graudinančią prozą apie rekrūtus, galime užjausti šiuos žmones? Ar realistiška išgelbėti visus rekrūtus? Ar galime tikėtis, kad politika pasikeis, jei dar daugiau žmonių išvyks? Ar sąžininga neteikti paramos, kol žmonės šalyje kankinami ir kalinami be teismo?

Kviečiu įvairių pažiūrų komentatorius labai konkrečiai padiskutuoti, kaip turėtume elgtis šiuo atveju. Jei sugebėsime rasti bendrą diskusijų pagrindą dėl Eritrėjos, galbūt savo diskusijose susprogdinsime kelis burbulus, už kurių ribų vengiamo diskutuoti, ir rasime bendrą žodyną.

– DAIVA REPEČKAITĖ –

Be žaidimo dalyvauti kultūriniam gyvenime – neįmanoma

Czesławas Miłoszas esė „Ketmanas“ vieną iš sovietmečiu susiklosčiusių gyvenimiškų vaidybos formų pavadino skeptiškoju ketmanu. Jį pagrindė tokiu visiškai santvarka netikinčių intelektualų „prisitaikymu“, skatinusiu į visuotinį absurdą reaguoti absurdu. Noras geriau suprasti paradoksalią sovietmečio atmosferą, ją palaikiusios viešosios ir privačios erdvės skirtumus ir per kūrėjo laikyseną pasiaiškinti šio ketmano atvejį pastūmėjo pasikalbėti su ironišku poetu, eklektiku ir vertėju ANTANU A. JONYNU.

– Skirtingos aplinkybės bendraminčius suveda į privačius kūrybinius judėjimus be manifestų, savotiškas idėjų oazes. Tomas Venclova yra užsiminęs apie šnapsdrinkerius, gariūnlaikis prisišaukė hokitus... Kiekvienu atveju būriavimasis smarkiai susijęs su (auto)ironija ir cinizmu. Ar vėlyvuojų sovietmečiu susikūrusi Eklektikų sąjunga galėtų būti laikoma alternatyva anuometinei tikrovei?

– Jei kalbam apie viešąjį gyvenimą, sovietmečiu gyventi nebuvo įdomu. Bet neįdomiai praleisti gyvenimą bet kokiomis sąlygomis yra pernelyg kvaila prabanga. Todėl reikėjo susikurti tą įdomumą už viešumo ribų. Mūsų Eklektikų sąjunga buvo visai natūrali reakcija, savotiškas kultūrinis rezistavimas: matėme, kas vyksta, kaip atrodo oficialioji kultūra, buvo aiškios jos ribos ir veikimo būdas. Norėjosi peržengti žinomas kultūrinės, estetinės ribas, o jos buvo susijusios su socialiniais, politiniais reikalais. Bet Eklektikų sąjunga nebuvo politinė, ji nekėlė sau jokių politinių tikslų ir uždavinių, tačiau buvo natūraliai opozicinė visai aplinkai.

– Kada ir kaip kilo Eklektikų sąjungos idėja?

– Eklektikų sąjunga susikūrė 8-ojo dešimtmečio pradžioje, maždaug 1973–1974 m., ir sutapo su trijų viename bendrabutyje gyvenusių bendrakursių filologų Juozo Erlicko, Kazio Jonušo ir Kęstučio Kaminsko studijų metais. Susiburti buvo jų idėja, o netrukus ir aš, vilnietis, išitraukiau. Tuo metu visi jau rašinėjome ir literatūriniam gyvenime buvome pradėję reikštis – publikavę kūrybos kokiose nors „Jaunimo gretose“, palengva debiutavome knygomis (aš, J. Erlickas ir K. Jonušas). Organizacija gyvavo maždaug dešimtį metų su pertrūkiais – kartais entuziastingiau, kartais prislopus.

– O kuo ji gyvavo, kuo užsiėmė?

– O, užsiimdavome įvairiausia kūrybine veikla. J. Erlickui pavyko itin pigiai nuomotis visą namą Vilnelės gatvėje, Markučiuose, Kaziu – kambarį tuo metu atokuose Žemuo-siuose Šaltūnuose, netoli dabartinių „Litexpo“ parodų rūmų. Tai buvo palankūs ir saugūs plotai susirinkti, to meto valdžios akimis žiūrint, gana vargiai palaikytiniams sumanymams. Rengdavome, kaip mes vadinome, eklezijas, savotiškas kūrybines laboratorijas. Dėl smagumo vadinomės pseudonimais: aš – Leonidu Iljičium Ivanovu, Juozas – Olga Marija Bergholz, Kazys – Francua Ilarionovičius Fikaco, o Kęstutis – Alberu Bongu Kamiu. Leidome laikraštį „Čiuvakų tiesa“, tokią sovietinių „Tiesų“ parodiją, kartais ranka, kartais mašinėle perrašytą, su savom iliustracijom ir tekstais, eilėraščiais ir „esėmis“; buvome įkūrę radijo teatrą „Raudonoji čiuvakija“, kuriame magnetofonu „Daina“ ir techniškai prastas juosteles įrašinėjome savo pačių parašytas dramas ir operas, patys suvaidindami ir sudainuodami bei pasigrodami; paskyriui rašėm – bet taip ir neužbaigėm – romaną „Žmogžudystė Cvirikaičiuose“, kažką tarp detektyvo parodijos ir absurdo prozos. Galiausiai leidome „Poetijos rudens“ almanachus. Sudarėme du toms, trečiasis irgi buvo beveik parengtas. Daugiausia tai buvo oficialiosios literatūros parodijavimas, nors ne tik – buvo ir ganėtinai pavojingo šaipymosi iš ideologijos, ir kalbėjimo draudžiamomis temomis. „Poetijos rudens“ buvo gana solidžios apimties leidiniai – buvo daug visokių, ne tik poezijos, tekstų, jį patys iliustravome, rengėm viršelį. Pavyzdžiui, viename iš jų buvo įdėta mano iliustracija, pavadinta „Kaip gražu miške“. Vėliau pagal tą iliustraciją J. Erlickas parašė garsųjį eilėraštį, kurį įdainavo Vytautas Kernagis. Deja, tie „Poetijos rudens“ kažkur pasimetė, todėl kas galės bepalaiduoti panašias geneses, mat visa leidyba vyko, žinoma, vienu egzempliorium. Taigi ir sklaida buvo minimali. Šiandien gaila, kad toli gražu ne viską sugebėjome išsaugoti – bet kai kas išliko, o dalį magnetofoninių įrašų K. Kaminskas netgi sugebėjo restauruoti ir suskaitmeninti. Gabalai tos Eklektikų sąjungos archyvo dar kažkur dūli tarp mūsų popierių.

Aišku, eklezijos neapsieidavo ir be smagios vyno taurės. Mūsų kūryba buvo perdėm satyriška, kažkaip neatrodė, kad gyvenamą sovietinį pasaulį ir laiką galima traktuoti ir analizuoti rimtai, jis atrodė vertas nebent ironijos ar sarkazmo. O dalyvauti tiesiog buvo įdomu ir smagu. Antra vertus, turbūt tokia nevaržomos saviraiškos būtinybė egzistuoja gyvenant bet kokiomis sąlygomis, kūrybiškumas implikuoja laisvės poreikį: ko negali išsakyti viešai, negali būti ištylėta. Svar-

Alberas Bongas Kamiu (Kęstutis Kaminskas), Francua Ilarionovičius Fikaco (Kazys Jonušas) ir Leonidas Iljičius Ivanovas (Antanas A. Jonynas) Vilniaus universiteto kieme. Asmeninio archyvo nuotrauka

biausia, galėjom būti savimi, tada tai daug reikė. Kaip, beje, ir dabar.

– Kiek „Poetijos rudens“ tekstų sutapo su jūsų vėlesniais poetiniais tekstais?

– Tenykščiai mano tekstai liko vien Eklektikų sąjungoje. J. Erlicko kai kurie tekstai virto viešais, gal kažkiek paregraduoti ir patobulinti. Be to, tai buvo ir galimybė lavinti ir ieškoti formų, jų įvairovės. Manau, kad jei pavyktų surasti visa, ką anuomet rašėme, atrinkus susidarytų visai neblogas tomelis, kuris ir šiandien galėtų būti įdomus skaitytojams, jau vien kaip istorinis dokumentas, bet gal ir ne tik. Smagūs dalykai nebūtinai pasensta, nors dažnai jie labai susiję su kontekstu ir laiko faktais.

– Išlikusiose nuotraukose matyti, kad Alberas Bongas gan viešai Sarbievijaus kiemelyje laiko „Čiuvakų tiesos“ egzempliorius. Kiek Eklektikų sąjungos veikla buvo žinoma kitiems?

– Apie mūsų organizaciją žinojo ne taip jau mažai žmonių, tačiau rodėmės daugiausia tiems, kuriais pasitikėjome. Kai kurių veikalų stengėmės neparodyti viešai. Nors teko vėliau patirti, kad kai ką žinojo net ir tos institucijos, nuo kurių bandėme slėptis. Juk lyg ir žaidėm, bet tie žaidimai kartais buvo ganėtinai pavojingi. Tarkim, kai kurie „Čiuvakų tiesos“ numeriai. Jau dirbau „Vagos“ leidykloje, tad kartkartėmis tekdavo nuvykti į spaustuvę kokios knygos spausdinimo reikalui. Spaustuvėse tuo metu dar nebuvo kompiuterių, tekstus rinko linotipu, iliustracijos būdavo spausdinamos nuo metalinių klišių. Tai „Tiesos“ spaustuvė prisigrūdavo kišenės partijos politbiuro narių portretų klišių, o paskui tušinuko užpildu jas užteplioję „Čiuvakų tiesoje“ „atsispausdavom“ vadų portretus su ne itin korektiškais komentarais. O ir eilėraščių ar dramų tekstai neretai turėjo antisovietiško tvaiko, pakako ten viešumoje neįmanomų dalykų. Apskritai tie tekstai buvo tarsi viešumos pratėsimas iki absurdo, parodijuojama sistemos kalba, visų viešojo gyvenimo formų raiška.

Sunku pasakyti kodėl, tačiau kokių nors sankcijų prieš mus nebuvo imtasi, nors mūsų konspiracija tikrai nebuvo geležinė. Juoba kad turėjau patirties dar iš mokyklos laikų, kai dėl priklausymo kelių bičiulių susikurtai „antisovietinei organizacijai“, kurioje iš esmės nieko neveikėme, buvome KGB tampomi ir tardomi. Todėl nemanau, kad apie eklektikus nebuvo žinoma, gal tiesiog buvo laukiama – o vėliau mūsų veikla aptingo, ėmė blėsti, atėjus *perestroikai* jau ir visa atmosfera pasikeitė.

– Ar jūs žinojote ir daugiau tokių kūrėjų organizacijų?

– Gal ne itin labai, nors tokių kuopelių, ilgiau ar trumpiau, labiau ar mažiau formaliai organizuotų, manau, buvo nemažai. Tai nebuvo kokios formalios struktūros. Žinau, kad Edmondas Kelmickas su bičiuliais kažką panašaus veikė Klaipėdoje. Studijų metais (ir kiek vėliau) kažkas panašaus buvo Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto aplinkoje, aplink ten veikusį Požemio teatrą. Kartu su Rolandu Rastausku, Aivaru Mockum, Josifu Josade, Arvydu Saboniu ir kitais dalyvavau fakultete leidžiamame necenzūruojamame, jokių komjaunimo ir kitų organizacijų neglobojamame sienlaikraštyje „pegasas!“ Jis būdavo nuolat valdžios nukabinamas, „pegase!“ skelbėm modernius, oficialioji spaudoje neskelbiamus tekstus ir Vakarų literatūros vertimus (Rolandas sakosi juos išsaugojęs). Prie kultūrinių sambūrių gal būtų galima pritraukti ir hipiškai bohemišką Gorkynės (dab. Pilies ir Didžiosios gatvių) aplinką, Dailės institute vykusius neoficialius bruzdesius.

– Nors jūsų poezija buvo mėgstama, išsyk neblogai įvertinta kritikos, sovietmečiu kultūros lauke kaip viešas asmuo reikėtų palyginti nedažnai. Tai sąmoningas sprendimas?

– Galima taip sakyti, tačiau šis sprendimas ne tik mano, bet ir visos aplinkos. Visiškai suvokėme, kad gyvename absurdiškoje visuomenėje, okupuotoje valstybėje, kad komunizmas yra šmėkla, kuri varto akis ir nieko nepajėgia.

Kolaboruoti tokiam pasaulyje iš principo nenorėjome, todėl kiek įmanoma stengėmės nedalyvauti viešame gyvenime. Nors, aišku, gyventi keturiasdešimt metų okupuotoje aplinkoje ir visiškai nedaryti kompromisų – neįmanoma. Dirbau leidykloje, kuri, šiaip ar taip, buvo ideologizuota įstaiga, priklausiau Jaunųjų rašytojų sekcijai prie LSSR rašytojų sąjungos, niekur nebūdamas aktyvistas, tačiau ir būti atviru opozicionierium, ko gero, stokočiau drąsos.

Dabar pamenu iš šiandienos perspektyvos absurdiškai nuskambančius pokalbius maždaug 1980-aisiais: „Palauk, kas bus, kai ateis laikas mūsų kartai imtis vadovauti Rašytojų sąjungai. Nebus nė vieno žmogaus, kuris to imtųsi.“ Be abejo, tikriausiai jų būtų vis tiek atsiradę, bet mūsų aplinkoje tuomet tokių žmonių nebuvo. Dirbome redakcijose ir leidyklose, tačiau ėjome tokias pareigas, kurios turėtų kuo mažiau įtakos ir pirmųjų atsakomybių. Be to, buvome ganėtinai bohemiški žmonės. Nors leidome knygas, tokiems nesiūlė stoti į Komunistų partiją, dėl to džiūgavome.

– Ar manote, kad galima kalbėti apie tuometinių privačių pasibuvimų teigiamą indėlį į šalies laisvėjimo istoriją?

– Sąmoningas nedalyvavimas ir atsiribojimas tam tikra prasme turėjo įtakos. Kritiškai į tokią laikyseną šiandien, ko gero, žiūri žmonės, kurie iš esmės nedarė kompromisų arba natūraliai priėmė tą aplinką ir gyveno jos nekvestionuodami. Eiti į kompromisus turi tada, kai tavo įsitikinimai nesutampa ir jauti poreikį nesutikti. Bohemiška laikysena nebūtinai galėjo būti opozicinė – galėjai tiesiog būti girtuoklis, bet tam tikrais atvejais ji galėjo reikšti sąmoningą atsiribojimą. Ne-reikėtų absoliutinti: būta abiejų atvejų.

90 proc. visuomenės visad niekame nedalyvauja ir jų veikimas ar neveikimas iš viso nieko nereiškia. Net tada, kai kalbame, kokia vieninga buvo Lietuva Sąjūdžio laikotarpiu, žinome, kad į mitingą atėjo 100 000 žmonių iš tų kelių milijonų. Tai nėra visa Lietuva. Gal tik tų 10 proc. jos visuomenės, tačiau jie nulėmė tolesnius laisvėjimo procesus. Sėdėję virtuvėse ir kalbėję negražius dalykus apie tuometinę valdžią tam tikra prasme irgi sudarė tuos 10 proc. Taigi sakyti, kad jų kalbėjimas nieko nereiškė, irgi nebūtų visai tiesa.

– Kiek žaismingumas privačioje erdvėje jus skatino žaisti ir viešai skelbiamuose tekstuose? Ar turėjo didesnės įtakos jūsų kūrybinei laikysenai? Juk esate pasirašęs Žano De Lida vardu, t. y. ne tuo, kuriuo rašėtės eklezijoje.

– Be žaidimo dalyvauti kultūriniam gyvenime – neįmanoma. Galiausiai ir rimtai kalbėti visą laiką juk neįdomu. Man tai labiau estetiškas žaidimas: tąkart pagalvojau parašyti ciklą eilėraščių, įsivaizduodamas esąs XIX a. prancūzų poetas, toks jaunesnysis Adomo Mickėvičiaus brolis. Rašiau manieringai, tad reikėjo sugalvoti ir autoriaus biografiją, nupaišiau portretą, parašiau, kad išverčiau iš prancūzų kalbos, ir pristūmiau „Literatūrai ir menui“ kaip vertimą. Po kokių dešimties metų prisipažinau. Iš tokių rimtesnių šis būtų vienintelis – į tokius juokavimus nežiūrėjau rimtai, tokio tipo šmaikštavimai ir liko daugiausia mūsų Eklektikų sąjungos ribose.

– Užsiminėte apie darbą „Vagos“ leidykloje. Koks buvo tas knygų redaktorius darbas?

– Nuo tokio eilinio redaktoriaus kaip aš knygų leidyba priklausė labai nedaug, nors šiek tiek galėjo. Visas mechanizmas buvo toks: autorius atneša rankraštį į leidyklą, ten originaliosios literatūros skyriuje pasižiūrėdavo, atvirą grafomaniją, jei tai nebuvo koks partinių instancijų proteguojamas autorius, iš karto atmesdavo. Paskui įprastai rankraštį įvertindavo kritikas, vadinamasis vidinis recenzentas. Jeigu recenzija būdavo neigiama, redaktorius tos knygos jau ir nepamatydavo. Geruoju atveju redaktoriui reikėdavo padaryti, kad knyga būtų tvarkinga. Ne tik kalbos požiūriu, nes ir atsakomybė už ideologiską knygos tvarkingumą buvo užverčiama būtent redaktoriui. Tai labai gudrus sistemos žingsnis: jis iš esmės neturėjo jokių nurodymų, kas leistina ir kas ne. Žodžiu, spręsk pats, tad nemažai priklausė ir nuo redaktoriaus drąsos ir vidinės nuojautos. Taigi, jeigu bijojo, galėjo pradėti braukyti tai, ko net pats cenzorius nebrauktų. Tačiau ir tai nebuvo paskutinis etapas: skyriaus vedėjas dar galėjo išbraukti ką nors palikto neteisingo, galiausiai į kai kuriuos rankraščius pasigilindavo ir pats leidyklos vyriausiasis redaktorius.

Už idėjinį nebudrumą porą kartų vos nebuvau išmestas iš leidyklos. Viename leidinyje (satyriko Algimanto Pabijūno knygoje) palikau ar ne dvi dešimties idėjų klaidų, nors gera pusė tų užkliuvusių eilėraščių buvo spausdinti prieš porą dešimtmečių ankstesnėse knygose. Tiesą sakant, tai mane ir išgelbėjo, tik gavau griežtą papeikimą ir netekau ketvirtinės premijos. Tam tikra prasme, kaip šiojį tokį vardą jau turinčio poeto, mano padėtis buvo kiek privilegijuota, leidžianti

Šimtą kartų išvaryti ir vis dar varomi

Neseniai praūžė šimtasis Oskaro Koršunovo „Išvarymas“ Lietuvos nacionalinio dramos teatro scenoje. Nors šio spektaklio siužetas daugiausia paliečia kiek anksčiau emigravusiųjų likimus, aktualumo jis vis dar nepraranda. Aišku, dėl to, matyt, vertėtų apgailestauti, nes šiuo metu lietuviai „varo“ ir yra „varomi“ ne mažiau nei tais laikais, kai Vandalas dar buvo niekam nežinomas teatro spektaklio personažas. Tuo metu „išvarymą“ buvo galima suvokti šviesesnės ar tamsesnės romantikos kontekste, bet dabar esame „varomi“ tiesiog sistemingai. „Išvarymas“ įsisenėjo, sukaulėjo ir tapo struktūriniu reiškiniu, neteikiančiu beveik jokių vilčių, kad jis kada nors pasibaigs. Tiesą sakant, perspektyva atrodo kur kas tamsesnė. Ji galėtų būti įsivaizduojama lietuvių rezervato pavidalu. Taigi, lietuvių rezervatas su milijono nesiekiančia etninių lietuvių santalka keliuose didžiuosiuose miestuose, su absoliučiai išnykusiū regionu, kuriame darbuojasi tik stambųjų žemvaldžių automatinių ūkininkavimo sistemos, su trečiųjų šalių imigrantų getais, administruojamais iš „užsienio investicijas“ kadaise simbolizavusių stiklinių daugiaaukščių. Ir visa tai užklota nuo cinizmo supuvusia ir prasmirdusia, bet laikui bėgant sukietėjusia politikos pluta.

Labai gražus sutapimas, kad „Išvarymas“ yra vienintelis teatro spektaklis, reikšme ir mastu išaukęs šią savo formą. „Išvarymas“ bus rodomas pačiose didžiausiose Lietuvos arenose. O publika ir toliau springs juokais nuo Vandalas nešvankių juokelių, net nebandydama suprasti reikšmės to, ką mato prieš save. Tiesa, galbūt tie, kurie lankosi šiame spektaklyje, būtent ir nepakliūva į „išvaromųjų“ kategoriją, nes, naujausiomis mano žiniomis, bilietas į „Išvarymą“ kainuoja nuo dvidešimties eurų (pačios prasčiausios vietos). Maždaug tiek pat kiek „Wizz Air“ bilietas iš Vilniaus į Londono Lutono oro uostą kartu su bilietu į *Victoria Coach Station*, jei pirksite iš anksto. Verta dar kartą pakartoti, kad masinis reiškinys yra vertas masinio renginio pavidalo. „Išvarymas“ yra menine forma pateikiamas, analogų neturėjusios ir vis dar neturinčios buitinės mišios Lietuvai ir lietuviams. Pagrindinio atnašautojo vaidmuo yra tekęs vienam neuniversaliausiam lietuvių aktorių Mariui Repšui, kurio net ir norėdamas nebeatskirsi nuo įkūnyto kultinio personažo Vandalas. Vandalas yra tiesiog lietuvis išganytojas, kurio visa es-

mė būti tiek pat apgailėtinam ir netašytam, kiek ir vertam pajuokos bei tikrai nuoširdaus publikos juoko. Ir būtent šitas Vandalas nugvelbia pirmąjį aktoriaus planą, nors formaliai jis yra antraplanis personažas. Pelnymai, organiškai ir – svarbiausia – lietuviškai!

Aišku, įdomu dar ir tai, kad šis kūrinys nuolat primena apie auksines režisieriaus Koršunovo, kaip menininko, dienas, ir primena būtent tai, kad jam jau seniai laikas trauktis nuo scenos. Kitaip tariant, pats metas nustoti daryti gėdą tiems laikams, kai galėjo statyti savo pavardės vertus spektaklius. Koršunovo „avangardisto“ dienos baigėsi taip pat seniai kaip ir jo kūrybinės idėjos, bet niekas nedrįsta jam to pasakyti. Na, nes kaipgi pačiam Koršunovui... Bet visa tai į akis jam nuolat sako senieji vis dar rodomi spektakliai, o ypač – jo pačių seniausių spektaklių įrašai. Tačiau ir „Išvarymas“ jau yra nebe tas „Išvarymas“ kaip prieš kelerius metus, o gal ir dar daugiau. Nesvarbu, kad keitėsi kai kurie pagrindiniai aktoriai. Svarbiau tai, kad spektaklis tapo vietomis iki koktumo įgrystančia asmeninių beneficijų seka, o ne komandinio aktorių darbo vaisiumi. Tai gražiai sutampa su faktu, kad tokie personažai kaip Vandalas jau seniai gyvena savo gyvenimą už teatro scenos ir šio spektaklio ribų. Dekoracijos montuojamos ne spektakliui, o kai kuriems jo personažams. Visai kaip vietinėje politikoje, kurios cinizmą pačiomis banaliausiomis ir labiausiai nuvalkiotomis priemonėmis dabar nutarė smerkti Koršunovas.

Deja, ir Marius Ivaškevičius buvo neteisis. Jo pjesė geniali, bet neteisinga iš esmės. Beveik visų personažų likimai emigracijoje tapomi tragiškais tonais. O štai vienas prakutęs ir, be abejonės, tuo patenkintas individas dirba šunišką darbą. Ir spektaklyje jis loja kaip šuo. Kokia žeminanti ir kokia netaikli įžvalga! Tiesa, visų pirma žeminanti jos autorių. Juk visa tragedija ta, kad pjesė paprasčiausiai meluoja. Tragedija ta, kad netgi šunišku vadinamas darbas emigracijoje yra geriau nei pats nešuniškiausias darbas Lietuvoje. Jei Ivaškevičius yra teisis, nebūtų buvę prasmės statyti paties spektaklio, nes emigracijos problema paprasčiausiai nebūtų egzistavusi... Taigi, kitais atžvilgiais geniali pjesė yra visiškai neteisinga, nes tendencingai nutyli apie tokį teisingumą, kurį šimtų tūkstančių žmonių likimams suteikė nekenčiamoji emigracija. Ko gero, šimtą kartų „išvaryti“ dar neužtenka, kad

būtų pripažinta ši labai skaudi tiesa. Aišku, ją pripažinus Ivaškevičiui būtų kilę kitų didelių problemų, susijusių su politinės plotmės nebuvimu jo kūrinyje.

Taigi, šimtas pirmasis „Išvarymas“ LNNT scenoje. Ką mes matome? Tikrasis ir nesumeluotas lietuvis Vandalas tyčiojasi iš #metoo judėjimo, prie jo negrabiai prisideda ir jaunasis kolega, atliekantis pagrindiniu formaliai laikomo personažo Beno Ivanovo vaidmenį. Žiūrovų salė pratrūks-ta juokais. Toliau Vandalas tyčiojasi iš scenos duobėje esančių muzikantų. Salė vėl pratrūks-ta juokais. Koks puikus simbolis to nuolatinio pasityčiojimo tiek iš tarpasmeninių santykių kultūros, tiek iš kultūros pačia bendriausia šio žodžio reikšme! Koks puikus ženklas, kad čia, šitame mažame šventame lietuviškame mikrokosme, minėti dalykai gali būti ir yra verti netašyto stuobrio pajuokos! Ir tai parodo pats mylimiausias Lietuvos „marozas“, už scenos ribų neseniai atradęs dvasinę pusiausvyrą ir dar rašantis knygą, kurią spektaklio metu, be abejo, sugeba probėgšmais pareklamuoti. Visiška ir galutinė apoteozė vaizdinio, kodėl žmonės „varo“ iš Lietuvos. Šiuo metu Lietuvoje nėra, o ir ateityje tikriausiai dar ilgai nebus tokio organiško reiškimo, kuris tokiu dideliu mastu ir tokiu koncentruotu pavidalu atspindėtų nepataisomai iškrypusį Lietuvos stuburą.

Pabaigoje dėl dramatinio efekto, matyt, reikėtų pakalbėti apie kokį išrišimą, kad ne viskas yra taip blogai, na ir taip toliau, ir panašiai. Suprask, lygiai taip pat kaip ir „Išvarymo“ pabaigoje, kur visi personažai sugrįžta į savo vietas smagiai ir draugiškai nusiteikę, linksmi, visus sunkius savo nuotykius lyg ranka nubraukę, taip primindami žiūrovui, kad visa tai buvo vaidinimas teatro scenoje. Deja, tie, kurie kasdien minėtus dvidešimt eurų pakloja bilietui į vieną pusę, o ne įėjimui į LNNT salę, tie, kurie „išvaro“ ir yra nuolat „varomi“ iš tiesų, o ne teatro scenoje, vien savo egzistavimu neleidžia statyti smėlio pilių savo galvose, tekstuose ir sąvokose. Kadangi vis dar esame „varomi“ iš Lietuvos tik statistikoje, o ne sveiku protu suvokiamu mastu, šia liūdna proga norėtūsi palinkėti didelės sėkmės, stiprybės ir orumo visiems „išvarytiesiems“ ir tiems, kurie dar bus „išvaryti“. O jų bus. Jų bus dar daug.

– PAULIUS KUKIS –

Kalba diplomų įteikimo proga

► Atkelta iš p. 1

Vis dėlto, mano manymu, tokį jo elgesį galima paaiškinti ir kitokia priežastimi. Visai tikėtina, kad tas jaunuolis būtent dėl savo jaunumo Kalno pamokslą atminė geriau už Tolstojų ir Gandhį. Kadangi Žmogaus Sūnus buvo pratęs kalbėti triadomis, jaunuolis įstengė prisiminti, jog rūpima eilutė nesibaigia ties:

[...] bet jei kas tave užgautų per dešinę skruostą, atsuk jam ir kitą.

Be taško ar kablelio ji tęsiama šitaip:

Jei kas nori su tavimi bylinėtis ir paimti tavo marškinius, atiduok jam ir apsiaustą.

Jei kas verstų tave nueiti mylią, nueik su juo dvi.*

Pacituotos visos, šios eilutės, po teisybei, labai mažai ką turi bendro su neprievartiniu, arba pasyviuoju, pasipriešinimu, su neatsakymo tuo pačiu ir atlyginimo geru už blogą idėja. Šių eilučių prasmė toli gražu neprimena pasyvumo, nes kelia mintį, kad blogį galima nuprasminti perviršiu; blogis tampa absurdiškas, kai jo reikalavimai smarkiai sumenksta prieš tavo paklusnumo mastą, nuvertinantį daromą skriaudą. Čia auka užima jau itin aktyvią – psichinio agresoriaus – poziciją. Galima pergalei jau nebe moralinė, o egzistencinė. Kitas skruostas čia sukelia ne prieš kaltės jausmą (kurį šis geba kuo lengviausiai užgniaužti), bet sąmonei ir jausmams atskleidžia visos veikos beprasmiškumą: panašiai kaip bet kokio pobūdžio masinė gamyba.

Leiskite priminti, kad kalbame ne apie sąžiningos kovos situaciją. Kalbame apie situacijas, kai tavo padėtis nuo pat pradžių beviltiškai prastesnė, kai negali priešintis, kai visos aplinkybės tau nepalankios. Kitaip tariant, kalbame

apie pačias juodžiausias gyvenimo valandas, kai moralinio pranašumo prieš atžvilgiu jausmas neguodžia, kai priešas jau per toli nuėjęs, kad jį sugėdintum ar sukeltum ilgesį sąžinės skrupulams, kai tau belikę tik tavo paties veidas, švarkas, apsiaustas ir pora kojų, dar valiojančių įveikti mylią ar dvi.

Tokioje padėtyje taktiniams manevrams labai nedaug vietos. Todėl kito skruosto atsukimas turėtų būti sąmoningas, šaltakraujiškas, apgalvotas sprendimas. Šansai nugalėti, kad ir kokie prasti, visiškai priklauso nuo to, ar žinai, ką darai, ar ne. Atkišdamas skruostą priešui turi žinoti, kad tai tik sunkiai pakeliamas išbandymo – lygiai kaip ir cituotųjų eilučių – pradžia ir kad turi viską išverti, visas tris Kalno pamokslas eilutes iki galo. Nes priešingu atveju dėl iš konteksto ištrauktos eilutės liksi luošiu.

Grįsti etiką klaidingai pacituota eilutė – tai šauktis pražūties arba galiausiai išvirsti dvasiniu buržu, besimėgaujanti didžiausiu – savo įsitikinimų – patogumu. Ir vienu, ir kitu atveju (iš kurių pastarasis, besireiškiantis narystėmis gerų norų kupinuose judėjimuose ir ne pelno siekiančiose organizacijose, mažiausiai priimtinas) viskas baigiasi dirvos purenimu Blogiui, jo silpnųjų įsisąmoninimo atidėliojimu. Nes Blogis, priminsiu, būna tik žmogiškas.

Etika, grįsta klaidinga citata, niekuo nepakeitė poganindinės Indijos, nebent administracijos odos spalvą. Tačiau alkanam žmogui visiškai tas pats, kas jį verčia badauti. Galimas daiktas, jam net būtų labiau prie širdies, jei už jo apgailėtiną padėtį būtų atsakingas baltasis – jau vien dėl to, kad iš kažkur kitur atneštas socialinis blogis skaudina mažiau nei kančios, sukeliama savųjų rankomis. Kai valdo svetimšalis, dar lieka vietos vilčiai, iliuzijai.

Panašiai ir potolstojinėje Rusijoje etika, pagrįsta neteisinga citata, labai susilpnino tautos ryžtą kovoti su policine valstybe. Kas iš to išėjo, visiems puikiai žinoma: tautos, šešis dešimtmečius atsukinėjusios vis kitą skruostą, veidas pavirto viena didele mėlyne, į jį valstybė, pail-

susi nuo smurtavimo, šiandien tiesiog spjaudo. Į pasaulio veidą – lygiai taip pat. Kitaip tariant, jei norite supasaulietinti krikščionybę, jei Kristaus mokymą norite perkelti į politinę plotmę, šiulaikinių politinių tauškalų tikrai nepakaks: originalą turėsite nešiotis bent jau mintyse, jeigu jis dar neatradęs vietos jūsų širdy. Jis buvo labiau dieviška dvasia nei geras žmogus, todėl pragaištinga unkti apie Jo gerumą. Jo metafizikos sąskaita.

Turiu pripažinti, kad kalbėdamas apie tai jaučiuosi kažin kaip nejaukiai: mat sprendimas, atsukti kitą skruostą ar ne, galų gale yra išskirtinai asmeninis reikalas. Su Blogiu visada susiduriama akis į akį. Oda, marškiniai ir apsiaustas visada yra tavo, ir keliauti reikės savo kojomis. Patarinėti, o juo labiau primygtinai siūlyti, kaip naudotis šiuo savo turtu, yra jei ne visiškai klaidingas, tai nederamas dalykas. Vienintelis mano troškimas – tai išdildyti iš jūsų sąmonės klišę, kuri daugybei pakenkė ir mažai kam davė naudos. Be to, noriu jums įteigti mintį, kad tol, kol turite savo odą, marškinius, apsiaustą ir kojas, dar nesate nugalėti, kad ir kaip sunku būtų.

Bet esama ir rimtesnės priežasties jaustis nejaukiai viešai aptarinėjant šiuos reikalus; ir tai susiję ne tik su natūraliu jūsų nenoru laikyti save, jaunas asmenybės, potencialiomis aukomis. Ne, greičiau tai tik blaivi nuovoka, kad tarp jūsų gali būti ir potencialių piktadarių, todėl dalintis priešinimosi paslaptimis galimo nedraugo akivaizdoje yra strateginė klaida. Kas galbūt palengvina kaltinimą dėl išdavystės arba – dar blogiau – taktinio *status quo* perkėlimo ateitin, tai viltis, kad auka visada bus išradingesnė, savitesnio mąstymo, veiklesnė už piktadarį. Taigi, turės šansą švęst pergalę.

Vertė Andrius Patiomkinas

* Mt 5, 39–41. Čia cituojamas Česlovo Kavaliausko Naujojo Testamento vertimas.

Trys Baltijos šalių rašytojai – apie respublikos šimtmetį švenčiančias savo valstybes

Po Londono knygų mugės, kurioje šiemet viešnių teisėmis dalyvavo Estija, Latvija ir Lietuva, airių dienraštis „The Irish Times“ internetiniame portale (2018.IV.16) suteikė tribūną trims Baltijos šalims mugėje atstovavusiems autoriams – Kristinai Sabaliauskaitei, Reinui Raudui ir Janiui Juonevui – pasidalinti mintimis, kokią įtaką jų kūrybai daro gimtųjų šalių, šiemet mininčių modernių respublikų šimtmetį, istorija.

Kristina Sabaliauskaitė (g. 1974) portalo skaitytojams pristatyta kaip rašytoja, meno istorikė, keturių dalių istorinio romano „Silva rerum“ – tarptautinio bestselerio ir ilgalaikio perkamiausių knygų Lietuvoje lyderio – autorė. Reino Rauda (g. 1961) dosjė: estų romanistas, poetas ir eseistas, kurio naujausias romanas „Tobulo sakinio mirtis“ ką tik išleistas anglų kalba. Janis Juonevas (g. 1980) apibūdintas kaip labiausiai intriguojantis besiskleidžiantis latvių literatūros talentas, kurio debiutinis romanas apie gimtąjį miestą „Jelgava 94“ (2013) šią vasarą pasieks ir anglakalbius skaitytojus (pavadinimu *Doom 94*).

Kristina Sabaliauskaitė

Lietuva, piečiausia Baltijos trifulės valstybė, kultūriškai labiau susijusi su Lenkija – dėl kelis šimtmečius (nuo 1569 iki 1795 m.) turėtos bendros valstybės – Abiejų Tautų Respublikos. Susivienijusios Lenkijos Karalystė ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė sudarė vieną didžiausių Europos imperijų. Lietuvių kultūrinė tapatybė jau nuo pat pradžių buvo paremta istorija – pradėdant kilmės iš senovės Romos teorija: esą romėnų karvedys Palemonas, pabėgęs nuo Nerono teroro, su 500 kilmingų romėnų šeimų įsikūręs Lietuvoje ir šitaip davęs pradžią vietinėms dinastijoms.

Greičiausiai šia legenda siekta prestižo, nes iš tikrųjų lietuviai buvo paskutiniai Europos pagonys. Tačiau kultūrinis jos poveikis buvo akivaizdus – tai žavėjimasis ir romėnų teise (jungtinė valstybė buvo respublika, turėjusi senatą ir karalių rinkdavusi demokratiškai), ir kitais klasikiniiais dalykais: lotynų kalba buvo *lingua franca* ankstyvuju federacinio valstybingumo laikotarpiu (pirmasis tarptautinis mūsų bestseleris buvo lotyniška Motiejaus Kazimiero Sarbievijaus poema), o barokinė architektūra sudaro Lietuvos miestų DNR. Ir nors kelis amžius aukštuomenės, o drauge ir kultūros kalba buvo lenkų, pirmasis lietuviškas poetinis kūrinys parašytas XVIII a. klasikiniu hegzametru.

Lietuvos literatūrą ir kalbą neišvengiamai formavo dramatiška jos istorija, apimanti imperializmą, priespaudą ir vėl atgautą laisvę. Carinė okupacija po Abiejų Tautų Respublikos padalijimą 1795 m. tapo lietuvių ištvėrmės išbandymu. Represijomis ir intensyvia rusifikacija siekta palaužti tautos išdidumą: katalikų bažnyčios buvo verčiamos stačiatikių cerkvėmis, beveik pusė amžiaus drausta lotyniška abėcėlė, spauda ir švietimas lietuvių kalba. Lietuviai priešinosi kontrabanda įsiveždami lietuviškų knygų ir slaptai mokydami vaikus. Daraktorių veikla nelabai kuo skyrėsi nuo airių slaptųjų mokyklų (vadinamųjų *hedge schools* – XVIII–XIX a. nelegalių airių katalikų vaikų mokyklų, kurias draudė imperinė britų valdžia, – *vert. past.*). Literatūra ir istorija padėjo saugoti tapatybę, kol 1918 m. pasitaikė proga atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Klestėjimas buvo trumpas: Antrasis pasaulinis karas atnešė sovietų okupaciją, kuri nusitaikė į „klasinius priešus“ – išsilavinusius žmones. Lietuvių kalba nedrausta, tačiau turinio laisvė buvo suvaržyta, įvedus absoliučią cenzūrą. Ir vėl nelegaliai gabenamasi vakarietišku knygų, leidžiama disidentinė literatūra. Lietuva darskirt iškilis iš nebūties 1991 m., išsikovojojusi nepriklausomybę ir įsiūbavusi Sovietų Sąjungos griūtį. Pastaruosius tris dešimtmečius pagaliau galim vėl laisvai tyrinėti savo praeitį be cenzūros, todėl prileista gausybė veikalų, kuriuose apmąstoma šalies praeitis ar istorinės traumos.

Savo istorinių romanų tetralogijoje „Silva rerum“ tyrinėju tą Lietuvos istorijos tarpsnį, kurį cariniai ir sovietiniai okupantai stengėsi ištrinti iš lietuvių atminties, – XVII ir XVIII a.: galios, didybės, rafinuotos kultūros ir egzotiško grožio laiką. Literatūrinis istorijos tyrinėjimas kartais priveda prie žavių atradimų ir tarpusavio ryšių atskleidimo. Todėl nenustebkite, kad airių poetas ir dramaturgas, Londono karališkojo teatro režisierius, politikas Richardas Brinsley Sheridanas epizodiškai pasirodo ir mano romano „Silva rerum“ 4-ojoje dalyje – jis ne tik buvo aistringas lietuvių ir lenkų reikalų gynėjas Respublikos padalijimų laikais, bet ir asmeniškai pažinojo pagrindinį romano veikėją. Pažindantis su istorija per literatūrą pasaulis kartais sumažėja, bet teigiama – pasidalintų žmonių istorijų – prasme.

Martin Martinček. Poilsis po darbo. 1965–1970

Rein Raud

Važinėdamas po Estiją prisižiūrėsi miškų, o namų išvys tik kur ne kur. Kartais pasitaikys pamatyti ženklą su pavadinimu gyvenvietės, į kurią įriedėjai, pavyzdžiui: *Vihasso* (išvertus: Piktlūnis) ar *Korjuse* (Nabašnikinė). Tai tik pavyzdžiai, nors abu kaimus man iš tikrųjų tenka pervažiuoti keliaujant į savo sodybą. Dar po kokio kilometro pririedėsi autobusų stotelę tuo pačiu pavadinimu, o po kito kilometro išvys ženkla, pranešantį, kad išvažiuoji iš šios vietos. Namai išsibarstę tolimalais atstumais vienas nuo kito. Gyvenvietė, turinti stotelę ir aludę, prilgsta kone metropoliiui – vietai, į kurią nedažnai nukankama. Per daug žmonių. Per daug triukšmo. Be to, ko gero, susikivirčys.

Todėl nieko nuostabaus, kad estai laikomi užsispyrusiais pragmatiškais individualistais, nors tai nebūtinai byloja apie jų mąstymo ribotumą. Estiją didele dalimi charakterizuoja ir jūra su daugybe salų salelių, tad estų jūrininkai nuo neatmenamų laikų išsilaipindavo svetimšalių pakrantėse. Bet ilgai neužsibuvę tai, kas geriausia ir tikdavo jų pasauliui, parsigabendavo namo. Estai niekada nekalba apie savo bėdas, tik sprendžia jas. Todėl jei kyla gaisras, pats jį, kaip sakoma, ir gesini, nes kol atvyks padėti kaimynai, iš tavo namų bus likę tik pelenai. Esi tik tu ir gamta, kurios pajauta yra vienintelis šventas jausmas, būdingas estams.

Šiuo stipriai klivimusi savimi galima paaiškinti, kodėl literatūra išstisus amžius buvo pagrindinė estų meninės saviraiškos forma: tu gali kurti savarankiškai. Iš pradžių praktikuota įvairiomis folkloro formomis, iki individualių autorių kūrybos ji išsirutuliojo XIX a. pradžioje, kai tolydžio ėmė stiprėti miesto kultūra. Aukštas ankstyvojo raštingumo lygis, ko gero, bus vienintelis geras dalykas, kurį mūsų kultūrai davė protestantiškoji krikščionybė. Taip būta dėl to, kad pats turėjai skaityti savo bibliją.

Laimei, mes niekada nepametėm galvos dėl religinių dalykų. Vis dėlto tas rimtumas, su kuriuo estų valstietis įknibdavo į nuobodžius privalomus sekmadieninius skaitinius, išsilaikė mūsų požiūryje į knygą iki pat šių dienų. Sovietų okupacijos metais būtent jis palaikė mūsų kultūros gyvybę. Kiekvienuose namuose būta knygų lentynos, o sudėtingos savos literatūros išmanymas buvo pagrindinis šeimos galvą apibūdinantis bruožas po mokėjimo įkurti namų židinį. Galų gale juk tikrai svarbius dalykus buvo galima pasakyti tik tarp eilučių.

Būtent tokiomis aplinkybėmis pradėjau rašyti pats. Jautrumas istorijai, be jokios abejonės, darė poveikį mano kūriniams. Tačiau, mėgėjas pasėdėti prie jūros ir įsižiūrėti į tolius, aš lygiai taip pat mėgstu į vieną, man bylojančią, visumą sulieti nutolusius ir savo įsivaizduojamus pasaulius, žaisti žanro konvencijomis ir – kaip tikras individualistas – pamaistauti prieš tą rimtumą, kurio iš mūsų tikimasi rašytinio žodžio atžvilgiu.

Jānis Jonevs

Man buvo 11 metų, kai „istorija“ baigėsi, todėl nedaug jos patyriau. Skaitymas buvo mano pasaulis, kupinas jaudinančių nuotykių ir tolimiausių klajonių po neįtikėtinas vietas. Maniausi gimęs nuobodžiausioje pasaulio šalyje (dar blogiau: nuobodžiausioje tos šalies mieste). Ne didžiausioje, ne mažiausioje. Be kalnų, be liūtų, be žemės drebėjimų.

Netrukus mano literatūrinės kelionės apėmė ne tik erdvę, bet ir laiką – tada atradau, kad mano šalis ne visada buvo tokia nuobodi. Latvijos istorijoje būta apšiai plataus masto karo žygių, daugybės dešimtmečių įvairaus pobūdžio pasipriešinimo. Bet ši istorija buvo pasibaigusi, o vadina moji Sovietų valstybė subyrėjusi, kai

buvau vaikas, todėl natūralu, kad dauguma mano skaitytų knygų buvo sukurtos dar iki okupacijos pabaigos. Skaitydamas šią latvių literatūrą stebėjau jos reikšmingumą: Rusijos imperijos metais ji davė pradžią nacionaliniam pasididžiavimui, sovietų valdžios metais – buvo pasipriešinimo ginklas, kovų, išdavysčių ir ezopinių manevrų laukas. Skaičiau ir pavydėjau tiems poetams, kurie pagal apibrėžimą buvo didvyriai arba išdavikai ir niekada – nei šioje, nei tokie. Tiesą sakant, būtent dėl šių represinių kliūčių latvių literatai išstobulino potekstės kūrimo įgūdžius. Mūsų publika išmoko skaityti atidžiai ir daug.

Manau, tie laikai per ilgai užtruko. Ne, esu tuo tikras. Kai nusprendžiau pereiti į kitą scenos pusę – iš skaitytojo tapti rašytoju – neturėjau supratimo, apie ką rašyti. Tokių klausimų nekildavo priespaudos laikais, o laisvės metais mūsų literatūra kažin kaip nustojo didžiulės svarbos. Skaitytojai persiėmė kitomis problemomis. Vienodų namų bibliotekų ir kiekvienos latvių autoriaus knygos graibstymo laikai baigėsi. Kaip šaunu atrodė būti nespausdinamam prie sovietų! Kaip, tarkim, Uldis Bērzinis. Nespausdinamam dėl originalumo ir neprisitaikymo. Ir kaip liūdna būti nepublikuojamam dabar. Jauniklės į rašytojus jau nebežiūri kaip į kankinius. Arba: negi įmanoma rašyti šmaikščiai nesant cenzūros? Dabar žodžiai vėl tapę tik žodžiais. Rašytojai – jau nebe herojai, tikrai rašytojai.

Man prireikė penkiolikos metų pripažinti, kad laikai, kuriais gyvenau, yra legendiniai ir kad mano miestas vertas romano. Ištvėrėme priespaudos sunkumus, o dabar grumiamės su laisvės atnešamais sunkumais. Dėl to kyla nemažai pavojų. Rizikuojame neparašyti nieko daugiau, kaip tik savo kančių istoriją. Rizikuojame tapti *ubi sunt* autoriais. Tačiau privalome daryti viską, kad ateinančios kartos galėtų sakyti: „Kokie neįtikėtini žmonės gyveno prieš mus!“

Kas yra Kalifornija

Iš Rytų į Vakarų. Amerika yra Vakarų, į kuriuos po to, kai 1848 metais stalius Jamesas Marshallas upėje prie Siera Nevados kalnų atrado aukso grynuolį, pradėjo plūsti nuotykių ieškotojai, kvintesencija. Toliau už Aukso Vartų nebėra nieko. Tik vandenynas ir saulėlydžiai, svajonės ir viltys.

Vakarinė Amerikos pakrantė – tai ne tik saulės, kilometrų kilometrais besidriekiančių paplūdimių, puikaus vyno, „mašlių Kalifornijos tuopų ir eukaliptų“ (Jack Kerouac), įspūdingų kraštovaizdžių ir gamtos grožybių šalis. Vieną vakarą, žvelgiant į San Fransisko įlanką nuo Koito bokšto, įspūdis kaip iš jaunystėje skaityto Jacko Londono romano „Martinas Idenas“: „Įlanka blizgėjo blankiai, tarsi ištirpęs metalas, joje bolavo nejudančios ar drauge su tingia srove plaukiančios burės. Tolumoje, vos įžiūrimas sidabrinėje migloje, kaip didžiulis milžinas dunksojo Tamalpaiso kalnas, šviesiu aukso taku besileidžiančios saulės spinduliuose spindėjo Aukso Vartai.“

Paprastai atvykęs į kokį nors miestą bandau ieškoti su juo susijusių rašytojų ar jų sukurtų personažų pėdsakų. Apie Paryžių rašė gausybė intelektualų, bet man Paryžius – tai Georges'o Simenono Megrė ir Victorio Hugo „Paryžiaus katedra“, Praha – Jaroslavo Hašecko Šveikas, Bohumilas Hrabal ir Milanas Kundera, Florencija – Machiavelli, o San Fransiskas – tai du Jackai: Londonas ir Kerouacas, kuris bytnikų biblijoje „Kelyje“ rašė: „Džeko Londono kraujas pulsuoja mano gyslose.“

Kalifornija – tai ir valstija, kurioje yra įsikūrę aukščiausio lygio universitetai, mokslo tyrimų centrai, tai Silicio slėnio, intelektualinio proveržio, įvairių startuolių šalis. Natūralu, nes ten, kur sukonzentruotas didelis turtas, sukuriamas ir didelis mokslas, tad ir universitetai sugeba atrinkti vien *crème de la crème*. Paklausus eilinio lietuvio, kuo įžymi Santa Barbara, matyt, atsakymas būtų, kad tai populiarus televizijos serialas, trukęs nuo 1984 iki 1993 metų. Šis saldus serialas tikrai išgarsino šią vietovę. Bet Santa Barbaroje yra įsikūręs ir Kalifornijos universitetas. Tad savo kelionės į Kaliforniją išpūdzius nutariau pajavairinti tyrėjų iš Kalifornijos akademiniais tekstais ir apmąstymais, paimtais iš Stanfordo universiteto bibliotekų lentynų. Štai sociologijos profesorius Thomas J. Scheffas prieš porą dešimtmečių moksliniu stiliumi aprašė „akademinę gaują“, kurios veikia kaip gatvės gaujos, tik pastarosios pragyvenimui užsidirba vogdamos, o mokslininkai pajamas gauna iš karjeros, kuri daugiausia priklauso nuo to, ar jie yra atsidadę gaujų ir klanų nariai. „Narystė gaujoje arba klane mokslininkui suteikia galimybę išvengti darbo įvertinimo pagal nuopelnus. Kad gautų stipendijas, laipsnius ir kitą finansinį ekvivalentą turinčias lengvatas, kurioms reikia rekomendacijų ir autoritetingų kolegų užtarimo, mokslininkui būtinas patikimas ryšys su pasirengusiais jį asmeniškai ir jo projektą palaikyti gaujos nariais.“ Kuo ne Lietuvos akademinė klanų ir gaujų vykdoma „mokslo politika“?

Iš mieguistos Santa Klaros stoties traukinys nuveža į Palo Altą, kuriame įsikūręs vienas garsiausių ir brangiausių pasaulyje Stanfordo universitetas. Šio universiteto mokslininkų pasiekimų ar Nobelio premijos laureatų vardinti nėra tikslo. Nors, anot Thomo J. Scheffo, akademinė psichologų laboratoriniai eksperimentai, kurių subjektai yra studentai ir tokiu būdu įgytos žinios yra nenaudingos nei mokslininkams, nei praktikams, yra tik intelektualinio klanų dominavimo pavyzdys, Stanfordo universitete 1971 metais buvo įvykdytas pagarsėjęs profesorius Philipo Zimbardo kalėjimo eksperimentas, susijęs su valdžia ir dominavimu. Jo metu paaiškėjo, kad žmonės yra linkę siekti valdžios dėl jos pačios, kad turėdami valdžią žmonės jaučiasi gerai, o paklusnumas sukelia depresiją ir priverčia juos jaustis menkaverčius.

Nors pėstieji Vakarų pakrantėje gerbiami, Kalifornija yra automobilių ir jiems skirtų puikių kelių šalis. Kasdien įveikdamas po penkis mylias pirmyn ir atgal iš viešbučio

į universitetą buvau vienintelis tikras pėsčiasis, neskaitant valkatėlių, stumiančių prekybos centrų vežimėlius, pilnus visokiausio šlamšto, negausių studentų, traukiančių į universitetą, ir kaliforniečių, trumpam iššokusių iš automobilio nueiti į biurą. Dauguma Kalifornijos miestelių kraštovaizdžių – tai prekybos centrai, pastatų kompleksai, tiesūs prospektai, kuriais kojai nuolat reikia keliauti ten, kur akis jau pamatė, judėti be perstojo matant tą patį lydinį vaizdą... Esminis plačiai išsidriekusių Kalifornijos miestų ir gyvenviečių bruožas yra tas, kad jų gyventojai juose nevaikščioja. Čia nėra poreikio vaikščioti, nes beveik visas persikėlimas yra mechanizuotas. Olandų psichologas Berndas Jageris stebėjo veido išraiškos skirtumus, lygindamas nuo automobilių priklausomus vakarinius bei pietinius ir rytinius bei šiaurinius JAV miestus, kuriuose iki šiol gausu žmonių gatvėse, metro ar autobusuose. Jis padarė išvadą, kad vakarinėse valstijose žmonių veidai vienodesni, blankesni. Kaip rašo amerikiečių psichologas Jamesas Hillmanas, taip yra dėl išaugusio automobilių naudojimo, nes vairuotojo veidas už automobilio lango paprastai lieka bejausmis, ledinis. Užsidariusio automobilyje, pasyviai fiksuojančio judesius ar subjektyvias emocijas, rūpesčius ir troškimus veidas yra ne tarpasmeninis, o izoliuotas – jo išraiška neturi reikšmės kitiems.

Bet vėjuotasis San Fransiskas yra kitoks. Miestas pilnas vaikščiojančių žmonių – turistų, prekeivių, sportuojančių jaunuolių, senjorų, studentų, valkatų, keistuolių, gėjų, žmonių vylingais, gyvais, išraiškingais veidais, nuo ryto iki vakaro bendraujančių tarpusavyje. Šis miestas yra tarsi begalės įvairiausių veidų sanauka, miestas, kurio kultūrinė įvairovė XIX amžiaus viduryje pasauliui davė „Levi's“ džinsus, o XX amžiaus pabaigoje biotechnologijas, asmeninius kompiuterius, gėjų teises, ekologiško maisto kultūrą ir dar daug ką. „Toks jau tas Friskas; baltuose tarpduriuose stovi gražios moterys, laukiančios savo vyrų; ir Koito bokštas, ir *Embarcadero*, ir Turgaus gatvė, ir vienuolika į milžiniškus skruzdėlynus panašių kalvų“ (Jack Kerouac).

– VYGANTAS VAREIKIS –

Autoriaus nuotrauka

Be žaidimo dalyvauti kultūriname gyvenime – neįmanoma

► Atkelta iš p. 3

man nelabai sąžiningu būdu likti sąžiningam, – stengiausi redaguoti tik grynai pagal savo kalbinę klausą ir stilistinę nuovoką. Redakcijos vedėjas Juozas Stepšys, kad ir pykdamas, skaitydavo rankraštį po mano redakcijos ir rankiodavo mano paliktas „idėjines klaidas“.

Natūralu, kad ilgą laiką Lietuvoje nebuvo redaktoriaus tikra vakarietiška šio žodžio prasme. Kitaip sakant, kai redaktorius dar yra ir knygos vadybininkas, kuris padaro knygą tinkamą skaitytojui. „Vagoje“ redaktorius kiekvieną taisyklą derindavo su autoriumi. Vėliau teko nemažai bendrauti su Ugne Karvelis, kuri dirbo „Gallimard“. Kai ji pasakodavo, kaip ten redaguodavo, man plaukai šiaušdavos: išbrauko skyrius, pridėda ten kažką, liepia prirašyti dar kažką. Tokio redagavimo sampratos pas mus [vėlyvuosiu sovietmečiu – N. B.] nebuvo.

– Tačiau jūs daug metų buvote ir bendraamžių knygų redaktoriaus. Galbūt jūsų veikla šia linkme pagal galimybes siejosi su siekiu pagloboti?

– Tik iš dalies buvo taip, kad nuo redaktoriaus priklausytų leidyklos portfelis. Anuometiniai jaunieji autoriai buvo mano draugai ar pažįstami, todėl, kiek leido mano ribota įtaka, juos palaikiau. Retkarčiais nunešdavau pasiūlyti rankraščių, tačiau tolesnė eiga nuo manęs nepriklausė, tik tiek galėjau pastūmėti. Originaliosios literatūros skyriaus vedėjas žiūrėdavo, kad redaktoriaus daugmaž atitiktų autorius, padalinėdavo. Pavyzdžiui, Gintaro Patacko redaguojau tris knygas, porą Almio Grybausko. Vėliau šituos poetus iš manęs „atėmė“, jaučiu, dėl to, kad buvau pernelyg liberalus jų atžvilgiu. Vietoj jų gaudavau idėjiškai patikimesnius autorius, turėdavusius kitokių trūkumų, pavyzdžiui, kokį Jonišio rajono partijos sekretorių, kurio eilėraščiuose nepakadavo sudėlioti skyrybos ženklus, o tekdavo kai ką ir iš naujo surimuoti. Viena iš tokių kurioziškų knygų buvo LSSR rašytojų sąjungos nario nuo 1940 metų, revoliucinių kovų dalyvio Alpo

Liepsnonio pirmoji knyga „O kur žvaigždės?“ Jei ją kas nors būtų perskaitęs, būtų atkreipęs dėmesį į stiliaus kaitą. Ėmėsis redaguoti, iš pradžių visiškai perrašinėdavo kiekvieną sakinį, per vidurį, pavargęs, – jau tik kas antrą. Knygos pabaigoje palikdavau, kas autoriaus parašyta, pataisydamas tik rašybos ir didžiųjų kalbos klaidas. Deja, aš turbūt buvau ir paskutinis tos knygos skaitytojas, neskaitant korektorės, kuri įdėmiai surankiojo spaustuvininko praleistas raides.

Apskritai redagavimas buvo naudinga ir labai įdomi literatūros mokykla. Teko artimai pabendrauti su daugeliu geriausių mūsų rašytojų ir pamatyti jų kūrybinę virtuvę – Jono Strielkūno, Vytauto Bložės, Sigito Gedos, Jono Juškaičio bei daugelio kitų, vyriausių, bendraamžių ir jauniausių. Smagu jaustis prie kai kurių prisidėjus ne vien pataisantis korektūros klaidas. Tarkim, pirmosiose J. Erlicko knygose „Kodėl?“ (1979), „Raštai ir kt.“ (1987) jau truputį daugiau mano kaip redaktoriaus siūlymų ir išmonės jas sudėliojant ir siūlant kai ką pakeisti, papildyti ar pasakyti kitaip, kad tos knygos išėitų būtent tokios. Tokia kruopelytė ir mano nuopelnas, kad jos labai geros, žinant, kiek tuo metu buvo galima padaryti.

– O ar skaudžiai buvo redaguojami jūsų tekstai?

– Mano atveju ne tiek jau daug būta „taisymų“. Visada būnu dėkingas redaktoriui už kalbines pastabas, nematau reikalo ginčytis, kai nurodoma, tarkime, kirčio klaida. Nesu iš tų, kurie mano, kad normos egzistavimas ir laikymasis yra atgyvena. Beveik visi tekstai mano knygose jau būdavo spausdinti periodikoje ir tai reiškė, kad jie jau Glavlito skaityti ir „praleisti“. Nors tai, beje, nebūtinai apsaugodavo. Bene didžiausias susidūrimas su cenzūra buvo, kai spausdinu poemą „Larisa“, stumdoma ji buvo gal kokius penkerius metus. Iš pradžių daviau ją „Nemunui“, gavau atsakymą, maždaug, na, ne, vaikine, nespausdinsim. „Pergalėje“ sulaukiau to paties. Tik po kiek laiko vis dėlto išspausdino „Nemunas“, prieš tai paprotinęs, kad yra tokia instancija kaip

Glavlitas, todėl nurodė kai kurias eilutes išbraukti ar pakeisti. Tarkim, „niekadoms neišbrisi į krantą / iš juodų gyvulinių vagonų“. Man „Larisa“ buvo labai svarbi ir asmeniškai, ir, antra, jutau, kad tai vienas geriausių mano tekstų, todėl, aišku, išspausdinti poemą norėjau, tad ironizuodamas, su sarkazmu keičiau, pavyzdžiui, „niekadoms neišbrisi į krantą / iš juodų kaip rojalai vagonų“. Aišku, tokie kompromisai nėra gerai, bet šiandien apie pasirinkimų teisingumą samprotauti lengviau, negu buvo tada.

– Siūlydamas numanėte, kad „Larisos“ nepublikuos?

– Siūlydamas iš pradžių negalvojau, kad „Larisoje“ parašyta kas nors baisaus. Tiesą pasakius, sąmoningai antisovietinio veikalo nekūriau. Tiesiog rašiau meilės istoriją apie merginą iš Sibiro ir vaikiną iš Lietuvos susitikimą. Tuo metu neatrodė, kad specialiai peržengiu kokias ribas, galiausiai tų ribų ir nelabai žinojau – tekstas rašytas dar studijų metais.

– Kiek su kitais dalindavotės informacija apie cenzūravimą?

– Visi tie cenzūros dalykai nebuvo paslaptis – daugelis vienas kitam labai smagiai pasakojo, kaip buvo nuskalpuotas. Ne vien G. Patackui dažnai liepdavo „taisyti“ eilutes. Tiesą sakant, saugiai galėjai rašyti tik apie gamtą ar meilę, ir tai nenukrypdamas į bent kiek atviresnę erotiką. O šiaip užkliūti cenzoriui buvo beveik kaip ir koks įvertinimas, todėl kaip čia nepasididžiūsi.

– Tad turbūt galima pasiginčyti su mintimi apie jūsų poezijos kameriškumą, lyrizmą, kuris prilygsta išsiskakymams?

– Iš šiandienos perspektyvos man atrodo, kad atviras iš tikrųjų poezijoje niekada nebuvo. Mano tekstus galima priimti ir kaip labai lyriškus, kartais gal ir sentimentalius, bet, bent jau mano supratimu, visame kalbėjime esama tam tikro atsiribojimo, šikios tokios ironiškos distancijos. Juk kalbėti apie savo jausmus rimtai ir nuoširdžiai – ne literatūros reikalas. Jeigu literatūroje savo jausmų nereflektuoti ir nepasižiūri iš šalies, tai nėra literatūra.

Kalbėjosi Neringa Butnoriūtė

Trumpi susitikimai ir subjektyvus laikas: Kiros Muratovos radikalumas

Vasara prasidėjo melancholiškai: birželio 6 d. Odesoje, eidama 84-uosius metus, mirė ukrainiečių kino režisierė Kira Muratova. Atsigręžus į K. Muratovą, visur esančią, tokią pažįstamą, tačiau kartu, deja, neatrastą, žiniasklaidoje ir diskusijose ėmė mirgėti plačios jos karjeros refleksijos. Išties, K. Muratovos karjera kine truko daugiau negu 40 metų, ir ryškiausiai joje figūravo 1990 m. Berlyno kino festivalyje „Sidabrinį lokį“ dėl neprilygstamos absurdo satyros pelnęs „Asteninis sindromas“.

Pirmąsyk su vėlyvąja K. Muratova susidūriau festivalio „Šeršeliafama“ seanse – tą vakarą rodė „Derintoja“ (2002). Man buvo 13 metų, nelabai ką supratau, tačiau prisimenu hipnotizuojantį filmo įspūdį – tarsi susapnuotą jo personažų būtį. Kaip pirmosios mūsų pažinties antitezę norėčiau savo žvilgsnį nukreipti į pačią K. Muratovos karjeros pradžią – į pirmąjį solinį jos kaip režisierės darbą, kuris, skirtingai nei „Asteninis sindromas“, taip ir nebuvo apdovanotas tarptautiniuose festivaliuose, – į 1967 m. pasirodžiusį filmą „Trumpi susitikimai“.

Žvelgti į „Trumpus susitikimus“ – tai žiūrėti į nedidelę K. Muratovos filmografijos dalį. Nors K. Muratova dažniausiai vadinama absurdo kino atstove, jau nuo pat pirmojo filmo ji demonstravo atkaklų radikalumą ir atsakymą paklusti naratyvinio kino istorijos pasakojimo, laiko tėkmės, žvilgsnio kanonams. Net chirurginio tikslumo melodramoje, įkvėptoje prancūziškosios „Naujosios bangos“ estetikos ir atgręžusioje žvilgsnį į kasdienybę, pagrindinė veikėja kontempliuoja: „Plauti ar neplauti indų...“ Viešojoje erdvėje šis filmas pasirodė prasidėjęs persitvarkymui – 1987 m. 1967 m. „Trumpi susitikimai“ užkliuvo cenzūrai: interviu režisierė pasakojo apie karštas diskusijas „Goskino“, kuriose buvo kritikuojamas filmo meilės trikampis, pagrindinės veikėjos neatsakingumas ir klausima, kur jos vyras ir, na, „kas ten per Vysockio geologas“.

„Trumpų susitikimų“ scenarijaus ašis – meilės istorija, pamažu besidėliojanti savitomis naratyvinėmis linijomis. Jau na mergina Nadia (debiutinis Ninos Ruslanovos vaidmuo) su drauge palieka gimtąjį kaimą ir keliauja pradėti gyvenimo dideliame mieste – pakeliui ji įsidarbina arbatinėje ir ten sutinka Maksimą (legendinį Vladimirą Vysockį), žavingą, ciniškai idealistišką geologą. Šiam dingus, Nadia atvyksta į miestą vieninteliu turimu Maksimo adresu – buto, kuriame gyvena Valia, vaidinama pačios K. Muratovos. Valia – Nadios jaunatviško idealizmo, lengvabūdiškumo priešingybė, vietinio vykdymo komiteto atsakinga darbuotoja, tradicinė geležinė biurokratė. Pamažu atsiskleidžia netikėtas šio Nadios ir Valios kelių susikirtimo niuansas: Valia taip pat turi sudėtingą romantinį ryšį su Maksimu, pamažu parodomą prisiminimais.

Filmo istorija kaip dėlionė pamažu atsiskleidžia žiūrovui, tačiau nepateikia akivaizdžių atsakymų. Kino kritikas

Kadras iš filmo „Trumpi susitikimai“

Nikolajus Kovarskis klausė, kodėl filme yra tie keisti kompoziciniai perdėliojimai, kas blogo su tiesiogine naratyvo pasakojimo linija. K. Muratova, išsyk neatskleisdama visų istorijos kortų, kuria tai, ką kino teoretikė Laura Mulvey vadina „uždelsu kinu“, – filmą, kurio „tikroji“ reikšmė yra neatskleidžiama. Valios pokalbis su Maksimu, kaip įprastai situaciją užglostančiu brązginimu gitara (neišvengiamas V. Vysockio atributas):

– *Liaukis, na nereikia vis groti, dainuoti be galo be krašto. Aš nenoriu... Aš noriu, noriu, kad mane mylėtų ne taip.*
– *O kaip?*
– *Aš noriu, kad dėl manęs viską mestų, kad dėl manęs viską padarytų.*

Jiedu stovi prie lango, kamera stacionariai seka šį pokalbį. Maksimui diagnozavus, kad jiedu priklauso skirtingoms, nesusikertančioms gentims, Valia taria: „Aš pavargau.“ Dar yra laiko pakeisti šį apsisprendimą, Maksimas, eidamas pro duris, atsідūsta, lyg tuoj kažką ketintų pasakyti, – tačiau išeina.

K. Muratova kino scenoje pasirodė 7-ajame dešimtmetyje, „atšilimo“ laikotarpiu, sovietiniam kinui tolstant nuo grandiozinių, patriotinių konstrukcijų bei naratyvų ir socio realizmo. Kaip „The Russian Review“ (2012 m. liepa) rašo sovietinio kino teoretikė Lilya Kaganovsky, pagaliau įsikraustėme į perkrautas komunalines virtuves ir tuščias miesto gatves, kuriomis vaikščiojome labiau kaip Charles'io Baudelaire'o *flâneurs*, o ne pareigingi sovietiniai žmonės. „Trumpi susitikimai“ – pokalbių kolekcija, kurioje figūruoja Valios ryšys

su ją supančiu miestu ir jame gyvenančiais žmonėmis. Nors atrodo, kad būtent ryšys su Maksimu taps šios romantinės dramos epicentru, K. Muratova jį naudoja kaip netikėtą jungtį tarp dviejų moterų. Maksimas niekada neegzistuoja dabarties laike, jis matomas tik abiejų moterų prisiminimuose – ir jį matantis žvilgsnis yra moteriškas žvilgsnis. Filme dominuoja Valios laikas – subjektyvus, kontempliatyvus, ir pati Valia yra daugiabriaunis personažas, kupinas prieštaravimų.

L. Kaganovsky įžvalgiai gretina prancūzių režisierių Chantal Akerman ir Agnès Varda plėtotą subjektyvaus, moteriško laiko ir antinaratyvinio kino estetiką su K. Muratovos ir Larisos Šepitko kūryba. 1966 m. pasirodžiusiame L. Šepitko filme „Sparnai“ dėmesys nukreiptas į Majos Bulgakovos vaidinamą Nadeždą, Antrojo pasaulinio karo metais pilotavusią karinį lėktuvą, o dabar nepritampančią besikeičiančioje, destalinizuotoje „atšilimo“ visuomenėje. Kaip ir Valia, Nadežda yra biurokratė, ji dirba vietinės mokyklos direktore. Nadežda vaikšto plačiomis miesto gatvėmis, lankosi smuklėje, bendrauja su praėiviais – ir nepritampa. L. Šepitko kamera dėmesį skiria M. Bulgakovos veido išraiškoms ir už akių slypinčioms mintims. Nadežda svyruoja tarp praities ir dabarties. 1962 m. kino ekranus pasiekęs A. Varda filmas „Kleo nuo penkių iki septynių“ taip pat subjektyviai fiksuoja moters gyvenimo pusdienį – režisierė teigė siekusi parodyti subjektyvią laiko tėkmę, pagrindinei filmo veikėjai Kleo laukiant gydytojo diagnozės ir tyrinėjant tai beprotiškai greitai judantį, tai sulėtėjantį Paryžių. Tiek L. Šepitko, tiek K. Muratova buvo įkvėptos prancūziškosios „Naujosios bangos“ – ir, neišvengiamai, Kleo klajonijū po Paryžių.

Paskutinėje „Trumpų susitikimų“ scenoje, kaip pažymi L. Kaganovsky, Nadia ir Valia jau išėjo, o Maksimas dar neatvyko. Mes liekame nežinomybėje. Ši nežinomybė – sąmoningas K. Muratovos, kaip kino kūrėjos, pasirinkimas ir atsakymas paklusti kino kanonams, reikalaujantiems aiškios pabaigos. Tai radikalus žingsnis, lydėjęs K. Muratovą iki karjeros pabaigos. Kaip interviu pasakojo K. Muratovos atrasta aktorė Renata Litvinova, dalyvavusi režisierės laidotuvėse Odesoje: „Laidotuvės vyko taip, kaip nurodė Kira, – be kalbų, be kviestųjų, atsisveikinimų ir atminimo pietų. Ji viso to nekenė. Ji norėjo, kad ją sudegintų ir kad nebūtų kapo. Tai buvo pačios šviesiausios laidotuvės mano gyvenime. Viskas buvo taip, kaip ji norėjo. Net savo laidotuvėse ji buvo pati kiečiausia“ (Živilė Pipinytė, „Savo laidotuvėse ji buvo kiečiausia“, 7 *meno dienos*, VI.29).

Jai išėjus, mums lieka filmai. Atsakymų nėra.

– PAULINA DRĖGVAITĖ –

Gamta ir kiti landsbergiai

Skrendantis varnas pažvelgė žemyn ir sušuko: „Ei!“ Iš apačios sukylusi močiutė nusitaikė į paukštį svaidykle, sumurmėjo Mormono knygos prakalbos žodžius, tačiau supratusi, kokią klaidą tuoj padarys, susimąstė. Negi svaidys dantų protezus ir kvailus paukščius? Bobulė sušvilpė ir iš trobos išsoko keturpėdis bedantis vyras. Jo nyčiški ūsai veikė kaip katės, tad tuoj pajutęs grobį puolė į medį gaudyti sau pietų. Močiutė pradėjo svarstyti, kad visgi gal reikėjo anūkui dar neleisti išvykti savanoriauti, o tai tėvas neprižiūrimas zbitkina. Nors ir nuogaustaudama, motulė su pasimėgavimu stebėjo katiniškus kniauksmus ir vyrišką šnopavimą laužant medžio šakas. Varnas, trumpam nutūpęs lajoje, nebuvo toks neatidus kaip Aliaską pardavęs rusai, todėl, sukvarkęs: „Ciao“, nuplasnojo pas italus – kada geresnė proga juos paerzinti, jei ne dabar? Likę be kamuolio, be mėlynos aprangos ir vartininko ašarų, šie tarsi apmirę gulės ant savų naminių atsarginių suolelių ir spoksodami į vokiečio užpakalio formos debesis prakeiks tą dieną, kai Umberto Eco parašė „Rožės vardą“. Kodėl? Todėl, kad nepajėgia perskaityti, o tai vienintelė kliūtis visaverčiam gyvenimui ir pasitikėjimui savimi.

Italai italais, o ūsuotas vyras nebegali išlipti iš medžio. Tai rėkia nevežti šiukšlių iš kiemo, tai rauda prisiminęs pirmoje klasėje pamestą penalą, kuriame buvo sulankstytas lapelis su pirmąja jo parašyta raide „g“. Gal dėl to, kad nuo gėralo iki gandriškos tikrovės tik vienas neatsargus „nežinau, man anie

buvo jau atsibodę, nieko gero nenuveikė“. Motulei irgi neramu, visgi atvejais unikalūs, reikalaujantis permąstyti tikrovę iš naujo, o tą padaryti gali padėti tik gaisrininkai. Skambteli numeriu ir štai atgaudžia ataidi atbilda atrieda raudonasis maras, kaip pasakytų kažkuris JAV politikas. Gal čia ne apie ugniagesius, bet argi tarp jų nėra komunistų? Taigi raudonveidis (nes sušilo) žarnuotasis švelniai, it spenelio brėžimas per langą žiemą, pasiteiravo, ar juos iškvietė tik dėl katino medyje. Močiutė suprato, kad tai jos vertas priešininkas, todėl ne iškart norėjo pasiduoti.

– Tai mano sūnus – Katničius.
– Palaukit, jums viskas gerai?
– O ar kam Lietuvoj gali būti gerai?
– Na, norisi tikėti, kad proto dar kažkam likę.
– Aš esu racionali moteris. Nesuprantu, ką reiškia tikėti.
– Kad jus kur!

Gaisrininkas išsitraukė žarną ir nutaikė tiesiai į kriokiantį vyriškį – srovė tēškė jį penkis metrus atgal ir žemyn, dar ir kampu bei apskritimu. Motulė susimąstė, kodėl visą amžių pragyveno ne trikampiškai. Vyriškis klupdamas, purkštaudamas atslinko ir prikišo savo stambias lūpas motulei prie riestos, gražios, nešvankios, šventos ausies ir tarė: „Miau.“ Tada užsoko ant peties ir gailiai nužvelgė mirtingąjį darbininką. Tasai pro sukąstus dantis teisūpurškė: „Štai ir gyvas sveikas jūsų Micius. Tikiuosi, kad matomės paskutinį kar-

tą.“ Nemandagus elgesys – dėl nuovargio, mažo atlyginimo ar asmeninių lovos problemų? Vienas Katničius težino. O močiutė neimdama nei širdin, nei senon šlaunų odon atsakė: „Ačiū, pagaliau permąsčiau tikrovę.“ Įsivaizduokit, žmogus kažką pasako ir pasidaro nesąmonė. Pavyzdžiui, toks vyras nyčiškais ūsais pavirsta į rainą žvairą katiną. Ir jis ne tik žvairas! Jis sugeba pažvelgti į gyvenimą kitaip negu bet kuris žmogėnas. Aišku, žvairas irgi jau kitoks žvilgsnis, bet aš ne apie tai! Jis mato kiaurai tvorą, namą, palėpėje įsitaisiusį senukų tvirkintoją, palei šulinį vaikštančią Merkel ir masyvų masyviausio patriotizmo savininką. Katinas pro juos mato peles, kurios tarsi šnipai tikrina ir stebi kiekvieną objektą, bet yra atsargesnės nei respublikonai „Vandens vartų“ viešbutyje. Sprantau, kad tikėjotės stebuklo, neįtikėtino žvilgsnio įprasminimo, paaiškinimo, didžios paslapties atskleidimo, bet ne, katinas mato peles ir tai jam terūpi. Man irgi kartais pradeda rūpėti maistas, bet juk taip neturėtų būti?

Net močiutei jis apsuka galvą ir priverčia nusikeikti dėl išleisto gaisrininko – kaip sakoma, jis įpiltų vandens iš žarnos, o motulės tvirtos rankos puode virtų kirvį. Sriubytę. O gal neik į mišką, jeigu avys sočios? Ar lašas ir per kalnelį nesueinančias sesutes pratašo? Močiutė atsakytų, kad taip ir yra.

– JUSTINAS MARTINKUS –

ŠARŪNAS ŠIMKUS

Viešpats ežerų žarų

Eilėraščius man nendrės šnara
Dainas man žeria ežerai
Dangaus palangėje svajonių guotą gena
Baltąsias eldijas – glosningieji peitviai

Ir keršas Viešpats žaižaruojančiais žaibais
Gelmes bedugnes švelniai tardo
Bet prasitart lig galo jis užkardo
Tik vis pažirsta sauliarodžiais žviliais

Tad leiski, Žodi neišžodžiamasai,
Šiuo žeberkluojančiu žadu
Tave bent jau įžodint Viešpatimi
Ežerų žarų

Saulė marių delnuos

Kai Saulė auksarūbė
Panyra į Žilvino valdas
Išbrėkšta Vakarinė
Pro žėrinčias dangaus erčias

Nužengia gintraakė dievė
Ištirpsta į siūbuotojas marias
Atplaukia Žilvinas karalius
Pakinkęs meduvarves bangas

Tą auksą, kurs gintarais pažyra
Į santėmingąsias gelmes
Jis visažinis skiria
Žuvėjui, tinklaujančiam sakmes

Ir paliestasis žalčiu regi
Kaip skliautas pjūva mėnuliu
Nujausdamas jis lobius vagia
Žvaigždės jam pieną neša
iš dausų

Dangaus valdovė auksaspindė
Palikus rūbus jūržolių loviuos
Juoda, nuoga, žemčiūgais padabinta
Išplaukia iš baltos putos

Atskleidžia deivė savo šventą gamą
Sparnuotos žuvys kiautuos gema
Žeberklu vandenė Moja užsimoja
Ir parneša laivus namolio

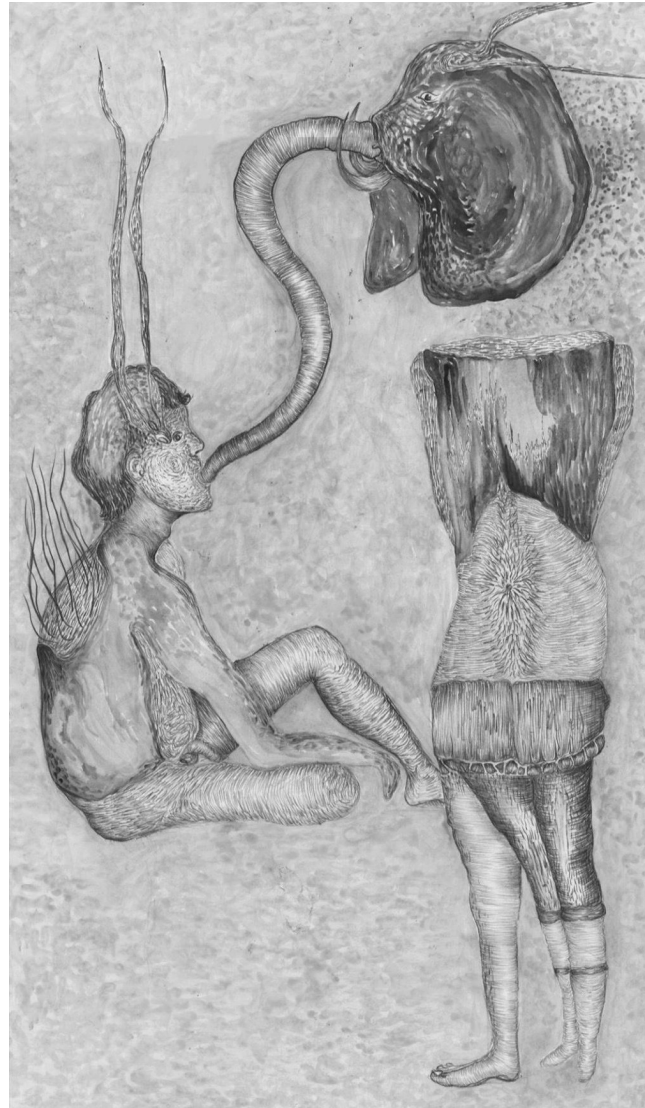
Kas Saulę auksarūbę
Į marių delnus panardins
Tam siela visados
Tartum beribė jūra oš

Eldijon žvaigždėton

Susupk mane
Sapnų drobulėn
Liūliuok beribėj
Miego jūroj
Nuščiuvusioj tyloj

Lizdan paklėtą
Lai beržo šakos liaunos
Švelniai mēto
Ir glosto
Siūruojančiom kasom
Spurgėtom

Ne tai lopšin
O eldijon žvaigždėton
Paleisk mane
Nakties upė salvėti
Tegu linguoja
Laumių audos užkerėtos

Nardink versmėn
Tyron gelmėn
Godžiuos almėti
Su kiekvienu lašu
Iš naujo
Prasidėti

Jūržaliam danguj
Ant sambrekšmų
Man noris
Pagulėti
Šventa Naktie
Leiski man
Tuštumoj
Nors mažumėlę
Pailsėti

Bunda versmės

Saulės ašara raskilės delne
Pievos pyja sidabro rasa
Žlėjos klostēm ateis valanda
Užliūliuos laukus Raskrita

Užkils mėnuo žemčiūgų sparnais
Tekės žvaigždės pieno takais
Ir tamsiais dangaus gelmenais
Salės upė nešina aitvarais

Vilkdujoj atsimerks šuliniai
Jų dugne suboluos du ragai
Jais virps gijon liauni želmanai
Sužydės lelėja skaisčiai raudonai

Dalgio ašmeniu žliaugia naktis
Jos paslėpsniuos švyti ugnis
Bunda versmės pro ryto duris
Saulės ašarą neša širdis

ZBIGNIEW HERBERT

(1924–1998)

Daiktai

Su negyvais daiktais visada tvarka, ir mes jiems, deja, nieko prikišti negalime. Man niekada neteko pastebėti krėslo, mindžiukuojančio nuo kojos ant kojos, nei lovos, stojančios piestu. Taip pat ir stalai, net kai pavargę, neišdrįsta suklupti. Įtariu, jog daiktai taip daro auklėjimo sumetimais, kad nuolat primintų mums mūsų nepastovumą.

Geležinkelio prižiūrėtojas

Jis vardu 176-as ir gyvena dideliam akmeny su vienu langu. Išėina – mažas eismo ministrantas – ir sunkiomis tarsi iš tešlos lipdytomis rankomis sveikina pravažiuojančius traukinius.

Daugel mylių aplink – dykynė. Lyguma su vienintele iškiluma ir pulkelis vienišų medžių per vidurį. Nereikia čia gyventi trisdešimt metų, kad suskaičiuotum, jog jų yra septyni.

Bokštas

Bokštas turi penkiasdešimt uolekčių po žeme ir tiek pat – į dangų. Požemyje sėdi žmogus. Karalius pririšo jį prie sąžinės grandinė. Po gražaus gyvenimo skaičiuoja dienas, bet nelaukia.

Bokšto viršūnėje gyvena astronomas. Karalius nupirko jam liunetę, kad priištų prie visatos. Astronomas skaičiuoja žvaigždes, bet nebijo. Tasai viršuje ir tasai apačioje užmiega pilni skaičių.

Todėl vienas kitą supranta. Neturi balandžio, tačiau juodas katinas nešioja žinutes iš rūsio į viršų. Prasidėjo dar viena diena, – sako astronomui.

O kaliniui:

– Gimė žvaigždė.

Visi trys yra žaliaakiai.

Dėl atidaus stebėjimo, ne dėl vilties.

Saga

Gražiausios pasakos yra apie tai, kad buvome maži. Man labiausiai patinka ta, kai aš kartą prarijau kaulinę sagą. Mama tuomet verkė.

Siuvėja

Nuo pat ryto lyja lietus. Bus Siuvėjos, kur gyveno priešais, laidotuvės. Svajoto apie vestuvinį žiedą, o numirė su antpirščiu. Visi iš to juokiasi. Kilnus lietus ado dangų ir žemę. Bet ir iš to nieko gero nebus.

Vėjas ir rožė

Sode augo rožė. Ją įsimylėjo vėjas. Buvo visiškai skirtingi, jis – lengvas ir skaidrus, ji – nejudri ir sunki kaip kraujas.

Atėjo žmogus medinėm klumpėm ir plikomis rankomis nuskynė rožę. Vėjas šoko paskui jį, bet tasai užtrenkė prieš jį duris.

– Kad tu suakmenėtum, – apsisverkė nelaimingasis. – Galėjau aplėkti visą pasaulį, galėjau negrįžti daugel metų, tačiau žinojau, kad ji amžinai manęs laukia.

Vėjas suprato, jog tam, kad kentėtum, reikia būti ištikimam.

Mirusieji

Dėl to, kad yra uždaryti tamsiose ir nevedinamose patalpose, jų veidai visiškai pasikeitė. Labai norėtų kalbėti, tačiau jų lūpas suvalgė smėlis. Kartais tik gniaužia kumštyje orą ir negrabiai, tarsi kūdikiai, bando kilstelėti galvą. Niekas jų nedžiugina – nei chrizantemos, nei žvakės. Negali susitaikyti su tokia padėtimi, su reikalo esme.

Imperatorius

Kartą gyveno sau imperatorius. Buvo geltonakis ir turėjo grobuonies žandikaulius. Gyveno rūmuose, pilnuose marmuro ir policininkų. Vienas.

Prabusdavo naktį ir šaukdavo. Niekas jo nemylėjo. Labiausiai mėgo medžioklę ir terorą. Tačiau fotografuodavosi su vaikais tarp gelių.

Kai numirė, niekas nedrįso nukabinti jo portretų. Pasižiūrėkit, gal dar yra jūsų namuose jo kaukė. ►

Siena

Stovime prie sienos. Mūsų jaunystę nuvilko nuo mūsų, kaip marškinius nuo pasmerktojo. Laukiame. Kol riebi kulka atsisės ant sprando, praeis dešimt, dvidešimt metų. Siena aukšta ir tvirta. Už sienos yra medis ir žvaigždė. Medis žaboja sieną šaknimis. Žvaigždė grauzia akmenį kaip pelė. Po šimto, dviejų šimtų metų jau bus mažytis langelis.

Spintoje

Visados įtariau, kad šis miestas yra klastotė. Tačiau tik miglotą ankstyvo pavasario vidurdienį, kai oras kvėpia krakmolu, suvokiau, kur čia šuo pakastas. Gyvename spintoje, pačiame užmaršties dugne, tarp sulaužytų valdžios simbolių ir neatskleistų paslapčių. Šešios bronzinės sienos, virš galvos – debesų klešnės, ir tai, ką neseniai manėme esant katedra, pasirodo besąs grakštus išsivadėjusių kvėpalų buteliukas.

O, varganos naktys, kai meldžiamės praskriejančiai kandies kometai.

Botanikos sodas

Tai augalų pensionas, tvarkomas labai griežtai, kaip vienuolynų mokyklos. Žolės, medžiai ir gėlės auga padoriai, be jokio vegetacinio vešlumo, saugantis neleistinų glamonių su kamanėmis. Jie yra nuolat varžomi savo lotyniškojo orumo ir to, kad privalo būti pavyzdžiu. Net rozės čiaupia lūpas. Svajoja apie herbariumą.

Senukai ateina čia su knygomis ir užsnūsta po mieguistu saulės laikrodžių tikėjimu.

Geležinkelių peizažai

Ant geležinių šakų noksta raudoni ir žali šviesos signalų vaisiai. Čia esama tokių tylių peronų su kybančiais mažose dėžutėse Semiramidės sodais.

Tačiau nieko nereiškia nasturtės ir pasiklydusi bitė. Kai apskrita minučių giljotina nurodys 1231, visa tai praris juoda pabaisa, kuri štai artėja baltų debesų šnypštesy.

Pragaras

Žiūrint iš viršaus į apačią: kaminas, antenos, skardinis įlinkęs stogas. Pro apskritą langą matyti virvėse įsipainiojusi mergina, kurią mėnulis pamiršo įsiurbti į save ir paliko liežuvautojams ir girtuokliams sudoroti. Žemiau – moteris skaito laišką, atvėsina veidą pudra ir vėl skaito. Antrame aukšte jaunas žmogus vaikštinėja pirmyn atgal ir galvoja: kaip aš galiu išeiti į gatvę tokiomis nukramtytomis lūpomis ir suklypusiais batais? Kavinėje apačioje – tuščia, nes dabar rytas.

Tik viena pora sėdi kampe. Susikibę rankomis. Jis sako: „Visados būsim drauge. Pone, prašyčiau juodos kavos ir limonado.“ Padavėjas greitai eina už baro portjerės ir ten pratrūksta juoku.

Kriauklė

Tėvų miegamajame prie veidrodžio gulėjo rožinė kriauklė. Artindavaus prie jos pirštų galais ir staigiu judesiu priglausdavau prie ausies. Norėdavau užklupti ją, neskleidžiančią tolygaus gaudimo. Nors buvau mažas, žinojau, kad net jei ką nors labai myli, kartais apie tai pamiršti.

Motina

Nukrito jai nuo kelių verpstės gumulėlis. Vyniojosi sparčiai ir akilai bėgo tolyn. Ji laikė gyvybės pradžią. Vyniojo aplink jautrų pirštą kaip žiedą, norėjo apsaugoti. Jis ritosi atšiauriais nuolydžiais, kartais lipo į kalną. Pareidavo sataršytas ir tylėdavo. Niekados jau nebegrižo į saldu jos kelių sostą.

Ištiestos jos rankos švyti tamsoje kaip senas miestas.

Iš: Zbigniew Herbert. Wiersze wybrane. Kraków: Wydawnictwo a5, 2005

RYSZARD KRYNICKI

(g. 1943)

Lenkų poetas, vokiečiųkalbės poezijos vertėjas, leidytojas, gimęs priverstinio darbo stovykloje Austrijoje. Be kitų apdovanojimų, yra pelnęs Kościelskių (1976) ir Tarptautinę Zbigniewo Herberto literatūrinę premiją (2015). 1989 m. drauge su kitais įkūrė poezijos knygų leidyklą „Wydawnictwo a5“, nuo 1991 m. jai vadovauja su žmona Krystyna.

Gimimo liudijimas

gimusiam transporto priemonėje
man teko mirties vieta

asmenybės
ilgio
ir svorio matų

karinio dalinio
kultas

progresuojantis paralyžius
paralyžiuojantis progresas

kasdien klausau
paskutinių naujienų

gyvenu
mirties vietoje

Liežuvis – tai laukinio gyvūno mėsa

Ponui Zbigniewui Herbertui ir ponui Cogito

Liežuvis – tai laukinio gyvūno mėsa, kuri auga žaizdoje, atviroje lūpų, mintančių sumeluota tiesa, žaizdoje, liežuvis – tai apnuoginta širdis, nuogi ašmenys, kurie yra beginkliai, tasai kaištis, kuris slopina žodžių sukilimą, tai prijaukintas žvėris su žmogaus dantimis, tai kažkas nežmoniška,

kas auga mumyse
ir mus praauga, tai raudona vėliava, kurią išspjauname kartu su krauju, tai susidvejinimas, kuris mus supa, tai tikroviškas melas, kurį nešiojamės savy,

tai vaikas, kuris, mokydamasis tiesos, tikroviškai meluoja

•

ne todėl

kad turiu tik vieną vienintelį gyvenimą
kad manęs galėjo nebūti

kad praradau tikėjimą tolimoje vaikystėje
kad nesiliovčiau būti tikintis

kad gėdydamasis skaitau nesenus savo eilėraščius
kad klaidžioju po juos kaip po užsnigtus degėsius

kad nenorėjau drauge su kitais meluoti
kad nenoriu sakyti pusiau tiesos

kad nebūtis knaisiojasi mano laiškuose ir popieriuose
kad įspaudžia juose savo riebią ranką

kad vos nujaučiu kas esi

ne todėl
mokausi

tylėti

Stipresnė už baimę

*Kas yra poezija, kuri negelbsti
tautų nei žmonių?*

Czesław Miłosz

Kas yra poezija, kuri gelbsti?
Vien tik vardus, žmonių ir daiktų
šešėlius?

Kas gi daugiau ji gali būti, jei ne kupinas nerimo,
kaip mirtingos širdies dūžiai,
stipresnis už skurdo ir mirties baimę
balsas
sąžinės? Kurios tautos ir žmonės,
kurios nežmoniški karai ir pogromai
negali užmušti nei

sunaikinti?

Gerumas yra beginklis

Gerumas yra beginklis,
tačiau ne bejėgis.

Gerumui nereikia jėgos.
Gerumas pats yra jėga.

Gerumas neprivalo nugalėti:
gerumas yra

nemirtingas.

1982 m. sausis

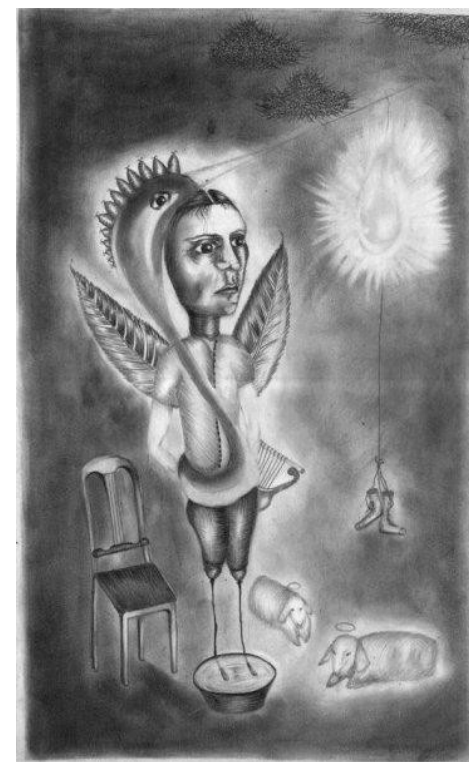
Pasiimk mane

Pasiimk mane į savo sapną.
Tepasiliksiu jame.
Teklaidžiosiu jame,
kol ištirpsiu
po tavo vokais.

Katės

Katės nusisekė Viešpačiui Dievui –
vis pakartoja Wisława Szymborska.
Kartais priduria: Tik.
Kartais: Labiausiai.

*Iš: Ryszard Krynicki. Wiersze wybrane.
Kraków: Wydawnictwo a5, 2014
Vertė Žilvinas Norkūnas*

Marius Samavičius piešiniai

Ne kolektyvinei vaizduotei

Giedra Radvilavičiūtė. *Tekstų persekiojimas*. Esė apie rašytojus ir žmones. V.: Apostrofa, 2018. 233 p.

Mano draugas Nerijus telefonu kartą man sakė: „Jeigu Murakamis gaus Nobelio premiją, aš pasmaugsiu Alfredą Nobelį.“ Ar iš tiesų sakė tokią nesąmonę? Tikrai ne – čia aš prasimaniau, nes neatsimenu, ką jis sakė, bet galbūt žaismingiau ir ką nors panašiai drastiškai, mat buvo linkęs į juodąjį humorą ir brutalias fantazijas (ne veltui mėgo Vladimirą Sorokiną). Ką iš tiesų sakė, nebegaliu paklausti, nes Nerijaus nebėra.

Giedrai jis skambindavo kaip jos literatūrinio talento vertintojas – pusę metų iki netikėtos savo mirties. Kaip ji pasakoja šios knygos tekste „Tik balsas“, jiedu niekada nebuvo susitikę, bendraudavo tik balsu (telefonu), skambindavo tik jis, kartais gana įkyriai (man taip pat – matydavomės jau labai retai). Susitikimai „su Szymborska Lenkijoje, su Atwood Kanadoje ir su Miłoszu Vilniuje“ iš tikrųjų „patvirtino jo trauką rašantiems žmonėms“ (p. 229), taip pat ir polinkį fantazuoti.

Harukio Murakamio knygų gretinimui su Danutės Kalinauskaitės apsakymais skirta eseistinė recenzija „Stiliaus medžioklė“ (apie pastarosios knygą „Niekada nežinau“). Murakamis pralaimi visais punktais, ir čia ryškiai Giedros Radvilavičiūtės griežta nuostata kelti literatūrai aukščiausius kriterijus ir atmesti tai, kas skiriama „turin[tiems] „kolektyvinę vaizduotę“ skaitytoj[ams]“, kurių, žinoma, „visada daugiau“ (p. 75). Čia grįžtame ir prie užmačios nušauti siužetą: „Murakamio knygose sunkiausia būtų sunaikinti siužetą“ (p. 79). Nors į Murakamį esu linkęs žiūrėti palankiau negu Giedra ir Nerijus, – nes manau, kad geriausia atvejais jam savo siužetu kai kada pavyksta „įtikinti tu, ko nebuvo ir būti negali“ (p. 77), – vis dėlto svarbiausia, kad vertintoja šiame tekste skvarbiai ir įspūdingai išgvildena Kalinauskaitės kūrybos ypatumus, kuriais ji savita raiška būtent ir išskyla virš tos literatūros, kuri produkuojama „kolektyvinę vaizduotę“ turintiems skaitytojams.

Knygos pavadinimo paantraštyje – „Esė apie rašytojus ir žmones“ – glūdi esminis ironiškas gnybtelėjimas: rašytojai lyg ir ne visai žmonės – jie truputį kitokie, bet nebūtinai geresni. Nors čia apie tai nekalbama, akivaizdu, kad Giedrai tegali juokingai atrodyti mūsų tautoje iki šiol gajus (nors jau slopstantis) polinkis aukštinti bet kokio plačiai pripažinto (arba net garbinamo) rašytojo asmenybę visais atžvilgiais, taip pat ir asmeninio gyvenimo.

Esė „Įtikinamas neįrodymas“ skvarbiai skrodžiamai išgvildinti kai kurie Vladimiro Nabokovo asmenybės bruožai ir atskleista, kiek jis priklausė nuo savo žmonos Veros ir kiek turėjo būti dėkingas jai net už tokį stebuklą kaip „Lolitos“ sukūrimas, nes būtent ji automobiliu vežiojo jį po visą tą Ameriką, kurią jis taip autentiškai ir įspūdingai atskleidė šiame romane.

Vis dėlto apie rašytojo asmenybės ypatybių paiešką jo kūryboje turiu iš esmės skeptišką nuomonę. Neatsimenu, koks rašytojas (rodos, argentinietis – kyla jiems tokių minčių) sakė, kad kiekvienas normalus žmogus kada nors yra pagalvojęs, kaip ką nors nužudyti. Visai ne todėl, kad bent kiek realiai ketintų tai įgyvendinti, bet juk mintys yra laisvos klajoklės. Ir čia pridurčiau, kad tik talentingas rašytojas, apie tai laisvai sau pagalvojęs, turi pakankamai vaizduotės įsigyventi į žudiko sąmonę (o tokių geriausioje pasaulio literatūroje yra buvę daug – nuo Šekspyro iki Dostojevskio ir t. t.). Manau, taip ir Nabokovas įsigyveno į pedofilo sąmonę, nors pats tokio polinkio neturėjo. Jo, kaip manoma ir kaip pasakoja Giedra, vienintelė neišitikimybės viliokė Irina anaipol nebuvo nimfetė.

Visa knyga, „Tekstų persekiojimas“, tematiškai suskirstyta į tris dalis, pirmąją sudaro tekstai apie rašytojus ir jų knygas. Čia autorė yra tarsi recenzentė, bet tos recenzijos nepanašios į įprastinę literatūros kritiką, veikiausiai tai yra rašytojos eseistika. O juk ir iš tiesų pasaulyje įspūdingiausius tekstus apie literatūros kūrinius yra parašę būtent rašytojai, pvz., Josifas Brodskis, Milanas Kundera, o ir tas pats Nabokovas. Jie visiškai savitai išrutuliojo tokias įdomybes, kurių kiti nebūtų galėję sumanyti.

Nors visos recenzijos eseistinės, taip pat visose autorė pateikia įspūdingų analitinių įžvalgų. Kai novelistė Alice Munro 2013 m. tapo Nobelio premijos laureate ir paskui buvo išversta į lietuvių kalbą, su jos kūrybos dalimi susipažino ir lietuvių skaitytojai bei rašytojai. Tada kai kurie pareiškė lyg ir nusivylimą: na, gerai, bet nieko čia ypatingo. O Giedra įdomiai sugebėjo įžvelgti, kad čia yra kai kas ypatingo net keliais aspektais, ypač lyginant su Munro kartos lietuvių rašytojais, ir tai išdėstoma papunkčiui. Bet tatau teksto pabaigoje, o iki tol rutuliojama būdinga Radvilavičiūtės eseistinė raiška su siužeto užuomazgomis, naratyviniais motyvais, kurie vėliau ataidi jau konkrečiai aptariant Munro apsakymų ypatybes. „Alice Munro slogutis“ – įspūdingas pavyzdys, kaip mažos apimties tekste skirtingos plotmės susisieja, įsilieja viena į kitą.

Trečioji dalis yra Giedros tradicinė eseistika, pereinanti į beletristiką. Visa ko pagrindas – jos pačios patirtys ir pastebėjimai apie ją supantį pasaulį (dažniausiai taiklūs, žaismingi, išmoningi). Įsiterpia akivaizdžiai sufantazuoti elementai, ypač kaip tų patirčių tęsiniai. O dalis pasakojimo lieka tarpinėje erdvėje – kartais nežinia, kas tikra, o kas išgalvota (taip

pat ir su tuo Nerijumi – jis, beje, šiuo vardu neminimas). Tik ar tai svarbu?

O svarbu tai, kad šiuose tekstuose per asociacijas, palyginimus pasakojimo fragmentai iškeliami į kitą plotmę, į tai, kas egzistuoja tik sakinyje. Italijos „...miestelio širdyje apsilaukęs „Grand Hotel“ per akmenis čiurlenančios upės pakrantėje atrodė kaip iš palėpės lagamino ištrauktas dulketas atvirukas“. O tai ir yra kūryba, Giedros atveju tai svarbiausia kūrybos dalis. Jos tekstų negali perpasakoti, nes juose viešpatauja ne siužetas (šis vis dėlto nušautas, nors tą nušovimą pati autorė vėliau aiškino truputį kitaip). Ir kas gi tai yra, kokia esmė šitai žodžiais perkeisti regimą patirtį? Tai yra noras ją įveikti, virš jos pakilti, o ar ne toks yra žmogaus egzistencijos noras – pakilti virš to, kas tau, kaip mąstančiam gyvūnui, savaime duota?

O esė „Marine life“ įspūdingai priartėjama prie nebrandžios paauklės sąmonės, užvaldytos telefoninės masinės kultūros nuoplaišų. Fantazija, socialinės įžvalgos, surogatinio gyvenimo audinys sugula į įtaigų pasakojimą.

O štai čia, kaip ir kai kur kitur, smagiai dilgelima į socialinę žodinės raiškos madą, kurią visi priima negalvodami: „[...] kodėl pensininkus visi staiga ėmė vadinti senjorais? Gal, kai išeini į pensiją, pagal Lisabonos sutartį privalai atidirbti Ispanijoje?“ (p. 218)

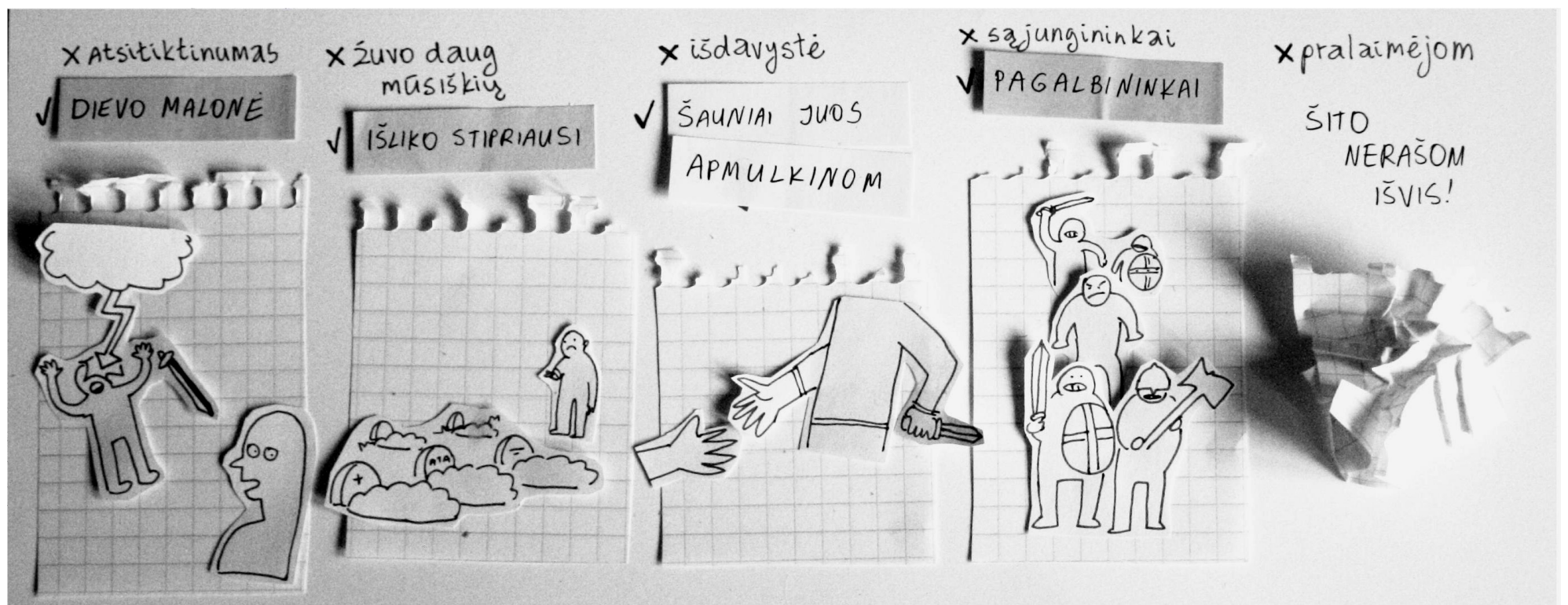
Tekstas „Baden Badeno valandos“ iš dalies priskirtinas dabar populiarūs į užsienius keliaujančių lietuvių rašytojų turizmo eseistikos laukui, bet visa tai neklystamai savita – vietos detales rašytojos sąmonė ir vaizduotė išplukdo į nepakartojamus derinius. Ir tiesiog nabokoviškai vilnijančiais sakiniiais, santūriai apreiškiančiais kalbinės raiškos tobulybę, su Marcelio Prousto prieskoniu, apibendrinama: „...Deja, ne sykį yra atsitikę taip, kad geistas daiktas, vieta ar žmogus, jau patirti, man nesuteikdavo laukto ir tikėto džiaugsmo. Užuoat įgiję aiškius kontūrus, kaip kad fokusuojasi vaizdas monitoriuje užsidėjus akinius, jie toliau gyvendavo ne vienu, o abiem pavidalais. Negana to, pirminis, fantazijos vaisius, nugalėdavo, likdamas realesnis už tikrąjį“ (p. 181).

Bet ar bus labai svarbu, jeigu kas nors tiksliai išknebinės, kurie Giedros esė elementai atspindi konkrečią patirtį ir jos asmeninį gyvenimą, o kurie išgalvoti (nors kai kur tai akivaizdu). Manau, kad literatūros kūrinys yra arba nėra vertingas pats savaime, o žinios apie jo sąsajas su rašytojo asmeniniu gyvenimu dažniausiai tegali suteršti kūrinio suvokimą, nukreipti neesmine linkme. Apie tai daug kas yra kalbėjęs, bet pacituosiu Juozą Girnį: „Kiekvienas kūrinys laikosi tik savo vidine verte, vertiname patį kūrinį, o visa kita yra tik „pašalinė smalsa“.“ Arba *smalsulys*, kaip mėgo sakyti Arvydas Šliogeris.

Bet man magia kai kur pedantiškai paprieštarauti. „[...] kas yra NASA, aišku visom kalbom, kaip sušiai, prezervatyvas ar Kremlius“ (p. 226). Angliškai *preservative* reiškia „konservantas“. ►

TEKSTAI NE TEKSTAI

NUGALĖTOJAI RAŠO ISTORIJĄ

Miglės Anušauskaitės komiksas

► O čia tarsiu polemiškai: „[...] domėjausi, kodėl senstant pagreitėja laikas. Pasirodo dėl to, kad sulėtėja mąstymas“ (p. 227). Ne, ne dėl to. Dvidešimtmečiui dešimt metų sudaro pusę gyvenimo. Penkiasdešimtmečiui dešimt metų sudaro penktadalį gyvenimo. Tai kas greičiau praeina – pusė ar penktadalis gyvenimo? Teisingai, su kiekvienu dešimtmečiu gyvenimas eina greičiau (joks dvidešimtmetis nesakys, kad tie dvidešimt metų greitai prabėgo). Kai žmogus vos beparkuta, jo subjektyvus laikas bėga kaip žvitrus jaunuolis.

Antrąją dalį su išlygomis galima pavadinti publicistine – čia reiškiami polemniai požiūriai kai kuriais mūsų visuomenės gyvenimo klausimais. Ją palikau pabaigai, nes ji, nors ir kontroversiškesnė, mažiausiai reikalinga komentarų, kadangi čia kai kuriais ryškiausiai atvejais kalbama klausimais, apie kuriuos dauguma skaitytojų turės aiškią savo nuomonę, tad kiekvienas tegul sau ir sprendžia.

Taip pat pasakytina, kad kai imamos cituoti internetinių žinių portalų antraštės, tai dažniausiai autorės komentarų nėra ir jų nereikia, nes tai pateikta tokia kontekste, kad savaime juokinga. Ir kartu šiek tiek graudu. Čia bandoma gana įžvalgiai analizuoti „entuziazmo menkinti Lietuvą ir lietuvius priežastis“, bet mane, čia jau kryptantį už autorės pasirinktos tematikos, domintų ir atsakymas į kitą klausimą: kodėl Lietuvos žiniasklaida taip smarkiai subulvarėjo? Labiau negu, tarkim, Latvijos, Lenkijos arba Čekijos. Antra vertus, Lietuvos menkinimu galbūt galima vadinti ir neigiamą atsakymą į klausimą „Ar yra Lietuvoje teisybė?“ (p. 147).

Tuose publicistiniuose pasvarstymuose pasisakoma įvairiais klausimais – kai kurios buvusios aktualijos jau nebeaktualios (pvz., kova už žemės nepardavimą užsieniečiams). Nors apibendrinimus apie autorių pažiūras kai kas gali vadinti etikečių klajavimu, bet juk žmogaus pažiūros nėra neišsiaiškinturios bala, tad gal ir galima sakyti, kad Giedros orientacija yra konservatyvi ir bent iš dalies euroskeptiška.

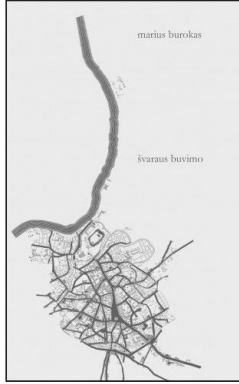
Ir šių nuostatų čia nenagrinėsiu, bet apibendrinant neišvengiama pasakyti, kad šioje knygoje Giedra Radvilavičiūtė atsiskleidžia kaip įvairiapusė autorė: originaliai įžvalgi literatūros kūrinių vertintoja (pirmoji dalis), savarankiška, spjaunanti į konjunktūrą Lietuvos gyvenimo reiškinį vertintoja (antroji dalis) ir kūrybinga rašytoja (trečioji dalis); bet negalima visko griežtai atskirti, nes juk ir pirmojoje dalyje yra kūrybingų eseistinių trečiosios ypatybių, o ir kitur kai kas persikloja.

Baigdamas pareikšiu redakcinį priekaištą. Dauguma šios knygos tekstų buvo publikuoti periodikoje, kai kurie ne. Jeigu ir ne autorių teisių taisyklės, tai bent leidybos etika reikalautų nurodyti, kas kur buvo skelbta (šiuo atveju gerai, kad bent tekstų parašymo metai nurodyti). Deja, kitaip nei daugelyje kultūringo pasaulio šalių, pas mus jau metų metais vyrauja praktika tokiuose rinkiniuose to nedaryti, ir tai suprantama: juk leidyklos nenori sugadinti galimo įspūdžio, kad viskas knygoje visai nauja. Ši abejotina tradicija ryškiausiai įsitvirtino 2002 m. dabar jau istoriniame mūsų to meto geriausių eseistų rinkinyje (beje, dar ir netikusiai pavadintame „romanu“) „Šiužetą siūlau nušauti“ – visi tekstai, išskyrus įžanginį, anksčiau buvo publikuoti „Šiaurės Atėnuose“, bet knygoje nė žodžiu apie tai neužsiminta.

– LAIMANTAS JONUŠYS –

Nesaugus pasaulis ir švaraus buvimo nuojauta

Marius Burokas. *Švaraus buvimo*. Eilėraščiai. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018. 103 p.

Marius Burokas – knygų apžvalgininkas, vertėjas, poetas, aktyvus „Facebook“ narys, „Vilnius Review“ vyriausiasis redaktorius. Trumpai – viena aktyviausių ir matomiausių lietuvių literatūros pasaulio figūrų. Ir visa tai yra priežastys, kodėl naujausia jo poezijos knyga atsidūrė mano rankose – norėjosi sužinoti, kuo pastaruoju metu gyveno šis kūrėjas, kokios mintys sukosi jo galvoje. Be to, patraukė knygos dizainas: balta ir mėlyna – šviesios ir šaltos, vėsinančios spalvos šioje karštoje vasaros pradžioje. Pirmas pirmosios dalies eilėraštis prasideda taip pat vėsinančiai – „šalto rasoto puodelio / mėnuo“ (p. 13), vėliau simbolinė karščio ir vėsumo priešprieša pasirodo eilėraščiuose „bejėgystės tuštybė – kartojau...“, „ko laipiojau aš tais tikėjimo pastoliais...“ Galima just, kad knygos žodynas ir stilistinės priemonės vienas kitą papildo (verbalinė kalba atitinka neverbalinę).

Ką gi randame šioje knygoje? Manau, nesuklysiu sakydamas, kad daugelis eilėraščių kalba apie nesaugumo jausmą. Nesaugumo tema sieja tokius skirtingus eilėraščius kaip „ir butų tamsoj...“ (nakties, miego nesaugumas), „Pavietrė“ (ligos, mirties nesaugumas), „Alepa“ (terorizmo, globalinis nesaugumas). Nesaugu pasaulio žmonėms, nesaugu mūsų vaikams, nesaugu man. Net ir Vilnius eilėraštyje „dalinsimės žuvį“ vaizduojamas kaip praryjanti bangžuvė. Vilniaus – pagrindinio miesto autoriaus kūryboje – tema iškyla ir kitose vietose, verta paminėti įžanginį eilėraštį, bet labiausiai išsiskiria būtent šis: „dalinsimės žuvį“, man rodos, galima tituluoti pagrindiniu rinkinio eilėraščiu, nes jis apima visas pagrindines temas. Antroji tema, kurią noriu išskirti, – šeima (atskiri eilėraščiai skiriami žmonai ir dukroms), trečioji – tikėjimas ir abejotimas Dievu („ko laipiojau aš tais tikėjimo pastoliais...“). Temų būtų galima paminėti ir daugiau, pvz., įdomi eilėraščių grupė „Užrašytos fotografijos“, tačiau čia jau galima pradėti kritikuoti knygą – kai kurių eilėraščių

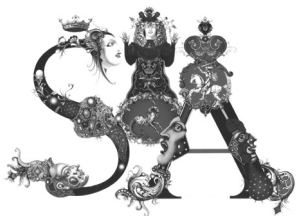
galėtų ir nebūti, nuo to rinkinys tik taptų stipresnis, labiau koncentruotas. Dabar knyga kiek išskydusi. „Ežiukas poetiniam rūke“, „Miestelėnai“, „National Gallery. Washington“ – nors ir savaip įdomūs, apskritai atrodo per daug nutolę nuo centro. Prie jų priskirčiau dar keletą, kitus būtų galima perdėlioti ir iš penkių knygų dalių liktų keturios. Esmė čia ne ta, kad „mažiau – geriau“, o „taikliau – gambiau“.

Pirmoji rinkinio dalis pasirodė asmeniškiausia, jautriausia ir kaipmat užkabino. Vaikystė, vaikai ir nežinomybės kupinas pasaulis, į kurį jie ateina ir kuriame mes bejėgiškai „pliaukšim / pilvais / it žuvis“ (p. 23). Ši – bejėgystės – tema toliau plėtojama trečiojoje dalyje, be to, čia ji sustiprinama ligos ir mirties vaizdiniais (pavietrė – maras, epidemija, užkrečiamos ligos, taip pat – giltinė). Prieglobsčio tikimasi iš knygų, poezijos, nors kalba kartu irgi atrodo bejėgė – „kalba išjungta / ir užaušus / it lašas ant mūro“ (p. 46). Penktojoje dalyje autorius mūsų žvilgsnį nukreipia į nukentėjusius nuo terorizmo Paryžių ir Alepą, taip pat žydų kapus Zarasuose. Galiausiai noriu pasakyti, jog visas šis nesaugumas, kaip jį pavadinau, yra supamas akinančios šviesos ar bent nuojautos, kad ji tokia yra, todėl mes jaučiame nerimą, susirūpinimą ir baimę, tačiau nepalieka jausmas, kad visa tai savo švariu buvimu supa Dievas, nes Dievas yra apskritas („God is round“ – dalis Margaret Atwood kūrinių citatos epigrafe).

„Švaraus buvimo“ – ganėtinai paveiki knyga, kūrinių per daug neapsunkina, čia nesikapstoma pernelyg giliai, o kai kurie eilėraščiai nukreipia dėmesį nuo pagrindinės nesaugumo temos. Knygos pavadinimas tuo pačiu metu yra ir palinkėjimas, ir švaraus buvimo trūkumo įvardijimas, o kaip matome eilėraštyje „Vasaris“ – jį galima susieti su intymumu: „Man trūko / šios druskos, tavo / odos, šylančios po delnu / šiurkščių lūpų // švaraus buvimo“ (p. 34).

Autorius iškelia problemą ir yra linkęs pateikti, bet ne piršti savus atsakymus – saugumo galime tikėtis šeimoje, mene, kūryboje. Taigi skaitant knygą juntamas ir balansas, harmonija, nors akcentuojamas ne švarus buvimas, o jo stoka. Kaip minėjau, knygos sodrumas ir išskirtinumas šiek tiek nukentčia dėl perteklinių eilėraščių, bet apskritai radau joje subtilią kūrybą, turtinę, taiklų žodyną ir – pavadinsiu taip – vėsinantį skaitymo patyrimą.

– JUSTINAS DIŽAVIČIUS –

Mieli šatėniečiai!

Mūsų leidinį galima užsiprenumeruoti Lietuvos paštuose arba internetu www.prenumeruok.lt. Kasmėnesinė prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 26 d. Mėnesio prenumeratos kaina – 2,40 Eur. Mūsų indeksas 0109.

Mėnesio prenumerata į užsienį kainuoja 5 Eur. Užsienyje gyvenantys skaitytojai gali užsisakyti redakcijoje, atsiųsti čekį redakcijos adresu VŠĮ „Šiaurės Atėnų fondas“, Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius, arba pinigais pervesti į sąskaitą banke „Swedbank“ LT36 7300 0100 0000 7071.

„Šiaurės Atėnus“ jau ketvirtadienio pavakare galima rasti Vilniaus knygynuose „Akademine knyga“, „Eureka!“, „Keistoteka“ ir „Mint Vinetu“.

Replika apie Buroko knygą

Apie artimų bičiulių knygas recenzijų rašyti neverta – vis vien girsi ir pati girsiesi, ką supratus, nes vienaip ar kitaip jį pažįsti, išmanai kontekstą, su kuriuo galbūt kitas skaitytojas, nedalyvaujantis literatūrateliuose ir aprioriškai neturįs feisbuko paskyros, nėra susipažinęs. Bet pasakyti kelis sakinius norisi.

Neringa Butnoriūtė išsamioje recenzijoje „Šiurpoka metafizika Vilniaus fone“ (www.skaitymometai.lt), aiškindamasi autoriaus motyvą laikytis sąžiningumo, mini „Dvylikos žingsnių“ programą. Nustebino, nes dar nesu skaičiusi jokio literatūrologinio teksto, kuris tuo remtųsi. O, matyt, būtų galima, nors tai ir slidu: ne viskas taip paprastai atspindi tokias programas, egzistuoja ir kiti imperatyvai, be to, tokia analizė tarsi ir pažeidžia anonimiškumo principą, tad ar ji etiška? Vis dėlto recenzija svarbi ne vien atidžiu recenzentės įsiskaitymu, bet ir dėl to, kad klibina šiuos klausimus.

Turbūt taip jau lėmė likimas, kad man Marius Burokas dažnu atveju yra kelionių į užsienį, tarptautinių knygų mugių, knygų pristatymų bendrakeleivis. Kartu skrendame lėktuvais, vaikštome po nepažįstamus megapolius, kiekvieną kartą vizituodami meno galerijas ir muziejus. Mūsų ritmai sutampa, todėl esu jo eilėraščių rašymo aplinkybių liudininkė. Apsvaigęs nuo paveikslų gausos, o ypač nuo savo mylimų mažųjų olandų, jis sėdasi muziejuje ant suolo ir užrašo „Kaip meistru sumanyta“ ar „National Gallery. Washington“. Tai taip lakoniška ir sykiu maksimaliai sutelkta, išprovokuota poetinio įkvėpimo. Buvimas tikrai švarus, atsijotas nuo nereikalingų plepalų, atviras pasauliui.

-gk-

Kelionė į Lietuvą. Kaunas

Pavargusį keleivį į glėbį griebia švytinti naujutėlaitė Kau- no autobusų stotis. Anais laikais norėdavai kuo skubiau mauti iš tos vietos – vėjų draskomos, dulkinos ir purvinos dykynės su laukiamąja sale, dažnai prismirdusia ir pilna pik- tų savo autobusų belaukiančiųjų. Šį sykį pasitiko didžiulis persimainymas – naujas statinys su maisto prekių parduotu- ve, batų krautuve, mažo kalibro knygynu ir keletu kioskelių, kur galima gauti neprastos kavos už neprastą kainą ir kokį užkandį – ir saldų, ir sūrų, – nelygu noras. Seno pavyzdžio kioskelio su spauda, cigaretėmis, losjonu ir viešojo transpor- to talonėliais nebėra. Vietoj jo – toks „užeik pas mus“ mini paviljonas keistu pavadinimu „Narvesen“. Paskui dar daug tokių pamatysiu visur šalyje ir vis mintyse kartosiu: „Koks keistas pasivadavimas – „Narvesen“. Ten dirbantiems ir už- sukantiems žmogeliams bene tiktų sakyti – narve esam...“ Ir stotyje jis įrengtas strategiškai prie pat bilietų kasų su niū- riomis kasininkėmis (tai vieta tokiems keistuoliams kaip aš, kurie dar moka grynaisiais, nors šalia pūpsio kompiuterinis aparatas visiems maršrutams šalyje susirasti ir banko kortele susimokėti). Na ir, žinoma, šalia tualetų, kurie čia mokami. Patogu, tik savo laikraščio neštis neprireiks – reikiamo po- pieriaus ten yra visada, juk už tai ir mokama. Tik su tais laikraščiais ir spaudiniais apskritai „Narvesen“ sunkoka. Sukamas stovas arti praeinančių galimų interesantų nuo pat viršaus iki apačios prigrūstas rusakalbės spaudos. Tai priver- tē suklusti ir net apsižvalgyti.

Ar tik nebuvo dar ano šimtmečio pabaigoje Kaune popu- liari tokia sostinei įgelti norinti daina: „Jei vilniečiai nesu- pyks, Kaunas – Lietuvos širdis.“ Nutariau pasitikrinti. Jau minėtas kompiuterinis aparatas tuoj pririnko maršrutą užu sienos, bet vis tiek neįtikino rusiškų spaudinių būtinybe. O kur tada vokiški, lenkiški, pagaliau – latviški? Juk ir ten rei- kalui esant autobusas tave nulakins. Tik trauk tą dailią kortelę iš piniginės ir mokėk. Pasidairiau ir po laukiamąją salę. O ji labai šviesi su pusiau minkštom kėdėm, ištisa langų siena, pro kurią išsyk pamatai tau priskirtą apynaują autobusą, – nebereikia lauke šalti belaukiant, o ir grūstis jau nebe mada – važiuojančiųjų nedaug, nes tie, kurie norėjo išvažiuoti, jau išvažiavo ir visai ne į Skuodą per Telšius ar į Panevėžį per Kėdainius, o toličiau, kur kioskeliai keistais pavadinimais ru- siškų leidinių nepasiūlo. Dar dėmesį patraukė parodėlė apie Nepriklausomybės Akto signatarą Saliomoną Banaitį neįky- riuose stenduose. Bet taip ir nepamačiau nė vieno rusakalbį spaudinį glostančio ar perkančio, tik nemažą būrį moterėlių, šiltai bei patogiškai sėdinčių ir laukiančių tas paskutines 14 minučių prieš išvykstant. Taip pat ir jaunesnių keleivių su ką tik pirktais kavos puodeliais. Turbūt ir moterėlės tos kavos imtų, tik kad ji brangi lyg Vidurio Vakaruose, o pensijas dar tik žada pakelti...

Staiga moterėlių dėmesį patraukė ilgaskvernais tamsiaodis su dar ilgesniu nei skvernai šalikui, puolęs į glėbį bendra- šaliui, kuris lig tos akimirkos sėdėjo sau patylikais ša- lia didžiulių lagaminų ir nepatikiųjų keleivių. Ne tiek odos spalva, kiek nuoširdus jų juokas, sudrumstęs tylą, nustebino laukiančiuosius. „Ar tik ne per patogiai jie čia jaučiasi, taip gražiai kvatodami ir dantų perlus rodydami?“ – sau tyliai pagalvojo bent jau kelios iš būrio ir dar arčiau prisitraukė savo plastikinius maišelius su maisto krautuvių pavadinimais. Buvau bemanąs, kad tas besaikis plastikinių maišelių čėžė- jimas jau bus praėity, – pasirodo, klydau. Bet kokį niekniekį parduotuvėj pasirinkusiam žmogui yra brukamas maišelis maišalas. „Laba diena. Ar maišelio reikės?“ – automatiškai iššauka budintis prie kasos konvejerio gale. Tai kaip neimsi, jeigu duoda? O jeigu perki tik vieną svogūną ar apelsiną? Juk toks puikiausiai įspiešia krepšyje ant peties ar kuprinėje ant nugaros. Grįžęs namo, tą maišelį vėl stumdai po virtu- vės nežinodamas, ką su juo veikti, o nuėjęs į dailią krautuve vėl gviesiesi naujo. Ir tokių moterėlių jau nebesitikėjau rasti stotyse, parduotuvėse ir autobusuose. Bet jos – visai kaip ir jų mamos naujos nepriklausomos valstybės aušroj. Atrodytų – nauja karta, nauji laikai, pagaliau – nauja (san)tvarka, bet moterėlės tipas su traškančiais parduotuvių maišeliais dar niekur neprapuolė.

Močiucių su sportbačiais mažai. Tokios, matyt, net ne- vaikšto gatvėm ir viešuoju transportu nevažinėja. Tik nuo- savom mašinikėm laksto. O tų mašiniškių labai jau daug privežta iš svečių kraštų. Ir sako, kad vis dar veža. Tik gal kokiais trejais metais naujesnes negu praėjusio amžiaus pas- kutinio dešimtmečio pradžioje. Bet ir tos naujesnės genda. Dalių joms irgi reikia. Ir tokių, kurių nesimato, ir tokių, ku- rios netgi labai matosi. Pirmosiomis pasirūpina auksaran- kiai meistrai, dar gebantys nustatyti ir aptvarkyti gedimą. O antrosioms, pasirodo, yra sukurta atitinkama struktūra. Jau anksčiau buvau pastebėjęs pirmo aukšto balkonuose ar rū- siuose iškabas „Automobilių dalys“. Nesupratau iš karto (o ir paklausti neišdrįsau), kad ten jų niekas nelaiko. Viskas, pasirodo, daug paprasčiau. Automobilistui net užteiti į tokią

įstaigą nereikia – tik paskambinti ir pasiteirauti apie reikiamą detalę ar dalį. Už sutartą kainą pažadama „viską sutvarkyti“. Tada „tvarkytojo“ „berniukai“ – šių dienų gavrošai, – gavę signalą, pradeda naršyti miesto, jeigu reikia, ir visos šalies gatves ir aikšteles, tas dalis nuo atitinkamų mašiniškių nu- renka ir pristato, kur reikia. Girdėjau, kad tam tinkamu metų laiku „berniukai“ mėgsta ir į kaimyninius kraštus jūriniais keltais nusigavę reikiamų dalių „pasižvalgyti“.

Nei juokais, nei rimtai niekas negalėjo atsakyti į klausimą, kodėl gatvėse taip mažai žmonių. Svarbiausia priežastis jau ir visuotinai įvardyta – tauta išsivažinėjo. Bet negi iš tiesų taip gausiai? Juk būdavo – eimi Laisvės alėja ir žiūrėk, kad pečiu neužkliudytum kokio prašaliečio. Minios... Studentai, valdininkai, įvairios panelės, „bachūriukai“, Gintaras Patac- kas, naujo pavyzdžio verslininkai, beveik laimingos senu- čiukės, visi iš „Kas yra kas“ ir kas tik nori ir jų tetos. Laisvės alėjoje atsidūriau pačią šalčiausią savaitę per pastaruosius 20 metų (bent jau taip orų žinovai postringavo per žinias). Gerai pagalvojus – visa karta be šalčių užaugo. O tas speigas toks smagus užėjo į Lietuvą – sausas, žemyninis, jau spėjau ir priprasti prie tokio per metų metus savo naujame kra- ste, ne toks, koks vyravo tėvų ir senelių laikais – drėgnas, žvarbus, ligi pat kaulų siekiantis, kaip kokioj Klaipeđoj ar Klivlande... Tik krišnaistams, rodos, speigas buvo nė mo- tais – žygiavo jie apsidangstę menkais drabuželiais, mušė savo būgnelius ir žvangino cimbulus beigi sausainėlius pra- eiviams dalijo. O tų praeivių labai jau menkai buvo, tad ir sausainėlių veikiausiai ne tik Laisvės alėjai, bet ir Vytauto prospektui užteko.

Persėdimas iš miesto autobusų ir troleibusų į mašini- kes greičiausiai taip pat prisidėjo prie žmonių sumažėjimo Laisvės alėjoje ir jos prieigose. O visi kiti vaikščiotojai, atrodo, yra įvaldę nepaprastus greitojo ėjimo apledijusiais šaligatviais įgūdžius. Smalsumo genamas, net pabandžiau pasigalynėti su ne itin skubančia apyjaune moterimi (slap- ta, žinoma). Kur tau!.. Tik šviežiai sumintos sniegės iš po jos padų pasiuto skraidyti. Kur tu čia pasigalynėsi... Kaži ar olimpiečiai greitojo ėjimo rungtyse pasigalynėtu? Juk tie dažniausiai rugsėjį asfaltą mina, o čia vasario pabaiga ant ledo... Pastebėjau, kad žmonės jau yra nusipirkę tvirtų žie- minių batų. Ir vyrai, ir moterys. Tik moterys juos jau nešio- ja, o vyrai – nelabai. Matyt, taupo. Arba mašiniškę kartais pavairuoja. Tada tokių stipresnių batų mažiau reikia. O gal ir visai nereikia. Vyrai juk mėgsta pakentėti. Ypač kai patys gali pasirinkti, kada, kur ir kaip.

Nors vaikščiotojų Laisvės alėjoje ir nedaug, ir visi iš pa- žiūros arba pikti, arba susirūpinę, prašaliečio pakalbintas buvau. Du kartus. To paties. Ir abukart šalia Centrinio pašto. Pirmą kartą, pamatęs mane sustirusiomis rankomis triūsian- tis apie fotoaparata, toks pusiau solidžiai atrodantis ponas pasiūlė nieko nefotografuoti, mat nieko čia gero nėra. Kitą sykį, jau po kelių dienų, bemaž toje pačioje vietoje, jis manęs paklausė, ar aš žinau, kad abiejuose Laisvės galuose esam stebimi iš kosmoso. Padėkojau ir užvirtinau, kad da- bar tai jau tikrai žinosiu.

Kartą, neprastų batų nešamas, atsidūriau Vytauto pros- pekte. Ant Griunvaldo (kaži kodėl ne („)Žalgirio“) gatvės kampo išvydau galybę mindžikuojančių žmonių, daugiausia jaunų. Pamaniau, bene pamokos ar paskaitos baigėsi. Tai ir sunėšė tą būrį prie stotelės. Pasirodo, ir vėl klydau... Ven- giau tos vietos, apie kurią buvau girdėjęs ir tik įsivaizdavau mieste kažkur esant „Akropolis“... Trumputės Griunvaldo gatvės gale – štai kur. Matytuose kraštuose Kauno dydžio miestuose tokie pinigų ištraukimo monstrai nugrūdami į už- miesčius, kurie nieko geriau ir negali pasiūlyti, be didelio pigaus žemės gabalo, o miestų centrai paliekami pėsčiųjų ir dviratinių patogumui su mažomis ir jaukiomis krautuvelė- mis irgi užieglėmė. Bet, matyt, Kaunas žino geriau... Ap- statyta liko ne tik Karmelitų bažnyčia, praradusi savo ir taip nedidelę sakralią aplinką, „apstatytas“ liko ir visas miestas, praradęs miestelėnų ir svečių dėmesį ilgiausiai pėsčiųjų gatvei visoje valstybėje. Aha... Štai dar viena Laisvės alėjos ištuš- tėjimo priežastis. Pamažėle viskas sugula į savo vietas. Kaip visada. Visur taip. Tik pačiam visas tas dalis susidėlioti rei- kia, joks užkietėjęs gidas čia nepagelbės.

Girdėjau šnekas, kad yra tokių, kurie net visai dienai išsi- ruošia į „Akropolį“. Kaip anksčiau į atlaidus. Tik anuomet įsimesdavo maldininkas sumuštinį ir kokį agurką ar obuolį (nelygu metų laikas) į krepšelį, o šiuolaikiniam užtenka tu- rėti plastikinę banko kortelę kišenėje ar prie gudriafono pri- taisytą arba tokią įsitaityti jau vietoj esant, viename iš banko skyrių. Mačiau ten tik keletą grynaisiais „operuojančių“. Anų dienų piligrimai dažnai jau būdavo nugyvenę didesnę savo gyvenimo dalį. Vargo spaudžiami, bet skaisčiai šviesiais vei- dais užplūdavo šventoves ar Kalvarijų „stacijas“. Kartais jie netgi turėdavo pergudrauti milicijos išgalvotas užkardas norėdami į reikiamą vietą pakliūti. Dabartiniai „Akropolio“

šturmuotojai – daug jaunesni ir puikiai žino, kur jiems reikia būti. Ir eina jie ten drąsiai pramogų ieškoti, nori būti palinks- minti, nors patys, iš šalies žiūrint, atrodo letargiški ir nuo- bodūs. Ir labai panašūs į *shopping mallų* lankytojus šiapus Atlanto, tik dailiau apsitaisę.

Visai šalia, Nemuno saloje, pastatyta bene geriausia (taip sako) krepšinio salė visoje Europoje. Arba bent jau iš tų, ku- riose Eurolygos komandos žaidžia. Iš šešiolikos. Neblogai. Tebūnie taip. Bet tam buvo parinkta turbūt pati prasčiausia vieta visame mieste. Kaune, kuriame susilieja dvi didžiau- sios Lietuvos upės, yra stebėtinai mažai priėjimo prie van- dens vietų. Ir sala Nemune siūlyte siūlė unikalią galimybę įrengti poilsio zoną. Užtat dabar visi ten skuba paskutinę minutę prieš kokį koncertą ar varžybas ir šąla lauke, kol apsauginiai šonus išglostę vidun suleis, o renginiui pasibai- gus skuodžia iš ten kuo greičiau. O ką daugiau ten ir veiksi? Šaltuoju metų laiku salę sutraukia tūkstančius, bet sutrauk- tų tuos tūkstančius ir kur kitur stovėdama. Vasarą krepšinio varžybos nevyksta, o būtent tada ir norėtusi arčiau vandens. Taip ir riogso ta salė upės vidury, gerą vietą užimdama.

Kartais vietiniai sprendimų priėmėjai nusprendžia ir ki- tokių pramogų į salą įleisti. Pavyzdžiui, Kazimiero mugę. Neduok Dieve, supainiotų kas su Kaziku muge sostinėje. Todėl ir rengia ją visa savaitė vėliau. Ir Kazimiero, ne Ka- ziuko. Na, *Kazimiero* gal ir solidžiau skamba per Lietuvą negu *Kaziuko*, bet *Šventojo* visgi pabijoję. Miesto tėvai irgi motinos vėl susimovė – tokia daili (kol kas ir vis dar) Lais- vės alėja dar kartą liko našlaitės vietoje. Lyg tyčia norėta nu- bausti ten nuolatinį stogą virš galvos jau turinčius verslelius ir nenorėta su jais keliais litais, atsiprašau, eurais pasidalyti.

Užtat geros kavos Kaune galima rasti. Ir nesunkiai. Kartą sumaniau keletą atvirlaiškių parašyti ir užu Atlanto pasiųsti. Atradau tokių dailių – pieštinių ir pabrangintų, su Vilniaus vaizdais. (Pabranginti gal todėl, kad su Vilniaus vaizdais, o ne Kauno. Bet su Kauno vaizdais tokių dailių nė viename Laisvės alėjos knygyne nebuvo.) Užėjau į vieną vietą, kuri Valstijose atitiktų *coffee shop*. Panašu, bet tik iš pirmo žvilgs- nio. O apie tuos pirmus žvilgsnius dar studijų laikais K. Do- nelaičio gatvėje lotynų kalbos dėstytojos buvau pamokytas: „Iš pirmo žvilgsnio galima tik įsimylėti, todėl – atsargiai su tais netaisyklingais veiksmažodžiais.“ Pirmiausia į akis krito didžiulė patalpos erdvė. Tinkliniui ar krepšiniui gal ir nela- bai tiktų, mat lubos nepakankamai aukštos, bet gimnastikai ar tenisui vietos būtų į valias. Arba tiems dviračiams, kurie prie grindų pritaisyti ir minami niekur nenurieda. Dvi ilgos sienos langų, palei jas pristatyta arba senovinių siaurų ir il- gų stoties bufeto stiliaus stalų su aukštomis kėdėmis, arba mažų žemų staliukų su plačiomis sofomis aplinkui patogiai išsidrėbti, duoda daug šviesos, taip reikalingos šaltą žiemos popietę. Radau ir porą paprastų stalų, prie kurių ir tiesiai at- sisėsti įmanoma. Nors tie, atrodo, turėtų būti svarbesni, bet surikiuoti arčiau vidurio, kur tamsiau ir kur jau prasideda lentynos su parodai išstatytais kavos pupelių pakuotėmis. Ten būdamas nepastebėjau, kad tokias kas pirkty, mat bran- gios – *ekskluzyvinės*, su tiksliais ne tik kilmės šalies, bet ir atskirų ūkių aprašymais. Tas *coffee shop* pats atsiveža žalias kavos pupeles, vietoje skrudina, pakuoja ir parduoda. Visas procesas vyksta ten pat – pačiame tamsiausiame kampe. Darbuotojai – iš pažiūros labai savimi pasitikintys hipsteriai. Toks kultūrinis importas, atkeliavęs iš už Atlanto bene kartu su *coffee shop* idėja. Kiekvienas kavos puodelis paruošia- mas individualiai – *tau*. Atrodo, kad toks modelis veikia – už kuklių pietų kainą gauni mažytį puodelį geros kavos. Ir dar vandens stiklainaitę pasiūlo. Šiaip su vandeniu, atrodo, visoje valstybėje prastai – kur beužeisi, turi prašyti, o išeidamas už jį susimokėti. Ar tik ne paskutinė šalis Europoje likusi, kur vanduo – vis dar požeminis, o ne iš kokio ežero ar upės? Galėtų tuo didžiūotis ir girtis, ir duoti gerti prašaliečiui į va- lias. Žmonių toje vietoje nemažai – ir augesnių, ir jaunesnių, bet daugiausia – gimnazistų amžiaus mokinių. Beveik išvien mergaitės. Turbūt aukštesnių pajamų kategorijos tėvų vai- kai. Tik tos mergaitės užsiima tokiais dalykais, už kuriuos jų mamos ir ypač kaunietės močiutės nepagirtų, – veidų gražinimais. Kaip susitarusios, priešinguose kampuose sėdi dvi tokios ant paaukštintų anų dienų stoties bufeto stiliaus kėdžių, žiūri pro langą, šypsosi, o draugės kad dailina, kad dailina veidelius... Jos ir taip gražios – juk jaunos. Geriau jau poeziją rašytų. Ar bent skaitytų. Tokie intymūs buduaro reikalai, o jos štai taip – visiems matant...

2018 metų gegužė
Mineapolis, Minesota

– LAURYNAS LATVIS –

Alkoholikas

Pirmą gyvenimo kartą savaitę maniau, kad Kuba greit nusibaigs. Jo kambary buteliais buvo nukloti ne tik apgliaumiję į vieną sustumti trys kavos staliukai, komodos su virstančiais nešvariais rūbais (neįsivaizduoju, kaip jis išgaudavo tokios rūšies nešvarą, itin specifinę tekstūrą), bet ir grindys bei lova, kurioje ilgą laiką su patalyne kovojęs riteris gulėdavo veidu į tuščią picos pakuotę ar į komiksų žurnalą, kurie irgi dalyvavo šioje šiukšlių, nugalėjusių žmogų, puotoje. Bet man porą kartų garsiai atsikrenkštus neaiškiai suurgzdavo ir kiek padrebindavo koją, dėl to buvo ramu, kad nereikės niekur skambinti ir patirti eilinio nesusipratimo dėl lenkų kalbos nemokėjimo.

Kai tik atsikėliau čia gyventi, maniau, kad įmanoma kaip nors viską sutvarkyti, pataisyti, ir kaip kvailėlė pradinėjau manosios korporacijos dar neišsunktas paskutines jėgas švarindamasi. Nuo spintelį iki lubų viskas buvo itin originaliai suteršta, dulkės ir riebalai, dulkės ir pridžiūvę riebalai, alaus skardinės, susisukusios lizdus dulkėse... Ir, pavyzdžiui, pirmą kartą susidūriau su musytėmis teroristėmis, tiksliau, dabar jau jų negyvais kūneliais ant lempų gaubtų, lubų, sienų, beveik visų sunkiau pasiekiamų paviršių. Jos turbūt kankino ankstesnį gyventoją uzurpuodamos vis daugiau ir daugiau ploto, kol pamažu jo kasdienybė tikrąja šio žodžio prasme patamsėjo, nes muselių buvo tiek daug, kad lubos tapo juodos nuo jas tankiai nutūpusių parazitinių kūnelių, ir gyventojas, nugalėtas, išsikraustė (bent tokia buvo mano versija). Kas sukėlė jų antplūdį, man taip ir liko paslaptis.

Jau seniau maniau, kad daiktai nėra tokie nekalti, kaip mums atrodo. Kartoninės dėžės nuo įvairios technikos, plastikinės plėvelės nuo pusgaminių, mažučiai, bet itin nervinantys ir į visus plyšius įkrentantys alaus butelių kamšteliai pamažu užtvindė nerūpestingo gyventojų būstą, kol gyvenamasis plotas sumažėja iki kalėjimo celės, ir žmogus turi savo paties namuose garsiai neatsidusdamas atsargiai sėlinti koridoriais, kad tik nesujudintų milžiniškų šiukšlių salų, kurios gali sugriūti ir taip dar labiau nuriukti prieinamą / praeinamą plotą.

Tiesa, visai pamiršau apie Kubą. Taip Lenkijoje vadina visus Jakobus, o jų čia visai nemažai, panašiai kaip pas mus Paulių ar Andrių. Retai kada girdėdavau kokius garsus iš jo kambario, net nepastebėdavau einant į tualetą ar virtuvę, tik kartkartėmis pradarydavau duris ir tą dūmų karalystę ir pamatydavau Kubos, lyg nokautuoto lokio, kailį, sudribusį ant nuorūkom nubarstytos lovos. Bet jis judėjo, ir to man buvo visai gana. Beje, kas juokingiausia, prieš porą mėnesių atsinešė kažkokią automobilio detalę ir pasiguldė šalia, turbūt todėl, kad niekur kitur nebeliko laisvos vietos. Taigi pribaugtas Kuba ir jo sugulovė pailga, beveik asmenį primenanti automobilio detalė – tobula porėlė.

Iš pradžių siaubingai panikavau, bandžiau gražiuoju ir ne gražiuoju priversti jį mažiau gerti, bet greitai man nusiviro rankos, ir pasitenkindavau kartais atlikdama „gyvas–negyvas“ testą. Tiesą pasakius, sudraudavau save už tokį elgesį, turint omeny, kad mano sugyventinis nebuvo nei draugas, nei giminė, neturėjau jokios teisės pamokslauti, po savo spinteles išslapstyti „Zywiecus“ ar bėgti su šluota per jo kambario grindis. Nors, tiesa, tai nebuvo vien gerosios Teresėlės užmačios, anksčiau turėjau patirties ir su tarakonais, ir su blusomis, todėl bijojau, kad tose šiukšlių krūvose gali užsiveisti dar vienas Svetimas (tikiuosi, prisimenat tą nuostabų padarėlį iš filmo), ir stengiausi bent kiek dezinfekuoti sunkiau prieinamus kampus.

Bet teisės kištis į kito gyvenimą klausimas pasidarė aktualus kaip niekad, ir ne vieną rytą pirmiems spinduliams apšviečiant mūsų dulkėtą buveinę ir akompanuojant Kubos vėmimo solo tualete svarstydavau, kas aš esu, kad nurodinėčiau jam, ką daryti. Ar galėčiau pasakyti, kad mano gyvenimas labiau pasisekė, jei negeriu ir aštuonias valandas per dieną įnirtingai masažuojau klaviatūrą? Galiu su savo magistras eiti šiknon, nes Kuba, nebaigęs jokių mokslų ir dirbdamas paštininku (žinoma, gan nereguliariai, bet niekas čia nenori jais dirbti, todėl pasiryžusiuosius saugo kaip Marijos statulėles padorūs katalikai), uždirda vos mažiau nei aš. Tiesa, vėmimas nėra pats sveikiausias užsiėmimas, o ir tualetas nuo to švaresnis nepasidaro, bet nuspręsti, ar ilgai ir sveikai norim gyventi – kieno reikalas? Taigi negalėjau rasti jokių argumentų, kodėl turėčiau bandyti ką nors įvilkti į savo nuo kasdienio žmogaus rūpesčių svirduliuojančią orbitą.

Tiesą pasakius, faktas, kad Kuba paštininkas ir girtuoklis, mano vaizduotę nunešė iki Bukowskio ir dar gilesnių filosofinių apmąstymų. Kai jam pasidarydavo geriau, kartais atslūkindavo į mano kambarį su buteliu rankoj, atsisėdavo ant grindų (kodėl ne ant kėdės, sunku pasakyti) ir lyg koks seniokas, nors jam buvo tik trisdešimt, pradėdavo pasakoti istorijas apie jaunystėje iškrėtas eibes. Kaip apsimetęs ugniagesiu evakavo visą mokyklą, „Antifa“ grafičiais margindavo pastatus palei bėgius, įsivėldavo į masines muštynes, kur kraujais taškydavosi apie pusšimtį įkaitusių Slupsko jaunuolių (beveik lenkų Bradas Pittas su savo kovos klubu),

kaip dešimtis kartų dėl kvailiausių priežasčių tekdavo susidurti su policija ir taisyti po teismus – vyrukas net turėjo asmeninę advokatę, veikia, gerąją samarietę, kuri ne kartą vos už porą šimtų zlotų ištraukė siaurą Kubos užpakalį iš gresiančios cypės.

Tai nebuvo kas nors itin ypatingo, bet man, pilkai pelei, tos istorijos atrodė tūkstantį kartų vertesnės plunksnos nei dauguma dabartinių jaunų rašytojų bandymų sukurti įvykį ten, kur jo nėra, apkarstant originaliais epitetais ir paaštrinant kokiomis visai netašytais fantastinėmis situacijomis. Tai atrodė panašu į gyvenimą – Kuba tikrai gyveno, kai aš, neišmąnydama, kaip pasprukti nuo savo beskonės dalios, pasirinkau trankymosi po užsienius kelią, kuris tik dalinai malšino mano troškulį, akiai šaudant į galimybes ir retkarčiais pasitenkinant koku vos ryškesnės švieselės tvykstelėjimu.

Bet, savaime suprantama, plunksnos jis nesiėmė, nes smarvės, kaip Bukowskiui, neužteko ir gyventi, ir rašyti. O aš, kasdienio Lenkijos dangaus spalvos graužikas, vis mažiau ir mažiau pasitikėjau savo noru „atitaisyti“ Kubą ir paversti jį normaliu žmogumi. Žinoma, mano pasiūlykštėjimą alkoholiu jo skrandžio šokis ant tualetu grindų tik dar labiau paaštrino ir tik baisingai didelėmis progomis galėjau pažvelgti į butelį, galėdama visų varguolių, kurie nuo ko nors priklausomi. Bet kuo tolyn, tuo reliatyvyn – Kuba greičiausiai suprato, kad esu priklausoma nuo pastovumo, kuris vertė mano kailį drebėti dėl kiekvieno darbdavio antakio krustelėjimo.

Kita vertus, nors ir vaizdavausi esanti stipri, neturėjau jokių priklausomybių, kartais nuslinkdavau į tą dulkiną kambarą, kiek pastumdavau automobilio detalę, lyg marionetę susukdavau Kubą, kaip man patogiau, ir pasidarydavau iš jo guolį. Manau, kad jis to nė nepajusdavo, tik turbūt įsivaizduodamas butelį kartais suspausdavo mano kaulėtus riešus ir glausdavo prie riebaluoto skruosto. Kubos glėbys mažai kuo skyrėsi nuo šerno, o gal lokio, nes jis visus šeriuotas, tarpais tarp knarkimų kiek sukriokia, bet visgi skleidžia šilumą, kurios su radiatoriaus niekaip nepalyginsi. Nė vienas apie šias naktis neužsiminam, tarsi būtų visai natūralu, kad aš netyčia supainioju lovas ar kad automobilio detalės vieta tokia patogi, jog su ja kartais naktimis rungiuosi. Vieną naktį taip gulint Kuba pradėjo neįprastai mieistyti, jo šeriai brūžavo man veidą, visas kūnas pradėjo kiek keistokai linguoti, lyg bandant išsilaisvinti iš virvių, ir aš net supykau, kad jis dabar atsibus ir sugadins mūsų tylų susitarimą niekadoms mano silpnybės žodžiu neaptarti. Bet jis neatsimerkė, tik išsitiesė ant nugaros ir pradėjo su kančia veide kartoti:

– Marysia... Marysia...

Turiu pripažinti, be tų nuotykių istorijų, kurias Kuba pats ištraukdavo iš savo suodinių kišenių vakarais, apie jį beveik nieko nežinojau, ir šitą vardą išgirdau pirmą kartą. Žmona, sesuo, draugė? Iš veido išraiškos supratau, kad toji Marysia Kubai tikrai kažką nelinksmo iškrėtė. Kiek atšlijau ir stebėjau, kaip greitai juda jo akių vokai, sukruva tai vienas, tai kitas pirštas, lyg grotų gitara, užkabindamas stygas vieną po kitos. Galiausiai suriko ir staigiai atsisėdo lovoj.

Iš pradžių nesupratau, pabudo ar ne, nes taip tamsoj prasėdėjo nejudėdamas gal dvi minutes, o aš nė nedrįsau prasižioti. Tada lėtai atsisuko, kiek nustebeš, kad aš šalia, liūdnu veidu lyg gyvūnui uždėjo savo didžiulį delną man ant veido ir porą kart lengvai patapšnojo. Beveik sulojau, nes lyg akmuo nuo širdies nusirito, kad nebuvau išvyta iš svetimo patalo.

– Marysia... Kto to jest?

Kadangi čia mano lenkų kalbos mokėjimas ir pasibaigia, Kuba atsakė angliškai. Turiu pripažinti, pasigailėjau savo ilgo liežuvio, kad paklausiau.

Marysia buvo jo sesuo, jaunėlė, ir gerokai nelaiminga mergina. Pasirodo, prieš porą metų ji gyveno mūsų bute, kambaryje, kurį dabar užimu aš, kartu su tūkstančiais gyvūnelių, kuriems aprašyti jau skyriaus garbingą pusę pastraipos. Studijavo menus, domėjosi sveika gyvensena ir, žinoma, įvairiausiais būdais bandė priversti Kubą mesti svaigalus: išmesdavo jo butelius į šiukšliadėžę, kartais jie skriedavo net pro langą (penktas aukštas, gan pavojinga), užrašė jį į anoniminių alkoholikų klubą, bet iš ten Kuba buvo išmestas, nes burnoje prieš Dievą, sugėdino prieš visus gimines – taip smarkiai, kad močiutės nustojo jam duoti po šimtą zlotų per vardadienius, o, svarbiausia, kai pamatydavo išgėrusį, įsiutus daužydavo lėkštes į sienas, grindis, į visus kietus paviršius. (Dabar pradėdu suprasti, kodėl pas mus tiek daug indų: po kiekvieno tokio išpuolio jis nupirkdavo naują lėkščių komplektą.) Turbūt lengva atspėti, kad niekas Kubai nepadėjo, o mergina vis labiau ir labiau nervinosi, vis daugiau ir daugiau trazodono tablečių reikėdavo savaitei pratempti.

O tada įvyko kai kas nepataisomo. Vieną vakarą, kai Kuba kaip paprastai išsikniaubęs į paklodę bandė išmiegoti girtumą, Marysia įsiveržė į kambarį, pradėjo jį purtyti, kaip visada įvyko baisesniai ir apsverkusi išbėgo į gatvę. Žinoma, dėl streso nežiūrėjo į kelią ir nepastebėjo automobilio – šis, garsiai sucypęs stabdžiais, visgi sutraiskė jai abi kojas.

Kaip supratau, ši tragedija įvyko prieš porą metų, ir Marysia dabar nebegali vaikščioti. Nuo to laiko ji nė karto nekalbėjo su Kuba, nė karto nesusitiko. Pyktis, kad jis, alkoholikas, vis dar palieka pėdsakus žemelėj savo griozdiškais kerzais, kai sesuo, sveikos gyvensenos entuziastė, dabar prikaustyta prie vežimėlio su senučių pamėgta languota skepeta ant kelių, – iš dalies dėl jo kaltės, – taip ir neišblėso. Todėl dabar Kuba geria dar daugiau, naktimis košmaruose regėdamas savo neįgalią seserį.

Ši istorija mane sukrėtė, o viską papasakojęs Kuba nutilo ir pradėjo tamsoje apgraiabomis ieškoti cigarečių. Tylėjau ir stebėjau, kaip pakelis pralaimėjo slėpynes, cigaretė atsidūrė tarp sausų lūpų ir iš šokinėjančios žiebtuvėlio ugnelės supratau, kad Kuba dreba. Šviesai priartėjus prie veido pamačiau kapsint ašaras, jam buvo nekas. Porą sekundžių apstulbusi rijau seiles ir mėginau sugalvoti, ką dabar daryti. Greičiausiai mano sumanymas buvo itin kvailas ir pavojingas, bet paėmiau jį už rankos ir išsivedžiau laukan, nes jokio kito būdo nuraminti nesugalvojau.

Be žodžių išėjom į gatvę ir gavus nakties oras padvelkė man į įkaitusius nuo įtampos skruostus. Patraukėm į vienintelę parduotuvę-kioską, atidarytą pernakt, iš jos išėjus mano kuprinė buvo pasunkėjusi dešimčia skardinių alaus. Nieko nekalbėjom, stengiausi į Kubą net nežiūrėti, nes žinojau, kad jam gėda prie manęs verkti. Tiesiog įspraudžiau į delną alaus skardinę, pirštu parodžiau kryptį ir pradėjom palengva žingsniuoti geležinkelio bėgiais tolyn nuo namų.

Taip nuėjom nuo Grabuveko iki pat Redlovo, abu išgėrę, abu nelaimingi, bet bent jau galutinai nuvargę. Žinojau, kad man už kelių valandų į darbą, bet tai neatrodė labai svarbu, pradėję eiti, turėjom tęsti, tarsi tai būtų vienintelis būdas nebegalvoti apie vargšę Marysiją, nors jos sutraiškytų kojų vaizdas vis rasdavo kelią į mano girtą makaulę. Mintyse susimaišė mano įsitikinimai, polinkis teisti tuos, kurių motyvų nesuprantu, nebesusigaudžiau, ką mažasis naciš manyje turėtų dabar daryti, ar kapituluoti ir pripažinti, kad prarandu savo tylios viršenybės prieš kitus pagrindinį kozirį – smerkimą, ar kabintis į savo ankstesnę nuomonę ir apkaityti Kubą smerkiančia užuojauta. Taip, atrodžiau sau šlykšti ir menkavertė, lyg būčiau netyčia sau įgėlusį vapsva. Bet sulig paskutine skardine girtumas trenkė tiesiai į tarpuką ir jau švintant išgelbėjo mane nuo manęs pačios.

Atgal grįžom traukiniu, suglaudę galvas ir žiūrėdami į vieną tašką, vis dar be žodžių.

Kitą dieną grįžusi iš darbo kritau į lovą ir miegojau iki pat ryto, Kubos nemačiau. Buvo gėda dėl daugelio dalykų – dabar jis tikrai žinojo, kad retkarčiais miegu jo lovoje ir kad po tiek pamokslavimų pati nupirkau mums išgerti, dabar žinau jo liūdną istoriją, ir dar šlykštėjau savimi, kad tauri noriu jį smerkti, o net ir nusprendusi to nebedaryti tarsi lieku kalta, nes palieku ramybėje, kai galėčiau kaip nors padėti (o gal tik dėl įsitikinimo, kad privalu turėti nuomonę apie viską, tarsi tai padėtų apsisaugoti nuo dalykų, kurie baugina). Negana to, įsivaizdavau, kad tik vėl mums susitikus Kuba iš mano akių išskaitys gailestį dėl jo sesers sutraiškytų kojų. Tai buvo visiškai ne mano reikalas, neturėjau kištis, juo labiau kad kokio paguodos žodžio tą naktį taip ir nesukurpiau.

Bet ko kita bijojau dar labiau: kad Kuba padaugins tiek, jog kūnas nebeatlaikys ir rasiu jį jau atšalusį. Tai nėra labai tikėtina, bet mano neramos smegenys vis siūsdavo vaizduotei baisesni vaizdinius, todėl privalėjau įsitikinti, kad tipas vis dar gyvas. Visą kitos dienos vakarą ruošiausi pasibelsti į duris, mačiau, kad jo kambaryje degė šviesa, bet vis praeidavau pro šalį, neva man kažko reikėjo iš virtuvės. Kai kambaryje jau stovėjo aštuoni arbatos puodeliai, supratau, kad reikia kažką nuspręsti. Kaip tyčia, iš Kubos kambario nesklido jokie garsai, ir mane tai varė iš proto. Gal ten dabar jau tik mėlynas mėsos gabalas ir reikia kuo greičiau apie tai kam nors pranešti? Gal jis net ne namie, o geria kur nors po tiltu? Apie vienuoliktą, kai jau reikėjo gultis į patalą, susikauptau ir dar kartą priėjau prie durų. Nežinau, kiek laiko taip stovėjau, bet dar kiek ir būčiau išstovėjusi parkete duobę. Suskaičiavau iki trijų, šie ištisės tęsėsi iki devynių, giliai įkvėpiau ir tyliai įslinkau į kambarį.

Kaip visada, Kuba gulėjo veidu į patalus, nugara kiek kilnojosi – geras ženklas. Kambarį vos pažinau: prie sienų nebegulėjo maišai su tuščiais buteliais, jų nebebuvo ir ant spintų viršaus ir staliukų, todėl pirmą kartą pamačiau tikrąją jų spalvą. Patalpa atrodė dukart erdvesnė, atlaisvinta nuo šiukšlių salų ir pagaliau priminė kambarį, automobilio detalę taip pat dingo (kažkodėl mane tai pralinksmino). Vietoj jos pastebėjau antrą pagalvę su nauju švairiu užvalkalu.

Užgesinau šviesą ir išbandžiau pagalvę, nusprendusi išspręsti savo nuomonės apie alkoholikų klausimą kiek vėliau.

Mirolavo raštininkas ir buhalteris

Kartą įsigijau tremties dokumentų kolekciją, apie ją norėčiau papasakoti plačiau. Ši vieno žmogaus, tiksliau, vienos šeimos drama kartu yra ir visos mūsų tautos istorija. Dokumentus surinko Antanas Bieliauskas. Svarbiausius iš jų sudėjo į segtuvą ir susiuvo. Byloje iš viso septyniolika dešimt šeši dokumentai, sudėti chronologine tvarka. Jos pradžioje įsiūti du vokai, į kuriuos įdėti dokumentai iš tarpukario: mokyklos baigimo pažymėjimas ir raštas apie atleidimą nuo karinės tarnybos. A. Bieliauskas suprato, kad siūti jų jau nebuvo galima, nes būklė buvo prasta, jie daug „matę“ – vežti ir į šiaurę, Sibirą. Segtuvo pabaigoje įsiūti dar du vokai su A. Bieliausko žmonos dokumentais. Kitame panašiam segtuve sudėti dokumentų nuorašai ir tai, kas nepateko į pagrindinį rinkinį. Knygelių formos dokumentai buvo laikomi atskirai, o segtuvuose sudėti tik blankiniai dokumentai. Juose buvo įdėta ir savininko užrašų.

A. Bieliauskas gimė 1913 m. Balkasodžio kaime, Mirolavo valsčiuje, Alytaus apskrityje. 1920–1924 m. mokėsi Balkasodžio pradžios mokykloje. Tėvas Juozas Bieliauskas buvo išrinktas Mirolavo valsčiaus savivaldybės kasininku ir kaip tik tuo metu atsirado laisva raštininko vieta. Antanas, tada vienuolikmetis, buvo lygus su stalu. Lankytojai sakydavo: „Antanai, stokis ant kėdės, norime tave matyti.“ Vėliau buvo priimtas dirbti praktikantu į Mirolavo valsčiaus savivaldybės raštinę, ėjo techninio darbuotojo – raštininko pareigas. Darbas būdavo gana įvairus. Į raštinės knygas tekdavo surašyti kiekvieno kaimo ūkininkus, užfiksuoti, kiek ir kokios rūšies žemės jie turi. Guvus jaunuolis apskaičiuodavo, kiek mokesčių ūkininkai turėdavo mokėti valstybei ir savivaldybei. Policijai rengdavo mokesčių nesumokėjusių asmenų sąrašus, kad jie būtų išieškoti priverstinio būdu. Tekdavo tikslinti naujokų ir atsargos karių sąrašus, taip pat surašyti ūkininkus, po kiek metrų jiems būdavo paskirta taisyti kelių. Tris kartus per savaitę skirstydavo iš Alytaus apskrities gaunamas pašto siuntas. Kiekvieną šeštadienį valsčiuje susirinkdavo kaimų seniūnai, jiems skaitydavo varžytinių skelbimus. Raštininku A. Bieliauskui teko išdirbti septyniolika metų – iki 1941 m. birželio. Per tą laiką jis ir suaugo, ir vedė. Tačiau vėliau, pokario laikais, kai Antanui teko tvarkytis duomenis apie turėtą darbo stažą, į paklausimą apie darbą Mirolave gavo atsakymą, kad duomenų nerasta. Dokumentuose jis nurodydavo, kad 1937–1940 m. neakivaizdiniu būdu mokėsi Savišvietos institute Kaune.

1941 m. birželio 14 d. jį su žmona Adele Bieliauskiene ir septynių mėnesių sūnumi Antanu okupacinė sovietų valdžia ištrėmė į Sibirą. Mergalaukio stotelėje (kaime Alytaus r., prie geležinkelio Šeštokai–Alytus) teko prastovėti visą dieną, kol trėmėjai surinko panašaus likimo žmones. Naujosios Vilnios geležinkelio stotyje šeimas išskirdavo: saugumiečiai išvesdavo tėvus, o vaikai įsikibę į jų skumines verkdamo ir nenorėdavo skirtis. Kai birželio 22 d. tremiamųjų traukinys sustojo Jaroslavyje, visi sužinojo, kad prasidėjo karas. A. Bieliauskas šios stoties geležinkelio darbininkus pavaišino lietuviškais lašiniiais, ir jiems, aišku, tai patiko, sakė jau seniai pamiršę lašinių skonį.

1941 m. liepą A. Bieliauskas su šeima pasiekė Barnaulą Altajaus krašte. Jie buvo apgyvendinti laikinuose neapšildomuose barakuose. Ant tų bet kaip suręstų statinių langų buvo užklijuotos siauros popieriaus juostelės, ir tremtiniam buvo sakoma, kad bombarduojant geriau išsilaiko, nesutrūpa stiklai. Šiuose barakuose šeima pragyveno iki 1942 m. rugpjūčio. Barnaulo kapinėse teko palaidoti tik septynis mėnesius išgyvenusį sūnų. A. Bieliauskas Altajaus miškuose sakindavo medžius. Vienos dienos norma – nusakinti septynis šimtus medžių. Į baraką grįžti tekdavo orientuojantis pagal saulę. Vieną debesuotą dieną, kai saulės pro debesį nesimatė, paklydo ir pusdienį klaidžiojo, kol pagaliau per miškus išsimušė į kelią. Sibire A. Bieliauskas atsivežtą kostiumą išsikeitė į septynis kibirus bulvių, tad turėjo jų maistui ir dar kibiriuką atsirinko sėklai. Pasisodino, bet pasinaudoti derliumi neteko.

1942 m. rugpjūtį Lenos upe buvo plukdomas į Laptevų jūrą, o Tiksyje tremtiniai buvo persodinti į jūrinę baržą. Laptevų jūroje kilus audrai ši buvo atkabinta ir dvi dienas palikta stovėti prie upės kranto. Dauguma plukdomų tremtinių susirgo jūros liga. Tik aprimus audrai barža buvo prikabinta ir plukdoma toliau. Įplaukus į Janos upę jie buvo išlaipinti jos krante. Ten tremtinių laukė tik statinės, tad kelias paras teko praleisti galvas sukūšus į jas, nes rei-

kėjo saugotis geliančių uodų, kurių toje vietovėje buvo daugybė. Vėliau iš surinktų karčių ėmė statytis jurtas.

Ust Janske tremtiniai įkūrė žvejybos įmonę, ji buvo pavadinta „Naujuoju gyvenimu“. Tame atšiauraus klimato vietovėje įkurtame kolūkyje A. Bieliauskas pradirbo šešerius metus – iki 1948 m. kovo. Janos upėje tremtiniai gaudydavo žuvis, panašias į silkes, tiesa, joje buvo ir kitų žuvų – sterlių, muksūnų, bet šių buvo mažiau. Žuvis iš Laptevų jūros į Janos upę plaukdavo neršti. Vienintelis susisiekimo būdas toje vietovėje buvo upė: vasarą žmonės keliaudavo laivais, o žiemą ledu – šunimis ar elniais. Žiemą prie Janos būdavo dideli šalčiai – vietiniai žmonės sakydavo, kad normalu, jei temperatūra nukrisdavo iki penkiasdešimties laipsnių šalčio. Nelabai toli nuo tos vietovės buvo Verchojanskas – pati šalčiausia Sibiro vieta. Tris mėnesius tremtiniai ir vietiniai gyventojai nematydavo saulės, o kai ji pasirodydavo, tai tris mėnesius šviesdavo nenusileisdama. Žiemą šiame krašte siautėdavo pavojingos pūgos.

Janos upėje po neršto sumažėjus žuvų, tremtiniai valtimis plaukdavo žvejoti į Laptevų jūrą, kuri nuo kranto buvo atitverta įkaltais kuolais, o jų viršuje buvo pritvirtinta stora jūreiviška virvė – kad per pūgą žmonių nenubloktų į jūrą. Kartą įlūžus ledui A. Bieliauskas skendo Janos upėje, jį išgelbėjo netoliese buvęs mokytojas Aliulis.

Išlikusiuose užrašuose tremtinys iš Mirolavo teigė, kad vietiniai gyventojai jakutai labai ramūs, nenervingi, draugiški žmonės. Gal nuolatiniai speigai sušaldė jų nervus? Jis aprašė ir atvejus, kai kartu su jais tekdavo žvejoti. Pasak dzūko, kai žvejojavo lietuviai (ką ir kalbėti apie rusus, kurie neapsieidavo be riebių keiksmazodžių), būtinai aidėdavo neramūs riksmi: „Greičiau, sulaiyk, nepraleisk“, o kai tekdavo gaudyti žuvis su jakutų brigada, nesigirdėdavo jokio riksmo ar pakelto balso. Žvejojavo, elnius gaudydavo tik jakutai vyrai, o moterys su vaikais sėdėdavo jurtose, gamindavo valgi arba siūdavo. Elniai buvo jų maistas ir apranga nuo galvos iki kojų. Apie duoną išvis nieko nebuvo girdėję, net tokio žodžio jų kalboje nebuvo. Kai ką pasigaminti jakutai išmoko iš lietuvių, o šie iš jų.

Stiklo tolimojoje šiaurėje tuo metu dar nebuvo, todėl žiemą į langų ertmes dėdavo ledo luitus, o vasarą – kokios nors baltos medžiagos. Išgarsinto amerikietiško maisto jiems tekdavo ragauti ne taip jau ir dažnai. Per aštuonerius tremties metus tik vieną kartą teko valgyti amerikietiško bulvių. Pagal korteles buvo nustatytos kiaušinių ir pieno miltelių, atvežtų iš Amerikos, normos. Tekdavo vadovautis ir patarle, kad vilką kojoms peni. A. Bieliauskas turėjo šautuvą, todėl eidavo į tundrą medžioti žąsų ir gaudyti kurapkų. Kartais nusišypsodavo laimė, bet pasitaikydavo ir tuščiomis grįžti.

Labai nusibosdavo ir išvargindavo tamsa, todėl tremtiniai išsiilgę laukdavo, kada pasirodys saulė. Sausio 22 d. ne tik jie, bet ir vietiniai gyventojai jakutai ir rusai eidavo kur nors į aukštesnę vietą, kad pamatytų nors saulės kraštelį. Anot mirolaviškio, tą dieną žmonės nesisveikindavo – pirmiausia klausdavo vienas kito: „Ar matei saulę?“

Kaip minėta, žvejybos įmonėje A. Bieliauskas dirbo iki 1948 m. Dar tais pačiais metais Ust Jansko žuvininkystės kooperatyve Kazačės mieste įsidarbino vyresniuoju prekybos buhalteriu. Ten dirbant jam tekdavo turėti daugiau reikalų su vietiniais gyventojais, todėl įsigijo ir rusų–jakutų kalbų žodyną, pramoko jų kalbos. Tarnybos reikalais tekdavo važinėti ir į tolimesnes vietas, kur tundroje niekas neaugdavo, slūgsojo vien tik ledas ir sniegas. Kiekvieną pavasarį žmonės vis tikrindavosi, ar nebus potvynis. Iš anksto būdavo susirišti ir daiktai, kad būtų galima juos greitai susimesti į laivelį ir iškelti į saugesnę vietą.

1952 m. po atkaklių prašymų buvo perkeltas į Oliokminską, kur rajono vartotojų kooperatyve dirbo vyresniuoju buhalteriu. Šiame mieste jau buvo kiek šilčiau ir netvyrojo nuolatinė arktinė naktis. Augindavo daržovių, pasisodindavo bulvių. Laikė ir vištų, ir paršiukų. 1956 m. A. Bieliauskui buvo panaikinta vadinamoji *specpereselenije* (specialusis perkėlimas, o iš tikrųjų lengvesnio režimo tremtis). Tais pačiais metais jis persikėlė į Krestų (Kryžių) miestą tame pačiame Oliokminsko rajone. Iki 1959 m. ten dirbo vartotojų kooperatyvo vyriausiuoju buhalteriu. Išliko pažyma apie atlyginimą, gautą nuo 1956 m. birželio 7 d. iki 1959 m. birželio 3 d. Iš viso per tą laiką A. Bieliauskas uždirbo 34 632 rublius ir 47 kapeikas; ma-

žiausia suma per mėnesį buvo 650 rublių, o didžiausia – 1 935 rubliai ir 5 kapeikos.

1959 m. Antano ir Adelės Bieliauskų šeima grįžo į Lietuvą, kuri to meto tremtiniam nebuvo svetinga. Jų namai, sodybos ir kitas turtas jau seniai buvo konfiskuoti ir pasidalinti. Tiesa, kai kuriems tremtiniam būdėjai leisdavo pasiimti dalį daiktų, tačiau net ir tuos smulkesnius daiktus vėliau iš jų atimdavo. Geriausiu atveju brangesni daiktai nelygiaverčiuose mainuose būdavo panaudojami siekiant išgyventi.

Visai neseniai turgelyje įsigijau tremtinių religinių paveikslėlių ir fotografijų. Fotografijų pasitaiko gana dažnai, o įdomesnių religinių paveikslėlių – kur kas rečiau. Pasak pardavėjo, tų paveikslėlių istorija įdomi, nes ji susijusi su šeima, kurią į Sibirą išvežė per klaidą. Paaiškėjo, kad buvo numatyta išvežti būtent pardavėjo šeimą, tačiau išvežė kaimynų šeimą, kuri buvo visai neturtinga, net ir žemės neturėjo. Vėliau jo šeima tiems išvežtiesiems kiek galėdama padėjo, rėmė siuntiniais.

Kaip ir kitiems tremtiniam, grįžusiam A. Bieliauskui buvo sunku įsidarbinti. Darbo jį bandė ieškoti įvairiose vietose: Alytaus geležinkelio stotyje, šio miesto vartotojų kooperatyve, siuvimo fabrike, rajono vietinio ūkio valdyboje, prekybos tiekimo kontoroje, sviesto gamykloje, Respublikinės vartotojų kooperatyvų sąjungos Alytaus valdyboje, Kauno konservų fabriko Alytaus supirkimo punkte, kanifolijos ir terpentino gamykloje, gyvulių bazės kontoroje, Valstybinio banko Alytaus skyriaus kontoroje, autotransporto kontoroje. Tačiau iš daugumos šių organizacijų gaudavo atsakymus, kad įsidarbinti nėra galimybės. Bandė rašyti pareiškimą net Alytaus rajono prokurorui, jame išdėstė savo motyvus ir tai, kad kreipėsi į autotransporto kontorą žinodamas, jog ten reikalingas buhalteris, bet jam buvo atsakyta, kad bus įdarbintas tik tada, kai iš Alytaus rajono komunistų partijos komiteto pateiks siuntimą arba raštą, kad jam leidžiama ten įsidarbinti. Šio dokumento pabaigoje yra tokio turinio įrašas: „Pil. Bieliauskui. Įdarbinti transporto kontoroje darbininku [žodis „darbininku“ nubrauktas ir viršuje užrašyta „buhalteriu“ – Š. Š.] nėra galimybės. Dabartiniu laiku yra reikalingi darbininkai statybos valdyboje, todėl prašau kreiptis į viršininką ir ten pilnai įdarbins ir galėsite uždirbti pragyvenimui.“ Bandyta kreiptis ir į tuometinę Lietuvos SSR Ministrų Tarybą. Iš Alytaus rajono vykdomojo komiteto gavo atsakymą, kad juridinė teisė priimti ir atleisti iš darbo suteikta įstaigų, įmonių ir organizacijų vadovams, o esą rajono vykdomasis komitetas jokių siuntimų neišduoda.

1960 m. A. Bieliauskui pavyko įsidarbinti Alytaus 4-osios vidurinės mokyklos ūkio dalies vedėju. 1961 m. ėmė dirbti Alytaus rajono liaudies švietimo skyriuje: iš pradžių buhalteriu, nuo 1963 m. – vyr. ekonomistu, o 1967 m. jau ir vyriausiuoju buhalteriu (šias pareigas ėjo iki 1984 m.). 1965 m. A. Bieliauskas įstojo į Vilniaus finansų ir kredito technikumą ir 1969 m. ten baigė biudžeto apskaitos specialybės kursą. Valstybinės kvalifikacijos komisijos nutarimu 1969 m. jam buvo pripažinta buhalterio kvalifikacija.

A. Bieliauskas mėgo ne tik skaičius, bet ir poeziją. Išliko sąsiuviniai, į kuriuos jis persirašydavo įvairius jam patikusius eilėraščius. Neaišku, ar pats rašė originalius eilėraščius. Jo užrašuose radau vieną tematiką parašytą eilėraščių, pavadintą „Prisiminimai...“ Tikėtina, kad tai gali būti ir originalus kūrinys. Taip pat jis mėgo ir anekdotus bei linksmas istorijas apie vaikus, tokių irgi esama jo užrašuose.

Rinkdamas medžiagą knygai „Žurnalo „Trimitas“ (1920–1940) dzūkiška kronika“ visiškai atsitiktinai aptikau žinutę, pasirašytą Bieliausko: „Mirolavas. 1930 m. įsteigta šaulių ugniagesių komanda. Palyginus su šio valsčiaus organizacijomis, yra nuveikusi gana daug: turi rankinį siurbį ir kitus įrankius, surengė 6 vakarus su vaidinimais, 2 viešas įvairių daiktų loterijas, dažnai daro pratimus ir rikiuotę, sėkmingai užgesino 5 gaisrus. Nuo įsikūrimo komandos pirmininku yra Boleslovas Žukauskas, viršininku – Kančys.“ Ši žinutė žurnale „Trimitas“ išspausdinta 1932 m. sausio 28 d. Nors žinutės autoriaus vardas nėra nurodytas, labai tikėtina, kad ją parašė būtent Antanas Bieliauskas.

Fragmentai (VIII)

Jis gyveno mažytėje, siauroje gatvelėje, išeinančioje į upę. Apsilankiau ten kitos dienos, šeštadienio, vakarą. Gyveno prie pat Reino. Reinas – tokia upė. Kiek kartų teko apie ją girdėti, skaityti. Galiausiai išvysti savo akimis – didinga, netgi savotiškai stulbinama. Bazelyje jos plotis tik kiek didesnis nei Neris Vilniuje, be to, krantinės tokios pat, ypač prie *Wettsteinbrücke*. Namai jo gyvenamoje gatvėje nedideli, bet puošnūs, *art nouveau* stiliaus, todėl atrodo, lyg jis gyventų knygos iliustracijoje. Bazelis apskritai it milžiniška atversta knyga, kurią aš sapnuoju. Londonas tikrovė, o čia kažkas visai kito. Visur, kur pažvelgsi, gyvenimas teka taip lėtai, kad sunku patikėti, kaip žmonės spėja nuveikti dienos darbus. Vyksta lėtai ne tik išoriškai, bet tarsi ir vidujai, lyg šveicarų širdys plaktų dukart lėčiau negu mano. Grįstos siauros senamiesčio gatvės vakare būna apšviestos tik blausiai gelsva šviesa, kurią papildo vien kalėdinių papuošimų lempelės, todėl tamsu lyg viduramžiais. Taip ramu, tyku, kad sunku susigaudyti, koks apskritai laikotarpis, lyg tebebūt prieškaris, lyg čia galėčiau įkvėpti oro iš tų laikų, kai Antrasis pasaulinis karas dar nebuvo įvykęs, ir taip geriau suprasti savo tėvus. Miestas stūkso romus ir laimingas, nesužalotas jokio karo. Panašų jausmą patyriau Briugėje ir ypač Gente, taip turbūt ir galima pavadinti – miesto, kurio nenuiokojo karai, jausmas. Trapu – visa galėjo būti lengvai sugriauta ir dabar čia klestėtų eklektika kaip Londone, kuriame architektūra kai kur tikras chaosas, nesuderinti skirtingų laikotarpių ir stilių fragmentai. Man vis atrodo, kad moderniuose pastatuose, išsprautuose tarp senųjų, tebetvyro gedulas, sakytum, miestas ilgisi savo buvusios visumos, vientisumo. To visiškai nėra Bazelyje. Jis tyras ir džiugus. Būtent tokia *Oetlingerstrasse*, kurios pabaigoje teka Reinas, o už šio smigso senamiesčio bažnyčių varpinės. Girgždantys mediniai seno namo laiptai. Laiptinėje, sustojęs ties senomis durimis, Werneris tarė: „O čia mano spinta, parodysiu.“ Pamaniau, taip juokais vadina savo butą. Atidarė duris, o ten – lentynos, rūbai, batai. Išties spinta – laiptinėje. „Senais laikais čia būta tualetu, o dušas buvo rūsyje.“ Tada, palypėję dar šiek tiek, priėjome platesnes jo buto duris. Butas erdvas, aukštomis lubomis, tebekvepėjo dažais, nes buvo ne taip seniai įsigytas ir įrengtas. „Statybininkai kiekvieną pragręžtą skylutę sienoje apmokestino 9 frankais“, – vėliau juokdamasis pasakojo. Šaškaitoje faktūroje buvo visa nurodyta iki mažiausių smulkmenų. „Pamanytum, kad vokiška kokybė aukšto lygio, bet nėra ką lyginti su šveicariška. Kainuoja daug, bet verta to.“ Werneris ėmė ruošti vakarienę – *pasta arrabiata*, taip pat atkimšo butelį vyno, jo gurkštelėjus norėjosi trumpam sulaikyti kvėpavimą.

Ne, nieko iš to nebus, nusprendžiau penktadienį, kai jis išėjo iš mano viešbučio kambario. Paprašiau išeiti. „Paprastai būna atvirkščiai“, – ištarė pastabą rengdamasis. Iškiniaubiau į patalus – taip gera būti vienai tokia gražiame viešbutyje, tokia gražiame mieste. Iškart užmigau įsitikinusi, kad daugiau su juo nebemiegosiu.

Išėjė iš jaukiosios kavinės alaus darykloje tą vakarą kiek anksčiau, patraukėm kur nors kitur išgerti. Nuėjom į tokį modernų, juodai ir baltai įrengtą prabangų barą („čia renkasi visi architektai“, – paaiškino Werneris; be daugelio kitų dalykų (literatūra, vyno gamyba, teatras), jis domėjosi ir architektūra), prie juodo baro radom vietos ir užsisakėm. Man kavos ir „Baileys“, paprašiau, jis paprašė to paties. Papasakojo apie lankomas aktorinio meistriškumo pamokas, kad buvo atrankoje į spektaklio apie Erazmą Roterdamietį masuotę. Apie Erazmą rašiau magistrinį, pasakiau jam. Lingvistika įdomu, bet pats studijavo tarptautinį verslą, politiką ar kažką panašaus. „Turbūt naudinga?“ – pasiteiravau. „Iš dalies“, – atsakė. Vis dar nebuvau paklaususi, ką jis veikia. Baras patiko, bet būtų ten patikę dar labiau, jei Werneris būtų buvęs smalsesnis mano atžvilgiu ir daugiau klausinėjęs. Kitas baras buvo tamsus ir prirūkytas, veikiau naktinis klubas, jame niūrojo keletas ištikimų lankytojų, bet buvo akivaizdžiai per ankstyvas metas čia ateiti. Ant kai kurių stalų tebestyrojo sukrautos kėdės. Papurčiau galvą. Išėjus į lauką pasiūliau nusipirkti išgerti ir eiti apžiūrėti mano viešbučio kambario – jis puikus. Werneris be papildomų įtikinėjimų susidomėjo. Taigi likusį vakarą praleidom vienas kitą tyrinėdami lovoje, ir tie tyrinėjimai vis labiau glumino. Flirto, kuris taip intensyviai tvyrojo tarp mūsų susirašinėjant, kažkodėl visai neliko. Pradžioje jis stovėjo neryžtingas, o ir aš, pavargusi po skrydžio, nebuvau tikra, ką daryti. Pasiūliau nusirengti ir kai pradėjom vienas kitą liesti, tapo paprasčiau. Kuždėjom visokius niekus vienas kitą glamonėdami, kol galiausiai pasimylėjom, o jis išitiese lovoje, tarsi ketintų likti. Atsigulė toje lovos pusėje, kurioje jau mačiau miegant save. „Noriu, kad eitum namo“, – pasakiau. „Gerai“, – nė kiek neįsiseidė. „Kada rytoj susitinkam? Dešimtą? Vienuoliktą?“ – „Tebūnie dvyliką.“ – „Puiku.“ Atsisveikinom, ir jis išėjo.

Budau lėtai. Už lango viltinai švietė prabrėšęs gaisrus, švarus rytas. Panorau transformuotis ir aš, todėl išlipusi iš lovos nuėjau pirmiausia nusiprausti veido, palįsti po dušu, išsivalyti dantų. Tik po to pasijutau savimi, išsinėriau iš vakarykštės savęs ir pasirodžiau sau nauju pavidalu. Dabar buvo galima ir papusryčiauti. Pusryčiams: kavos, vaisių, bandelių ir kiaušinieneš su rūkyta lašiša; darsyk kavos. Staliukai buvo sustatyti į žiemos sodą panašioje pastato dalyje – su stiklinėmis sienomis ir lubomis, lyg pusryčiautum sode, kuris buvo čia pat, už langų, visas nunykęs ir tuščias – tikras žiemos sodas. Tuo metu, kol svečiai kiek įmanydami tyliau ir delikačiau, bemaž be garso pusryčiaavo, dvi viešbučio administratorės šurmulingai, su įkvėpimu, čiažiai stumdydamos tai į vieną, tai į kitą šoną sunkias aukštas kopėčias ir vis – terkšt! terkšt! cha cha cha... prislopintai, paskui šššš... – daužydamos žaislus, puošė gigantišką lubas siekiančią eglę. Eglės nuo šiol buvo visur. Sėdėjau nugara į fojė, bet pagal garsus įsivaizdavau, ką jos veikia, be to, blankus jų atspindys lange buvo tiesiai priešais mane. Rymoju prie juodos kavos puodelio, mėgaudamasi jų keliamu triukšmu. Lauke buvo pilkšva, bet sausa. Lyti neketino. Svajojau, kaip bus malonu išeiti į miestą pasivaikščioti, tęsti kelionę. Čia, viešbutyje, jaučiausi atlikusi kai ką šiek tiek nederamo – pergulėjau su nepažįstamu vyriškiu viešbučio kambaryje nepažįstamame mieste (tiesa, apie tai seniai svajojau, bet nejutau, kad tai, tiesą sakant, nutiko), todėl jaučiausi turinti mažiau teisių sėdėti greta šių padorių žmonių, tyliai valgančių pusryčius. Po kairei – dvi poros: viena pagyvenusių žmonių, kita – vidutinio amžiaus. Iš dešinės štai ką tik atėjo ir atsisėdo jauna pora. Pabandžiau įsivaizduoti juos mylintis, bet tuoj pat turėjau liautis, nes akimirksniu įsivaizdavau su smulkmenomis, o to tikrai per daug. Iš tiesų, nutariau, metas grįžti į kambarį. Ten turėjau laiko pasitikrinti elektroninį paštą, išnaršyti socialinius tinklus, iki valiai pasinaudoti belaidžiu internetu. Valytoja ėmė belstis į duris tikrindama, ar kas nors yra kambaryje. Po to, kai reikliai pasibeldė trečią kartą, palaikiau tai ženklu, – metas eiti, nors tebuvo 11 valanda. Parašiau Wernerui žinutę, kad patraukčiau į miestą ir mums verčiau susitikti kur nors ten, o ne viešbutyje. Nuojauta kuždėjo – ji taip dažnai pasitvirtina, – kad jis net gavęs ir perskaitęs žinutę vis vien eitų į viešbutį, nes taip buvo suplanavęs. Kad ir kaip keistai tai skambėtų. Panašiai ir nutiko, lygiai dvyliką jis paskambino iš viešbučio klausdamas, kur esu. Lyg būtų nepastebėjęs mano žinutės ir... tarsi aš be jo sutikimo būčiau pakeitusi susitikimo vietą, o jis tam tokiu būdu prieštarautų. Ką šiek tiek pagrįstai. Tuo metu, kai jis paskambino, jau vaikščiojau po sendaikčių turgelį prie Šv. Petro bažnyčios, buvau apžiūrėjusi austus turkiškus kilimėlius, šiaurinę senamiesčio pusę, katedros kiemelius. Galėjau lengvai įsivaizduoti save čia gyvenant. Pagrindinėje gatvėje mane pasivijo moteris, kažką sakydama prancūziškai (klausė parduotuvės adreso), bet tik patyrė, kaip atrodo sumišęs mano veidas, – vienintelis dalykas, kurį galėjau jai paaiškinti, buvo tai, kad nekaltu prancūziškai. Kaip buvo gera, kad niekur neprivalau skubėti. Bazelis, paaiškėjo, ne tik mažesnis už Londoną, jis visai mažytis. Prisiminiau atvažiavusi čia dėl dviejų priežasčių – susipažinti su Werneriu, bet ir pailsėti, duoti sau laiko, kiekvienam savo žingsniui suteikti kuo daugiau laiko – Bazelis tam buvo nepriekiaštingai tinkama vieta, nes laikas čia ne bėgo, o slinko. Kuo jis lėčiau slinko, tuo aš greičiau jaučiausi atsipeikėjusi. Sustojau paklausti *a cappella* atliekamų baltarusiškų bažnytinių giesmių. Nesusitarėm jokios tikslios vietos turgaus aikštėje (ji gan didelė ir dienos metu judri), bet atėjusi perėjau daržovių prekystalius ir, instinktyviai pasukusi prie rotušės (jį irgi jau buvau spėjusi apžiūrėti), iškart pamačiau minioje Wernerį. Ak, jis, man artinantis, atsigrėžė ir it Humphrey Bogartas tarė: „Iš kur ši graži moteris.“ Mudu susikibom už rankų ir patraukėm į miestą. Neradę Erazmo Roterdamiečio kapo, kanklininkui akompanuojant, persikėlėme keltu per Reiną – tam, kad kitapus upės, žvelgdami vienas kitam į akis, valgytume austres.

Pro svetainės langus švietė sekmadienio saulė. Svetainė, kiek toliau nuo miegamojo, matėsi pro plačiai atvertas duris, o joje daug šviesos dėl dviejų plačiaremių langų, nukreiptų į rytų pusę. Vakar ligi vėlumos gėrėm vyną klausydamiesi plokštelių. Ir nors gerai praleidom vakarą, jo nepajudinau, nesuįsijaudinau, stabilus charakteris – taip jis manė išlaikąs statusą to, kuris kontroliuoja padėtį, – vis dėlto padėtį labiau kaustė, o ne laisvino. Kažkur giliai viduje jis atsisakė, nedrįso domėtis manimi (tuo pat metu vildamas, kad to nepastebėsiu). Aš ir apsimečiau, tačiau nuo tos akimirkos jaučiausi taip, lyg leisčiau laiką su vaiku, kuris dedasi suaugęs. Tačiau ryte, kai pusryčiauom, jis vis dėlto pateisino mano kantrumą ir pasakė netyčia kai ką, kas turėjo man reikšmės.

– Ar žinojai, kad LSD buvo išrastas Bazelyje? – paklausė tepdamas tėčio virtą uogienę ant duonos.

– Ne, – atsakiau. – O buvo?

– Taip. Vienas farmacinės laboratorijos darbuotojas eksperimentavo su grybais, skalsėm, sintetino, kombinavo naujus cheminius junginius, ir vienas jų tapo LSD.

– Ar tu kada nors bandei LSD?

– Ne, – labai rimtai atsakė. – Vartojant tokius „vaistus“ protas gali atsidurti mąstymo sferoje, iš kurios neįmanoma sugrįžti į normalų save.

Sustingau jam tai pasakius, paskui norėjau padėkoti – už tai, kad štai taip, lyg niekur nieko su uogiene užtepta duonos rieke rankoje jis ėmė ir konstatavo egzistavimą to, kas man taip seniai nedavė ramybės, tačiau nedrįsau nieko pasakyti, tik švelniai užmyniau jam ant pėdos po stalu, jis užmynė ant manosios ir aš netrukus sėdėjau jam ant kelių.

– Ketinu šiandien apžiūrėti Pollocko parodą, – tariau jam. – Gal nori kartu?..

– Verčiau pabūsiu namuose, jei tu nieko prieš? – padvejojęs nusišypsojo. – Sutvarkysiu virtuvę.

Išgėrusi dar vieną kavos, atsisveikinau ir apsilankiau palatą išėjau į gatvę. Lauke buvo sausa, bet niūriai apsiniaukę. Dvėlė artėjančia žiema ir sniegu. Nužingsniauau link upės. Pasiėkusi krantinę pasukau į kairę – nuo čia visą laiką tiesiai iki *Wettsteinbrücke*, o pasiekus tiltą tereikia jį pereiti – Bazelio meno muziejus iškart kitapus. Uodžiau Reino kvapą permąstydamą kelionę ir ja džiaugiausi. Džiaugiausi, kad visas likęs pasaulis tebeegzistuoja ir jį galima bet kada, palikus megapolį, pasprukti. Be to, žmonės čia gyvena kur kas geriau nei ten, tą irgi naudinga patirti. Londonas lyg kompiuterinis žaidimas, lyginant su Bazeliu. Čia toks grynas oras. Pollocko parodos vėliau net neatsiminsiu, tiesą sakant. Apžiūrėjau ją ir tiek. Maščiau apie kitus dalykus, kita vertus, niekada nespraudžiu meno į save per prievartą. Meną, kuris atliepia vidines struktūras, akimirksniu atpažįstu, jis jaudina instinktyviai, be jokių intelektualinių pastangų. Įsigijusi bilietą leidausi klaidžioti baltais muziejaus labirintais, iš vienos didingos salės į kitą, ieškodama to *nežinia ko*, mane čia ateiti juk traukė. Kažkur tarp nuolatinės ekspozicijos šmėstelėjo Pollocko darbai, tačiau jie praslydo pro mane lyg interjero dalis. Galvojau apie tai, kad mano kelionė artėja į pabaigą, kad netrukus reikės su Werneriu atsisveikinti. Apie vakarykštį spektaklį – tai buvo staigmena. Apie jį Werneris užsiminė, kai kėlėmės per Reiną, o vėliau neatsidžiaugė tuo, kaip aš prisimerkusi, šiek tiek įtariai mėginau iš jo šią paslaptį išgauti. „Ak, tai TEATRASI!“ – šūktelėjau, kai mudu vakare, perėję kelias miesto aikštes, išnėrėme vienoje su dideliu lengvai atpažįstamu pastatu, stūksančiu jos gale, – pompastiškas struktūralizmas. Daugybė žmonių būriavosi prie įėjimo, ore tvyrojo jaudulys. Werneris turėjo bilietus į šokio spektaklį „Robinas Hudas“, pastatytą choreografo iš Londono. Spektaklyje šoko jo pažįstamas, turbūt jo dėka mudu sėdėjom parteryje, visai arti scenos. Spektaklis, deja, man nelabai patiko, bet tikslas ir nebuvo mane apstulbinti. Werneris džiaugėsi galėdamas parodyti savo bičiulį scenoje sakydamas: „Čia mano draugas. Jis ispanas. O ten šoka jo žmona.“ Werneris žavėjosi juo, gal, tiksliau, buvimu scenoje, priešais publikos pilną salę, galimybe įvykdyti režisieriaus, choreografo sumanytas užduotis, kad ir kokios jos kaprizingos būtų, išreikšti savo jausmus nerizikuojant būti pasmerktam už tai. „Kaip puikiai jis šoko, – pasakė per pertrauką. – Mudu nueisim su juo pasisveikinti po spektaklio.“ Vėliau šiek tiek nusivylė, kad neužsikrėčiau scenos priklausomybe. Spektaklį žiūrėjau kritiškai – pavyzdžiui, man kaipmat krito į akis, kad vyrai apsirengę gausiai (trijų dalių kostiumai, marškiniai, skrybėlės), o moterys išrengtos iki suknelės primenančių apatinukų. Tiek smurto scenų. Beveik kaskart, kai pagrindinė šokėja – puiki šokėja – šokdavo solo, jos pasirodyme tuoj atsirasdavo vyras, kuris ją užpuldavo, arba du vyrai. Spektaklis ilgas, chaotiškas, be struktūros. Robino Hudo tema išnyko lyg dūmas jau spektaklio pradžioje, nes veiksmas buvo perkeltas į dvidešimto amžiaus pradžią ir buvo sunku suprasti, kuris iš daugybės šokėjų apskritai yra Robinas Hudas. Jei tas pagrindinis blogiukas ir buvo Robinas Hudas, ničnieko gero spektaklyje jis neatliko, išskyrus galios demonstravimą. Kuris savaime nėra įspūdingas. Po spektaklio nuėjome į užkuliusius susitikti su artistais. Wernerį visi praleido, lyg pažinotų. Jaudinausi, nes teatro – tikro – užkulisiuose nesu buvusi, čia kaip keliauti kitapus veidrodžio, ir labiausiai bijojau, kad jie, tie šokėjai, turbūt paklaus, ar man patiko spektaklis, o man taip sunku meluoti, kai nuomonė jau susiformavusi. Susitikome bare. Armanas ir Lulu – abu neapsakomai malonūs. Ji – švelni, graži lyg undinė iš Disneyaus animacinio filmo prancūzė – viso pokalbio metu prisišliejusi meiliai žvelgė į Armaną, o Armanas – ispanas, pasitikintis savimi, apsukrus, artistiškas. Kalbėjo daugiausia jis. Kai paklausė, ar patiko spektaklis, Werneris kategoriškai sakė „taip“, o aš pakreipiau galvą galvodama, ką

Pasakaitė iš rūmo

Stovėjo vienas žmogelis eilėje prie buto nebūto. Jei eilėje, tai, aišku, ne vienas, o su kitais žmogeliais. O kadangi visi stovėjo, tai ir eilė metų metais nesijudino. Įsipyko tam žmogui toks stovis, nutarė savo pasistatyt. Tik ne butą nebūtą, o apčiuopiamą pastogę susiręst. Ir net ne lauke, o miške – kad niekam į akis nekristų, niekam nuotaikos negadintų. Tik vienam vienas vargas, pasiūlė pažįstamam kooperuotis:

– Eime, – sako, – į mišką nuosavo būsto statytis.
– Ko ko? Ko aš tam miške nematęs?! – užsiplieskė tas. – Ką aš tam miške veiksiu, gal riešutausiu? Darbo ir čia per akis – visam pulkui vištų vadovauju, vos spėju suktis!

– Namini tu paukštis...
– Tikrai ne miškinis!
Kreipėsi žmogelis su pasiūlymu į kitą:
– Eime, prieteliau, miškan būsto statytis.
– Eimee, eimee... O kas avelių bandą ganys? Gal pamiršai, kad yra toksai žodis: pareiga?!

O paskui nuleidęs balsą pridūrė:
– Ir visiems girdint nevadink manęs prieteliu.
O tada vėl garsiai:
– Draugas aš tau!
– Koks tu man draugas...
– Didelis! Ir tau, ir visiems kitiems.

Kreipėsi tada žmogelis ir į trečią „draugą“:
– Traukiu...
– Trauki?!
– Miškan traukiu. Statysiu...
– Statysi?!

– Namą statysiu. Gal prisijungsi?
– Ar prisidėsiu, klausiu...
– Ar padėsi miške namą statyti?
– O tu su manim ten darysi „gir gir gir, gar gar gar – kaip ežerėlį“ (× 2)?
– Darbo metu – ne.

– Keistuolis! Tai geriau aš tada čia plūkausiu... plūksiuos, norėjau pasakyti. Melioracija užsiimsiu. Sausinimu, suprantai? Susistabdė žmogelis pagaliau paskutinį pažįstamą:
– Kur leki? Eiva geriau miškan nuosavos pastogės statytis.
– O!... – suklušo tas. – Statybos – tai didelis jovalas! O jei dar amžinos statybos...
– Nebijok, mudu greit apsiuopsim.

– Apsiuopsim?! Nu, čia jau ne mano darbas, ačiukas. Aš lėčiau, lėčiau, lėčiau!... – nukūrė uodegą išrietas.

Ką darys žmogelis, išėjo miškan vienas. Vienai vienas ir plūso diena iš dienos kaip darbinis jautis. Kol ne tik pastogę susirentė, bet ir sienas išsivarė. Turėjo mat daug sveikatos ir kantrybės geležinės.

Bet štai neilgai trukus griuvo visos sienos ir užkardos, krito ir pakilo uždangos, išsilakstė avys ir vištos kas sau, laisvę pajutusios. Tik keturi „draugai“ niekur nesiskubino, parūpo jiems, kaip mūsų žmogui miške gyvenasi.

Kur buvę, kur nebuvę jau ir beldžia į miško trobelės duris...
– Ko prisistatė? – iškišo pro langą galvą žmogelis, nepasižymėjęs didele iškalba.

– Tai jau tikrai ne tokių trobelių kaip tu!
Žmogelis tyli, nieko nesako.
– Vidury žalios girios, prie ežeriuko, gamtos apsupty... Geriau ir nerasi!

Žmogelis nieko nesako, tyli.
– Priimk ir mus.
– Nesigvieškit svetimų namų...
– Kodėl svetimų? Tave juk gerai pažįstam. Priimk pagyvent!

– Man ir vienam gerai, ramu...
– Ramuuu neramuuu... Priimk pavasarot! Troba kaip tvaras – visi išsitemsim!

– Kai siūliau drauge statytis, nenorėjot...
– Nesidėk čia galvočių apskriui! – netekęs kantrybės pirmasis tikrajį snukį parodė lekiantysis. – Tuoj mes patikrinsim, ar tikrai čia viskas taip gražu ir švaru, kaip atrodo! Tuoj iššniukštėnėsime, ar skaidrus tas ežeriukas, iš kur tie šaltiniai srūva!... O kai įniksiu po pernykščius lapus knaisiotis, negyvai užsikasi!

Ir kai pradėjo lekiantysis visokias pažymų, leidimų, planų, suderinimo aktų reikalaut – nebūtum nė į jaučio odą surašęs!
– Nelegalia statyba apkaltinsiu ir trobelę ne savo rantom nugriausiu! – pagrasino. – Jei manęs neįsileisi...

Ką darys žmogelis: įsileido, kad atsiknistų.
– Su manim ar be? – isteriškai subliuvo kitas „draugas“.
– Su manim ar be?! – nelaukdamas atsakymo pakartojo. – Jei nepriimsi, aš tavo trobelę taip iš pagrindų pakratysiu ir tave patį taip papurtysiu, kad stogas nučiuos!... Parodysiu aš tau ragus!

Ir žengęs prie trobelės pasiuto taip kietakaktiškai daužyti duris, kad temstant dėl šventos miego ramybės teko įsileisti tą aviną.
– Namą tai pasistatei, – nelaukdamas tamsos sugargė trečia-sis vizitatorius, – o sūnų ar užauginai? Medį ar pasodinai?
– Miške medžių netrūksta...
– O čia dar klausimas, ar netrūksta! Miškas, manai, valdiškas? Nebe tie laikai!... Kur šeši medeliai su šešiasdešimt šešiais medeliukais ir šešiais šimtais šešiasdešimt šešiais medelyčiais? Sakyk, greitai sakyk!

– Šeši medeliukai... – susipainiojo žmogelis.
– Aha, negali pasakyti, negali!... Tuoj urėdau skambinu! „Žašinas“, – pagalvojo žmogelis, bet priėmė, kad galvos nebeužtų.

– Jau be ko ko, be manęs tikrai neapsieisi! – kas be ko, pragydo ir paskutinis eilėje. – Aš tave rytais anksti į darbą kelsiu...
– Kad nereikia: savo jau atidurbau, atariu... O ir žadintuvą turiu.
– Tuoj nebeturėsi, kai raudoną gaidį paleisiu! – kaipmat plykstelėjo anas. – Ar maža šiais laikais neišaiškintų gaisrų?! Parūks tavo lūšnelė, oi, parūks! Ir tave išrūks!

– Mat kaip užgiedojai!
– Ne tik troba, bet ir pats sudegsi – visą mišką supleškinsi! Nebuvo žmogelis nei dūmų detektoriaus, nei priešgaisrinės signalizacijos įsirengęs. Teko įsileisti ir šitą, paskutinį...
Visiems miško trobelėje apsigyvenus, laikas žmoguiui lė-tai slinko, o neprašytiems sveteliams bėgte bėgo. Bet duodu pas visus vienu metu atėjo. Apsidžiaugė žmogelis, o keturi vasarotojai sunerimo, susižvalgė, o tada, nutaisę susirūpinusias minas, užtraukė keturiais balsais žmoguiui sutartinę:

– Ar girdėjai, ar skaitei, kad priešai nesnaudžia?
– Kad iš visų pusių mišką supa, į tavo trobelę kėsina?!

– Pietuose gudrus lapinas tyko, rytuose neraliuota meška nagus galandu, o šiaurėje pasiuptes šuva dantis šiepia!!!
– Juk jei žmogus žmogui – vilkas, tai kas tada broliu – broliui? Baisu pagalvoti!...
– Eik į mišką apsižvalgyt, ar dar priešai nepuola, o mes tuo tarpu čia pabudėsime, namelius pasaugosime! – jau visi keturi vienu balsu užtraukė. – Eik, eik, tu gi stipriausias ir drąsiausias iš mūsų!

Žinojo žmogelis, kad meškų miške seniai nė kvapo nelikę ir kad geriausiai atveju tik cirke žmones juokina; ir kad lapės su vilkais jau seniai išdresuotos vienam žvėrinčių

gyvena, bet dėl viso pikto paklausė naujųjų „draugų“ – išėjo laukan...

O kai pazyliojęs po mišką grįžo, stačiai amo neteko!.. Jo statyta trobelė buvo neatpažįstamai pasikeitusi: pagal paskutinę madą renovuota, aklina tvora apjuosta ir dar dygliuota viela apraizgyta. Įspėjamosios lentelės didžiosiomis raidėmis skelbė, jog tai – privati valda, ir nuo jos atgrasyti turėjo ne tik saugos tarnyba „Elektrinis piemuo“, bet ir už tvoros besidraskantys palaidi demokratijos sargai.

– Ko žiūri kaip jautis? Ką, automatinių vartų nematęs? – pasigirdo irzlus kriuktelėjimas iš prie trobos prilipdyto bokštelio.
– O gal įdomaujies, kas pilaitėje gyvena? – pašaipiai sukikeno iš kito savavališkai prikergeto bokštelio.

– Domaukis, domaukis, tik per šūvio atstumą prie valdos nesiartink – jei nenori kanopų užverst, – išpyškino iš trečio bokštelio. – Medžioklės sezonas jau prasidėjo.
– Ir prie ežeriuko nelįsk, ten stambios žuvys plaukioja – pavojinga, – tiradą užbaigė ketvirtas bokštelis.

– Kaip jūs taip?... – suvapėjo apstulbęs žmogelis. – Visi prieš mane susimokėt. Keturiese prieš vieną!...
– O ką? Daugumos balsas!.. O gal tau demokratija nepatinka?!

– Aš... – po ilgos pauzės išlemeno žmogelis, – skūsiuos!
– Dėl ko? Gal dėl mūūūsų?
– Pasirodo, jis dar ir skundikas!.. Bėk, skūsk, prakaituok – trūsus lopytus nešok! Ga ga ga, ko ko ko! – net pasiplasnodami iš smagumo suklego smulkieji pilaitės gyventojai.

– Paprakaituoti tikrai reikės. Bet nieko, jis prątes. Be to, žiema ant nosies, bent taip sušils... Skūskis, žmogeli, bylinėkis. Bet pats žinai: geriausia byla pas mus – tyła.
– Nebent „MeGaCrew & Co“ nusisamdym – mainais į savo lūšnelę, ga ga ga, ko ko ko!..
– Bet ar negalėtume visi gyventi draugiškai? – paskutinio šiaudo griebėsi žmogelis.

– Draugiškai... Nebe tie laikai! Dabar visi poniškai gyvent nori. O ponais visi būti negali. Kažkam ir tarnauti reikia.
– O tarnauja ne tik kareiviai! Valstybės tarnautojų armija jau tikrąją armiją lenkia. Temidės tarnų, teisybės dėlei, mažiau...
– Bet užtat ketvirtoji valdžia tarnauti išmoko! Ne tik lot, bet ir tarnaut, komandų klausyt... Aukštas lygis! Geriau dešimt kartų aplos, negu vieną įkąs, – ir kas drįs pasakyti, kad demokratijos sargai neprotingi?!

– O tu visiems pasitarnautum, jei tuoj pat dingtum iš akių!.. Ko žiūri? Nešdinkis, kol kailis sveikas, kol į mūsų kameras nepatekai!
– Niekur aš neisiu, nepaliksiu namų...
– Nešk iš čia senus savo kaulus, kol šunų neužiundėm! Von otsiuda!.. Ką, žmonių kalbos nesupranti?! Fuck off!!!

Bet žmogelis tebestypsojo tarsi į žemę įbestas, lyg apdujęs.
– Jei dar čia trainiosies, pranešim, kad patvory mūsų žolę peši! O su patvoriniais, pats žinai, pas mus ilgai nesicackina. Greit iš tavęs bifstekšą padarys, ko ko ko!

– O aš žaliukams, aš... ga... ga... liu pasakyti, kad keturiomis vaikštai, kad ant samanėšes voliojies!.. Kaipmat atlėks, ga ga ga!
Žmogelis susvyravo. Apsisuko.

– Pasaulis platus: eik ganykis į valias, užteks tam miške lindėt, nebūk miškinis!.. Ką čia palikai? – dar atskriejo kriuktelėjimas iš aukščiausio pilaitės bokšto.

Ką darys žmogelis, pažvelgė paskutinįkart į (nebe) savo (nebe) trobelę, nuleido galvą ir nukinkavo į danų fermą – gal bent ten paskutinio kailio nenulups...

– ANDRIUS PATIOMKINAS –

Fragmentai (VIII)

► Atkelta iš p. 15

atsakyti, ir Armanas ėmė juoktis. Paaiškino, kad visai „produkcijai“ jie turėjo aštuonias savaites ar pan., t. y. labai mažai tokiam ilgam spektakliui. Viskas buvo atlikta staigiai. Kai pasiėmė išgerti susėdom, pokalbis nukrypo kasdienėmis temomis. Werneris neabejotinai žavėjosi Armano ir Lulu santykiais ir dar man pasirodė, kad mus supažindino norėdamas parodyti, kokių santykių ir jam norėtuši, ką gi... Apie tai ir galvojau, vaikščiodama po muziejų. Man ėmė atrodyti, kad ir kaip absurdiškai tai skambėtų, kad Werneris geidžia permai-

nyti mane taip, kaip Armanas permainė Lulu, vyrams atrodo – tai mylėjimosi technikos reikalas; dar blogiau, lyg jis norėtų, kad Armanas įsikištų ir padarytų iš manęs jam Lulu. Pasidarė baugu. Vaikščiodama po muziejų, o gal „prisiziūrėjusi meno“ galvojau, kad ilgainiui niekas nebestebina ir kad tokiu atveju tai gan siaubinga... Kaip tik tada įžengusi į dar vieną salę pasukau į dešinę, o ten – tarp kitų dailininkų paveikslų – kabėjo vienu vienintelis Rothko paveikslas. Sustingau ir nebegalėjau pajudėti, lyg po ilgo išsiskyrimo būčiau pamačiusi mylimąjį: persmelkiantis atpažinimo džiaugsmas, medžioklės jaudulys, pagaliau aptikus ilgai – metų metus – tykotą grobį, bet tuo pat metu jausmas, kad mane ką tik sumedžiojo, mano širdį pervėrė, ir aš nespėjau pasprukti. Paširpau, pasidarė šalta...

Lyg mudu, aš ir šis paveikslas, būtume ir priešprieša, ir viena – sukurti iš tos pačios substancijos tuo pat metu. Prieti arčiau net nesinorėjo, jame ištis slypėjo kažkas sakralaus – tas trijų keturių metrų atstumas nuo paveikslu man buvo pakankamai ARTI. Iš jo dvelkė anapusybe, mirtimi, bet taip pat tiesa, amžinybe. Tuo metu, kai laiką leidau Bazelyje, Karališkosios akademijos galerijoje Londone kaip tik vyko milžiniška Marko Rothko darbų paroda – pirmoji Londone po penkiasdešimties metų, o aš, nors seniai svajojau pamatyti jo darbus, be to, reguliariai aplankau beveik visas KA galerijos parodas, apie tai nežinojau ir ją praleidau. Tačiau Rothko pats aplankė mane.

-vii-

Redaktorė – Giedrė Kazlauskaitė

(gkazlauskait@gmail.com).

Paveldas – Juozas Šorys.

Kalbos redaktorė – Audrė Kubiliūtė.

Maketuotoja – Zita Remeikienė.

Vadybininkas – Andrius Patiomkinas.

Finansininkė – Danuta Churtasenko.

Redakcijos adresas Mėsinių g. 4, 01133 Vilnius.

Telefonas (8 5) 261 37 70.

El. paštas satenai@gmail.com; tinklalapis www.satenai.lt.

Spausdino UAB Valdo leidykla,

P. Cvirkos g. 4-2, 20131 Ukmergė.

VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“ sąskaita banke

LT36 7300 0100 0000 7071, AB „Swedbank“ (kodas 73000).

Dvisavaitinis laikraštis išeina penktadieniais.

Leidžiamas nuo 1990 m. vasario 7 d.

Leidžia VšĮ „Šiaurės Atėnų fondas“. ISSN 1392-7760. 4 spaudos lankai.

Indeksas 0109. Tiražas 1 410 egz.

Redakcijos ir autorių nuomonės nebūtinai sutampa.

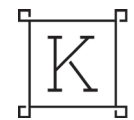
Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 32 000 Eur paramą

projektui „Šiaurės Atėnai“: lyderiai, stalkeriai ir atskalūnai“ (p. 3, 6, 7, 10–16),

4 000 Eur projektui „Polis“ (p. 2, 4), 10 000 Eur projektui „Kultūros eskizai“; Lietuvos

kultūros taryba – 7 000 Eur paramą projektui „Vertimai: pasaulio literatūros akiračiai“,

2 600 Eur projektui „Skaitykla Nr. 5“.

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

LIETUVOS RESPUBLIKOS
KULTŪROS MINISTERIJA

